

IFAU

Institutet för arbetsmarknads- och
utbildningspolitisk utvärdering

En förlorad generation?

Om ungas etablering på arbetsmarknaden

**Mattias Engdahl
Anders Forslund**

RAPPORT 2016:1

Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering (IFAU) är ett forskningsinstitut under Arbetsmarknadsdepartementet med säte i Uppsala. IFAU ska främja, stödja och genomföra vetenskapliga utvärderingar. Uppdraget omfattar: effekter av arbetsmarknads- och utbildningspolitik, arbetsmarknadens funktionssätt och arbetsmarknadseffekter av socialförsäkringen. IFAU ska även sprida sina resultat så att de blir tillgängliga för olika intressenter i Sverige och utomlands.

IFAU delar även ut forskningsbidrag till projekt som rör forskning inom dess verksamhetsområden. Forskningsbidragen delas ut en gång per år och sista dag för ansökan är den 1 oktober. Eftersom forskarna vid IFAU till övervägande del är nationalekonomer, ser vi gärna att forskare från andra discipliner ansöker om forskningsbidrag.

IFAU leds av en generaldirektör. Vid institutet finns ett vetenskapligt råd bestående av en ordförande, institutets chef och fem andra ledamöter. Det vetenskapliga rådet har bl.a. som uppgift att lämna förslag till beslut vid beviljandet av forskningsbidrag. Till institutet är även en referensgrupp knuten där arbetsgivar- och arbetstagsarsidan samt berörda departement och myndigheter finns representerade.

Rapporterna finns även i tryckt format. Du kan beställa de tryckta rapporterna via telefon eller mejl. Se nedanstående kontaktinformation.

Postadress: Box 513, 751 20 Uppsala
Besöksadress: Kyrkogårdsgatan 6, Uppsala
Telefon: 018-471 70 70
Fax: 018-471 70 71
ifau@ifau.uu.se
www.ifau.se

IFAU har som policy att en uppsats, innan den publiceras i rapportserien, ska seminariebehandlas vid IFAU och minst ett annat akademiskt forum samt granskas av en extern och en intern disputerad forskare. Uppsatsen behöver dock inte ha genomgått sedvanlig granskning inför publicering i vetenskaplig tidskrift. Syftet med rapportserien är att ge den ekonomiska politiken och den ekonomisk-politiska diskussionen ett kunskapsunderlag.

En förlorad generation? Om ungas etablering på arbetsmarknaden^a

av

Mattias Engdahl^b och Anders Forslund^c

2016-01-04

Sammanfattning

Syftet med den här rapporten är femfaldigt: (1) att undersöka om ungdomsarbetslösheten är ett bra sammanfattande mått på ungdomars arbetsmarknadsrelaterade problem; (2) att identifiera alternativa sammanfattande mått på ungdomarnas arbetsmarknadsrelaterade problem; (3) att beskriva ungdomarnas etablering på arbetsmarknaden mer i detalj för att undersöka om det finns tecken på att etableringsprocessen har försämrats de senaste decennierna; (4) att identifiera och beskriva grupper där etableringsproblemen är mer påtagliga; och (5) att ge en grund för att diskutera ändamålsenliga insatser för att underlätta ungdomars etablering på den svenska arbetsmarknaden.

---

^a Rapporten är en omarbetad version av ”En förlorad generation? En ESO-rapport om ungas etablering på arbetsmarknaden” av Engdahl och Forslund (2015). Författarna tackar seminariedeltagare vid IFAU, och särskilt Markus Eliason, samt Maria Vredin Johansson, Robert Erikson och medlemmarna i ESO:s referensgrupp för värdefulla synpunkter. Kvarvarande brister är helt författarnas ansvar.

^b Institutet för bostads- och urbanforskning (IBF), Uppsala universitet,
e-post: mattias.engdahl@ibf.uu.se

^c Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering (IFAU),
e-post: anders.forslund@ifau.uu.se

Innehållsförteckning

1	Inledning	4
2	Bakgrund: ungas arbetsmarknad.....	5
2.1	Arbetslösheten bland svenska ungdomar är hög	6
2.2	Men är arbetslösheten det enda intressanta?	11
2.3	Behov av alternativa mått.....	16
3	Ungdomar med funktionsnedsättningar.....	19
3.1	Särskolan	20
3.2	Handikappersättning.....	20
3.3	Aktivitetsersättning.....	20
3.4	Hur stor är gruppen?	21
3.5	Arbetsmarknadspolitiska insatser för personer med funktionsnedsättningar.....	22
4	Unga med utländsk bakgrund	23
4.1	Politiken och de unga med utländsk bakgrund	24
5	Svensk arbetsmarknadspolitik för ungdomar	25
5.1	Kommunerna och de arbetsmarknadspolitiska insatserna för ungdomar.....	26
5.2	Arbetsmarknadspolitik för ungdomar sedan år 2006.....	27
5.3	Effekter av arbetsmarknadspolitiken för ungdomar	28
6	Utbildningssystemet och övergången från skola till arbetsliv	29
6.1	Effekten av ett tredje år i de yrkesinriktade gymnasieutbildningarna	29
6.2	Effekten av målrelaterade betyg	30
7	Arbetsrätten och ungdomarna.....	31
7.1	Det svenska anställningsskyddet	31
7.2	Effekter för ungdomarna av det svenska anställningsskyddet.....	32
8	Lönebildningen och ungdomars inträde på arbetsmarknaden	33
8.1	Effekter av minimilöner.....	33
9	Hur vi studerar ungas inträde på arbetsmarknaden.....	35
9.1	Data och definitioner	35
10	De första kontakterna med arbetsmarknaden	42
10.1	De första anställningarna	43
10.2	Kontakter med Arbetsförmedlingen	46
10.3	Arbetsinkomster under tonåren och framtida inkomster	50
10.4	Alternativa mått	52

10.5	Anknytningen till arbetsmarknaden för grupper med särskilda etableringssvårigheter	54
10.6	Bakgrundsfaktorer och anknytningen till arbetsmarknaden under tonåren	60
10.7	Sammanfattning.....	62
11	Etableringen på arbetsmarknaden.....	64
11.1	Inträdet på arbetsmarknaden.....	64
11.2	Gymnasieskolan och övergången till högre studier.....	65
11.3	Typ av gymnasieutbildning och inträdet på arbetsmarknaden	69
11.4	Högskolestudier och inträdet på arbetsmarknaden	73
11.5	Inträdet på arbetsmarknaden för grupper med särskilda etableringssvårigheter	76
11.6	Bakgrundsfaktorer, avslutad utbildning och arbetsmarknadsutfall	80
11.7	Sammanfattning.....	84
12	Var finns de första jobben?.....	86
12.1	Var jobbar unga?	86
12.2	Har de traditionella ungdomsjobben försvunnit?	89
12.3	Sammanfattning.....	91
13	Sammanfattning och avslutande reflektioner	92
13.1	Om ungdomsarbetslöshet och alternativa mått.....	92
13.2	Ungas etablering på arbetsmarknaden	93
13.3	Sysselsättningsutvecklingen	94
13.4	Avslutande reflektioner	94
	Referenser	97

1 Inledning

Arbetslösheten bland svenska ungdomar har under de senaste åren varit hög. Detta har gått hand i hand både med ett stort medialt intresse och med många ekonomisk-politiska insatser med fokus på unga arbetslösa. Sannolikt bottenar en del av detta intresse i att en hög arbetslöshet bland unga skulle kunna vara en signal om att många ungdomar riskerar framtida arbetsmarknadsrelaterade och/eller sociala problem. Men innebär verkligen en hög ungdomsarbetslöshet att många ungdomar också riskerar framtida svårigheter på arbetsmarknaden, och är ungdomsarbetslöshetens utveckling över tid ett bra mått på hur ungas arbetsmarknadssituation har utvecklats?

Syftet med den här rapporten är för det första att undersöka om ungdomsarbetslösheten är ett bra sammanfattande mått på ungdomars arbetsmarknadsrelaterade problem. Här är vi intresserade av utvecklingen (i) över tid, (ii) i jämförelse med äldre på arbetsmarknaden och (iii) i jämförelse med andra länder. Denna framställning reder också ut vad arbetslöshetsmättet mäter, och därmed också vad det är mindre lämpat att mäta. Ett andra syfte med rapporten är att identifiera alternativa sammanfattande mått på ungdomarnas arbetsmarknadssituation. Visar sådana mått på samma utveckling som arbetslöshetsmättet? Ett tredje syfte är att beskriva ungdomars etablering på arbetsmarknaden mer i detalj för att undersöka om det finns tecken på att denna etableringsprocess försämrats under de senaste decennierna. För det fjärde syftar vår rapport till att identifiera och beskriva grupper där etableringsproblemen är mer påtagliga. Hur stora är dessa grupper och hur har deras problem utvecklats över tid? Slutligen syftar vår analys till att ge en grund för att diskutera ändamålsenliga insatser för att underlätta ungdomarnas etablering på den svenska arbetsmarknaden. Vi för även själva en kortfattad diskussion om vilka insatser som kan respektive inte kan förväntas ge mer påtagliga bidrag till ungdomars etablering på den svenska arbetsmarknaden.

Ett huvudtema i rapporten är att gruppen unga är en mycket heterogen grupp. Genom att följa ungas väg genom skolan, via de första kontakterna med arbetslivet fram till det att de har etablerat sig på arbetsmarknaden ser vi att denna process för den genomsnittliga unga personen inte ser ut att ha varit påtagligt mer problematisk för dem som föddes runt 1990 än för dem som föddes i mitten av 1970-talet. Men vi ser också att detta genomsnitt döljer en betydande variation. De flesta av ungdomarna ser ut att ha en relativt problemfri väg till arbetslivet. Vår analys visar emellertid också att vissa, relativt lätt identifierade (och delvis överlappande) grupper, har väsentligt större problem: unga personer med funktionsnedsättningar, unga med utländsk bakgrund och unga utan fullständiga gymnasiebetyg.

Vår analys av arbetslöshetsmålet tyder på att fokus borde förflyttas från detta mål till andra alternativa mål: exempelvis andelen unga som varken arbetar eller studerar. Men framför allt pekar våra resultat på de möjliga vinster av att intresset riktas tydligare mot de grupper där problemen är koncentrerade. Inte minst gäller detta olika ekonomisk-politiska insatser, där åtgärder som riktas till samtliga unga innebär att hjälp huvudsakligen ges till personer som skulle ha klarat sig bra ändå. Sådana insatser blir med nödvändighet dyra, och kan till och med riskera att ge negativa effekter: praktikplatser eller platser i en arbetsmarknadsutbildning som riktas till unga som står nära arbetsmarknaden kan fördröja övergången till arbete genom att deltagarna i sådana program inte söker jobb.

Rapporten är disponerad så att vi först i ett antal inledande avsnitt ger en bakgrund till vår egen beskrivning av ungdomarnas etablering på arbetsmarknaden. Vi diskuterar här arbetslöshetsmålet och alternativa mål på ungdomars arbetsmarknadsrelaterade problem. I två avsnitt beskriver vi också två av de grupper som har en mer problematisk arbetsmarknadssituation, unga med funktionsnedsättning och unga med utländsk bakgrund, liksom offentliga insatser för dessa grupper. Vi beskriver också, i ytterligare fyra bakgrundsavsnitt, några institutioner som kan spela roll för ungas arbetsmarknadsutfall: arbetsmarknadspolitiken, skol- och utbildningspolitiken, arbetsrättsliga regler och lönebildningen. Det säger sig självt att dessa genomgångar varken är eller syftar till att vara fullständiga; tanken är att lyfta fram förhållanden som kan spela en mer påtaglig roll för ungas arbetsmarknadssituation, men också att avföra andra förhållanden från dagordningen.

Därefter presenterar vi vår egen databaserade analys av ungas etablering på arbetsmarknaden: från de första kontakterna med arbetsmarknaden via en diskussion av utfall i skolan till dess att de har etablerat sig på arbetsmarknaden. I denna genomgång sårredovisar vi utfall för unga med funktionsnedsättning och unga med utländsk bakgrund. Vi presenterar också en analys som visar att ungdomars eventuella svårigheter på arbetsmarknaden inte på något påtagligt sätt hänger samman med att sysselsättningsutvecklingen har varit särskilt negativ i branscher med traditionella ungdomsjobb.

2 Bakgrund: ungas arbetsmarknad

I det här avsnittet ger vi en översiktlig beskrivning av några arbetsmarknadsutfall för svenska ungdomar. Syftet är både att identifiera det som är känt och ”typiskt” och att identifiera kunskapsluckor. Avsnittet ger oss därigenom en grund för vad vi vet och inte vet.

2.1 Arbetslösheten bland svenska ungdomar är hög

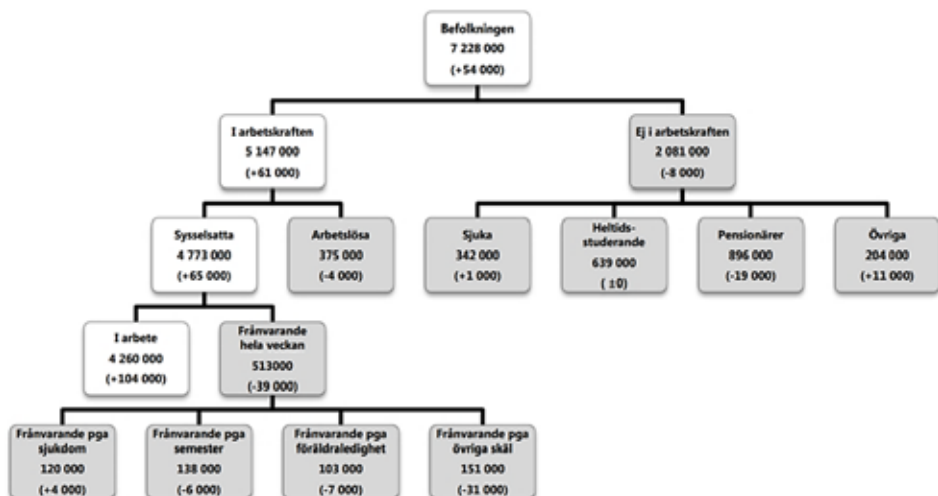
Vi visar i det här avsnittet att arbetslösheten bland svenska ungdomar är hög i jämförelse med dess tidigare nivåer men även i jämförelse med arbetslösheten i äldre åldersgrupper och i andra länder, men att detta sannolikt inte är en god indikator på ungdomars problem på den svenska arbetsmarknaden. Först ska vi emellertid kortfattat beskriva vad arbetslöshetsstatistiken mäter (och inte mäter).

2.1.1 Hur mäts arbetslösheten?

Arbetslös är den som inte är sysselsatt men som aktivt söker ett arbete och står till arbetsmarknadens förfogande. Måttet är relevant både om man vill belysa övergångar till sysselsättning och om man vill belysa storleken på en outnyttjad produktionspotential. I Sverige mäts detta via arbetskraftsundersökningarna (AKU) som Statistiska centralbyrån (SCB) genomför för befolkningen i arbetsför ålder (15–74 år). I dessa undersökningar ställs ett batteri av frågor till ett urval av intervjupersoner i syfte att fastställa deras ställning på arbetsmarknaden. Om man uppger att man saknar arbete ställs ett antal följdfrågor som bland annat används för att avgöra om man är aktivt arbetssökande och står till arbetsmarknadens förfogande. Med hjälp av svaren på dessa frågor skapas ett mått på andelen arbetslösa. Detta mått är det enda som ger oss andelen personer som inte är sysselsatta men som skulle vilja vara det, aktivt söker ett jobb och står till arbetsmarknadens förfogande.

I Figur 1 visar vi hur befolkningen i arbetsför ålder under det fjärde kvartalet 2014 fördelades mellan olika tillstånd på arbetsmarknaden. Vi ser, till exempel, att heltidsstuderande inte räknas med i arbetskraften. Med de definitioner som idag används och rekommenderas av ILO kommer dock heltidsstuderande som också aktivt söker jobb och står till arbetsmarknadens förfogande att räknas som arbetslösa.

Figur 1 Befolkningen 15–74 år fördelat efter arbetskraftsstatus (Fjärde kvartalet 2014)

Anm.: Talen inom parentes anger förändringen i antalet jämfört med fjärde kvartalet 2013. De gråmarkerade rutorna visar de undergrupper som ingår i gruppen Personer ej i arbete.

Källa: Arbetskraftsundersökningarna

Ett närliggande alternativ till arbetskraftsundersökningarnas mätningar kan tas fram med hjälp av uppgifter från Arbetsförmedlingens administrativa register. I dessa register kan man följa alla som är inskrivna som arbetssökande vid Arbetsförmedlingen. Utifrån dessa register kan man lätt identifiera de arbets-sökande som är i rätt ålder och också betraktas som arbetslösa i den administra-tiva klassificering som Arbetsförmedlingen gör. Det mått vi får på detta sätt sammanfaller inte med arbetskraftsundersökningarnas – de som är inskrivna vid Arbetsförmedlingen har, till exempel, valt att utnyttja Arbetsförmedlingen för sitt jobbsökande, något som inte ingår i en rimlig definition av arbetslöshet. Att enbart räkna dem som söker jobb via Arbetsförmedlingen är å ena sidan en inskränkning gentemot den normala definitionen av arbetslöshet. Å andra sidan är det fullt möjligt att en del av dem som registrerar sig vid Arbetsförmedlingen gör det för att vara berättigade till ersättning från arbetslöshetsförsäkringen, vilket inte, trots kraven i försäkringen, är liktydigt med att aktivt söka jobb och stå till arbetsmarknadens förfogande. Slutsatsen är alltså att Arbetsförmed-lingens registerinformation inte ger ett mått på arbetslösheten på det sätt den normalt definieras.

Arbetsförmedlingens register kan ändå vara en värdefull informationskälla i vissa sammanhang. Så är fallet om man är intresserad av att beskriva olika arbetsmarknadsutfall i små regionala enheter (exempelvis kommuner) eller för

små grupper av individer. Då är arbetskraftsundersökningarnas stickprov helt enkelt för små. Arbetskraftsundersökningarna är heller inte idealiska som källa om man vill mäta mycket långa perioder av arbetslöshet. Dels följs individerna i arbetskraftsundersökningarna inte längre än åtta kvartal, dels är det inte självklart hur individer i olika arbetsmarknadspolitiska program besvarar frågorna i arbetskraftsundersökningarna. Även om det finns mätfel i Arbetsförmedlingens register, är dessa ändå konstruerade så att man ska kunna följa alla som är inskrivna vid förmedlingen så länge de är det.

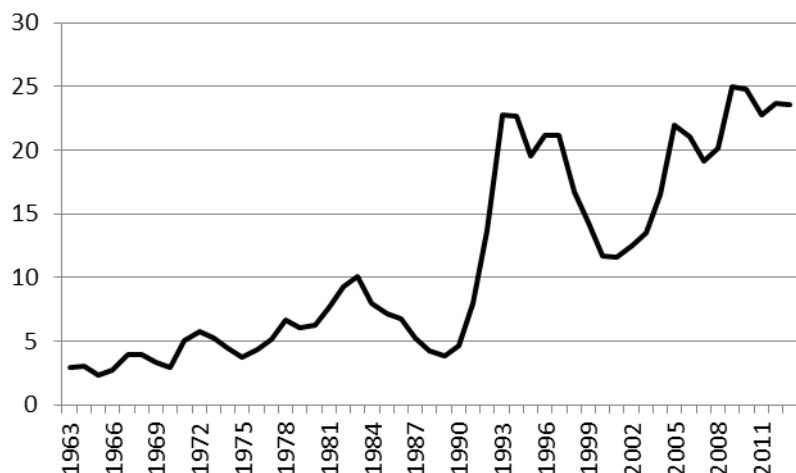
En uppenbar konsekvens av hur arbetslöshet definieras är att de arbetslösa enbart är en delmängd av de personer som inte har ett arbete. Med tanke på hur måttet är konstruerat är det troligt att denna delmängd står närmare arbetsmarknaden än andra utan arbete. Vilka konsekvenser har då arbetslöshetsmåttets konstruktion för hur det ska tolkas? Den första konsekvensen är att det mått på ungdomsarbetslöshet man bör använda är det vi får från arbetskraftsundersökningarna. Det finns inga rimliga skäl för att mäta arbetslösheten bland unga på ett annat sätt än arbetslösheten i den övriga befolkningen. Den andra är att den definition som Sverige numera tillämpar, där heltidsstuderande inkluderas om de aktivt söker arbete och står till arbetsmarknadens förfogande, är rimlig – bland de heltidsstuderande är dessa sannolikt de som i första hand kan förväntas gå från studier till arbete. Det är också naturligt utifrån perspektivet att få ett mått på en outnyttjad produktionspotential att inkludera de riktigt unga, även om de flesta 15-åringarna går i skolan. Den tredje konsekvensen, som hänger samman med den andra, är att arbetslöshetsmåttet sannolikt inte är ett bra mått på ungas arbetsmarknadsrelaterade problem och, i en förlängning, därför inte heller ringar in den grupp unga som kan förväntas riskera framtida problem särskilt träffsäkert. Vi återkommer till detta senare.

2.1.2 Ungdomsarbetslösheten är hög enligt arbetskraftsundersökningarna

I det här avsnittet visar vi att den svenska ungdomsarbetslösheten är hög genom att göra några jämförelser. För det första jämför vi med dess tidigare nivåer, för det andra med arbetslösheten i äldre åldersgrupper och för det tredje med ungdomsarbetslösheten i andra länder.

Det är dock inte oproblemiskt att beskriva hur den svenska ungdomsarbetslösheten har utvecklats över tid. Detta hänger samman med att mätmetoderna i arbetskraftsundersökningarna år 2005 lades om i enlighet med riktlinjer från Eurostat. Den viktigaste förändringen är att man med de nya mätmetoderna räknas som arbetslös om man väntar på att tillträda ett arbete som infaller inom tre månader från mättidpunkten (och står till arbetsmarknadens förfogande). Tidigare var motsvarande tid en månad. Detta har större betydelse

för ungdomar än för andra grupper, till exempel, beroende på ungas feriearbete. Försök till länkning till data enligt den äldre mätmetoden har dock gjorts. Det är sådana länkade data vi redovisar här.

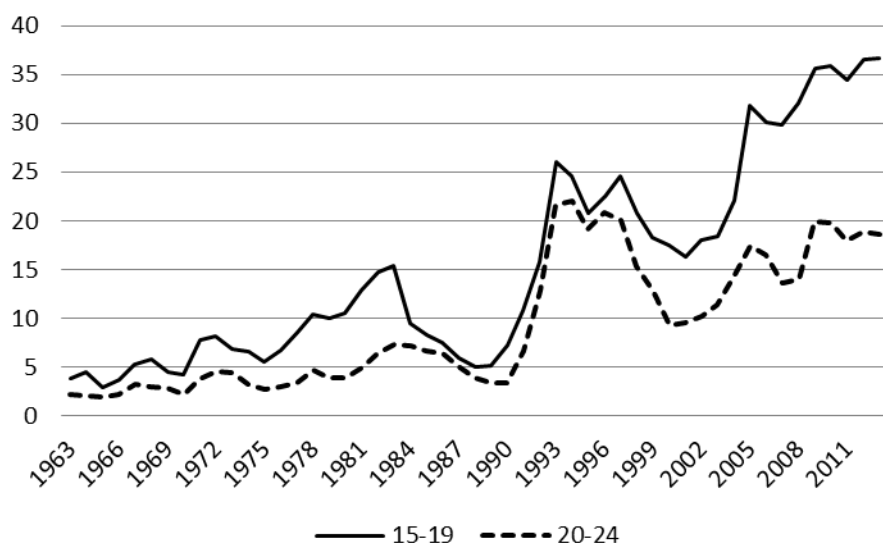

Figur 2 Ungdomsarbetslöshet (procent) Sverige 1963–2013

Källa: OECD

I Figur 2 ser vi den svenska ungdomsarbetslösheten (15–24 år) från 1963 och framåt. Vi ser en svag tendens till uppgång under perioden från 1990-talskrisen, men den stora skillnaden ser vi när vi jämför perioderna före respektive efter 1990-talskrisen.

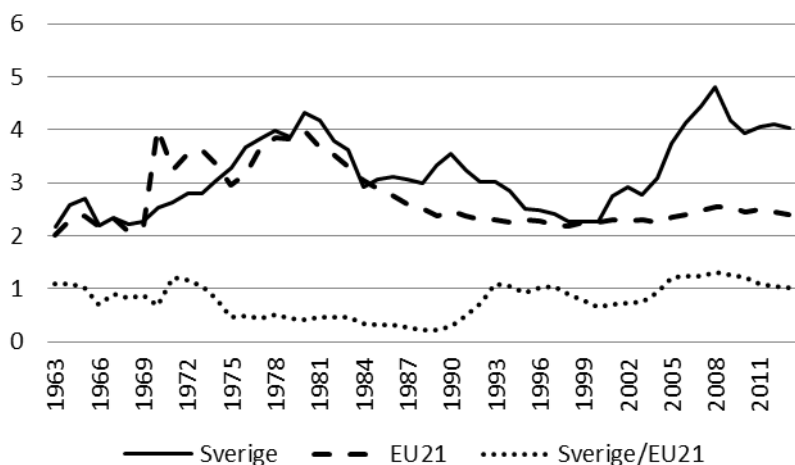
I Figur 3 visar vi ungdomsarbetslösheten uppdelad på 15–19-åringar och 20–24-åringar. Vi ser tydligt att tonåringarna under hela perioden har högre arbetslöshetstal än 20–24-åringarna. En rimlig tolkning är att det är en negativt selekterad grupp som inte går vidare i utbildningssystemet. Men vi ser också att det enbart är tonåringarna som har en påtagligt ökande arbetslöshetstrend under perioden efter 1990-talskrisen.

Figur 3 Arbetslöshet (procent) bland 15–19-åringar respektive 20–24-åringar 1963–2013

Källa: OECD

I Figur 4 visar vi förhållandet mellan ungdomsarbetslösheten (15–24 år) och arbetslösheten bland de äldre (25–64 år) i Sverige (heldragen linje) och EU21 (streckad linje) samt förhållandet mellan ungdomsarbetslösheten i Sverige och EU21 (prickad linje). Figuren visar tydligt att unga har varit mer arbetslösa än äldre i Sverige. Denna tendens har blivit påtagligt starkare under ungefär de senaste femton åren, även om utvecklingen under sent 1970- och tidigt 1980-tal var likartad. Vi ser också att från millennieskiftet har ungdomsarbetslösheten i förhållande till arbetslösheten bland de äldre ökat påtagligt jämfört med EU21.

Figur 4 Svensk ungdomsarbetslöshet 1990–2013: några jämförelser

Källa: OECD

Den över tiden allt högre ungdomsarbetslösheten (både i absoluta termer och i förhållande till arbetslösheten bland äldre) kan återspegla många faktorer. En kanske inte så uppenbar faktor är att de ungdomar under 25 år som söker arbete och inte är heltidsstuderande över tid blir en allt mindre, och sannolikt allt mer selekterad, grupp eftersom en allt större del av de unga studerar vidare. Under det rimliga antagandet att de som studerar vidare huvudsakligen är de som har de bästa förutsättningarna för studier och att det finns ett positivt samband mellan de egenskaper som ger goda förutsättningar för studier och de egenskaper som värderas på arbetsmarknaden, kommer unga arbetssökande över tid att ha egenskaper som är mindre attraktiva på arbetsmarknaden.

Vi kan dock också notera att alla unga riskerar att bli arbetslösa vid övergången mellan studier och arbete, medan äldre huvudsakligen riskerar arbetslöshet i samband med att de förlorar ett jobb. Detta innebär att det inte är slumpmässigt vilka äldre som blir arbetslösa. Sannolikt har äldre arbetslösa egenskaper som i genomsnitt inte är attraktiva på arbetsmarknaden vilket kan vara en bidragande orsak till att äldres arbetslöshetsperioder i genomsnitt är längre än ungdomars (se avsnitt 2.2.2).

2.2 Men är arbetslösheten det enda intressanta?

2.2.1 En mindre andel unga i arbetskraften

Det finns emellertid många fallgropar (utöver rena mätproblem) när man ska tolka resultaten av våra jämförelser. En första fallgrop har att göra med att

arbetskraftsdeltagandet är mycket lägre bland unga (som ju i stor utsträckning studerar) än bland dem som är äldre än 24 år. Om arbetslösheten i åldrarna 25–64 år skulle vara 10 procent betyder detta att ungefär var tionde person i dessa åldrar är arbetslös i och med att arbetskraftsdeltagandet bland dessa inte är så långt ifrån 100 procent (mellan 85 procent och 90 procent under senare år). Motsvarande kalkyl för unga leder dock tanken fel, eftersom arbetskraftsdeltagandet bland ungdomar bara är omkring 50 procent. Därför blir det helt fel om man hävdar att var fjärde ungdom är arbetslös om ungdomsarbetslösheten ligger i närheten av 25 procent. Det är istället var åttonde ungdom som är arbetslös. När man jämför arbetslösheten bland yngre och äldre är det därför viktigt att veta vad det är man jämför.

I Tabell 1 ser vi andelar av befolkningen bland unga (15–19-åringar respektive 20–24-åringar) med olika arbetsmarknadsställning och uppdelade på huruvida de är studerande eller ej.

Tabell 1 Ungdomar efter arbetsmarknadsstatus år 2013

	Sysselsatta		Arbetslösa		Utanför arbetskraften	
	Ej studerande	Studerande	Ej studerande	Studerande	Ej studerande	Studerande
15–19 år						
2013 (exkl. sommar-månaderna)	0,07	0,11	0,03	0,08	0,03	0,68
2013 (juni–augusti)	0,24	0,05	0,10	0,05	0,37	0,20
20–24 år						
2013 (exkl. sommar-månaderna)	0,46	0,10	0,08	0,05	0,07	0,23
2013 (juni–augusti)	0,61	0,05	0,09	0,04	0,14	0,06

Anm.: Avser unga 15–19 år eller 20–24 år (i procent av alla individer tillhörande åldersgruppen) fördelade efter arbetsmarknadsstatus.

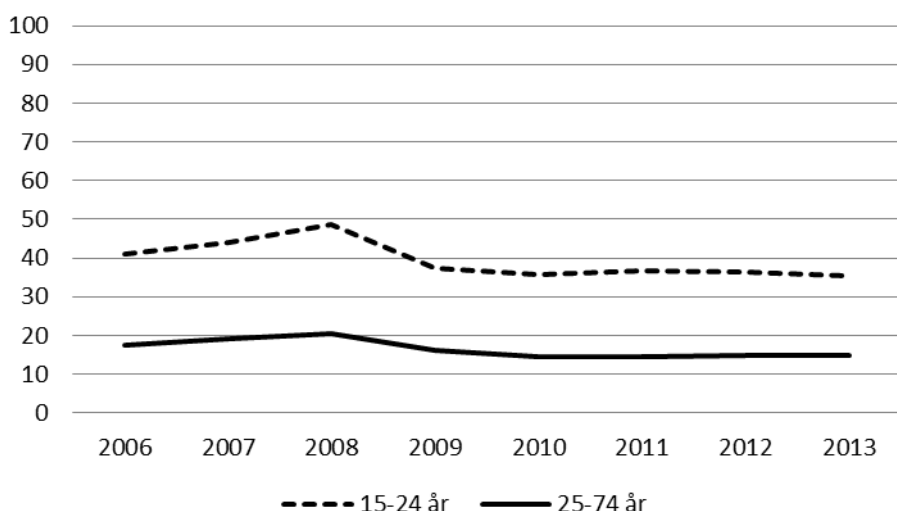
Källa: Finanspolitiska rådet (2014) och egna beräkningar.

Flera saker kan noteras. För det första ser vi tydligt att befolkningsandelarna i arbetslöshet inte överstiger 10 procent i någon grupp. För det andra ser vi att en stor majoritet av 15–19-åringarna står utanför arbetskraften (57 procent under sommarmånaderna, 71 procent resten av året). Vidare kan vi notera att ungdomar som har skollov inte räknas som studerande. Därför ser vi lägre andelar ungdomar som är studerande under sommarmånaderna. En stor majoritet av 15–19-åringarna som är arbetslösa under pågående termin är heltidsstuderande – det handlar alltså främst om gymnasieelever som söker extraarbete. Detta

signalerar inte framtida arbetsmarknadsrelaterade problem på något uppenbart sätt. Som väntat ser vi att en betydligt mindre andel av 20–24-åringarna står utanför arbetskraften. Slutligen kan vi notera att en inte försumbar andel (7 procent) av 20–24-åringarna varken arbetar, söker arbete eller studerar. Vi återkommer till denna grupp senare när vi diskuterar gruppen unga som varken studerar eller arbetar. Vi kommer att argumentera för att denna grupp, ofta kallad NEET (*Not in Employment, Education or Training*), på ett bättre sätt än arbetslöshetsmättet ringar in den grupp unga som riskerar mer långsiktiga arbetsmarknadsrelaterade problem.

2.2.2 Ungas arbetslöshetsperioder är korta

En annan komplikation när man jämför arbetslösheten bland yngre och äldre är att unga ofta blir arbetslösa men oftast under korta perioder medan det motsatta gäller för de äldre. Att yngre har betydligt fler korta arbetslöshetsperioder syns tydligt i Figur 5, där vi visar andelen arbetslösa ungdomar (15–24 år) och äldre (25–74 år) som varit arbetslösa mindre än en månad.

Figur 5 Arbetslösa kortare än en månad

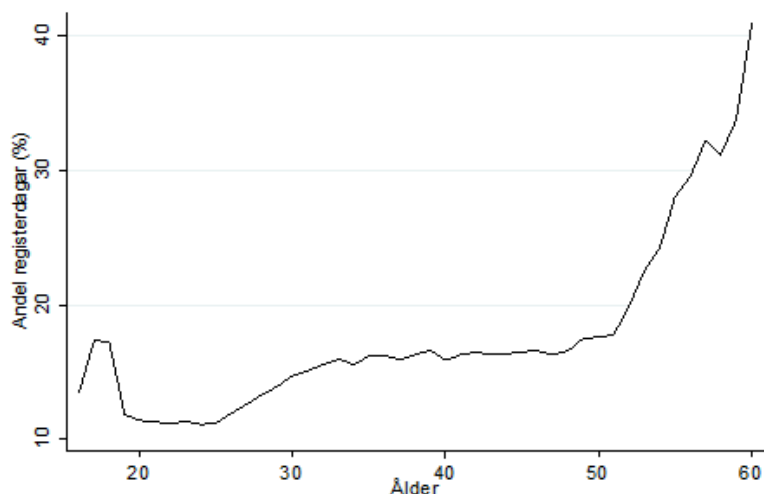
Anm: Avser arbetslösa som har varit arbetslösa mindre än en månad, som andel av det totala antalet arbetslösa i respektive åldersgrupp. Årsmedeltal.

Källa: Finanspolitiska rådet (2014)

Det är också påtagligt att de yngre har väsentligt mindre inslag av riktigt långa arbetslöshetsperioder. Vi har gjort beräkningar där vi följt alla som skrevs in som öppet arbetslösa vid Arbetsförmedlingen under åren 1992–95 fram till den

31 december 2006 och beräknat andelen dagar under denna period som de var inskrivna vid Arbetsförmedlingen.

I Figur 6 redovisas medianen av andelen inskrivningsdagar vid varje ålder. Det är tydligt att andelen var väsentligt lägre för ungdomar än högre upp i åldrarna; särskilt långvariga förmedlingskontakter hade personer äldre än 50 år.

Figur 6 Andelen dagar som inskriven vid Arbetsförmedlingen (median) vid olika åldrar

Källa: Arbetsförmedlingens datalager, egna beräkningar.

2.2.3 Länderskillnader återspeglar inte enbart hur de ungas arbetsmarknad fungerar

Det är också viktigt att veta vad det är man jämför när man jämför ungdomsarbetslösheten i olika länder. Den uppmätta arbetslösheten kan nämligen variera länder emellan både därför att arbetsmarknaden för unga fungerar olika och därför att man väljer att utforma såväl skolsystem som offentliga transfereeringssystem på olika sätt. Ett exempel på detta är att vissa länder, däribland Tyskland, Österrike och Danmark, har stora inslag av lärlingssystem i sina yrkesutbildningar, vilket naturligtvis kan påverka hur smidig övergången från skola till arbetsliv blir, dvs. påverka arbetsmarknadens funktionssätt för unga. Lärlingssystem har dock också en annan direkt effekt på den uppmätta arbetslösheten i och med att lärlingar, om de får lön, räknas som sysselsatta. Deras svenska motsvarigheter i gymnasiets yrkesinriktade program klassificeras i stället som utanför arbetskraften (åtminstone så länge de inte söker jobb). För

en given andel arbetslösa av en kohort kommer därför arbetslöshetstalet (andelen arbetslösa av arbetskraften) att variera systematiskt med hur stor andel av de unga som får yrkesutbildning i form av lärlingsutbildning. Detta är en variation som väsentligen inte återspeglar variationer i hur arbetsmarknaden för unga fungerar, även om utformningen av yrkesutbildningar naturligtvis kan förväntas påverka ungas etableringsmöjligheter på arbetsmarknaden. Att lärlingsutbildningar kan spela en icke försumbar roll framgår exempelvis av Tabell 2. Vi ser här att i framför allt Tyskland, Österrike och Danmark svarar lärlingar för en betydande del av sysselsättningen bland dem i åldern 15–24 år.

Tabell 2 Andel av de sysselsatta studerande och av sysselsatta totalt som var sysselsatta på grund av att de är lärlingar år 2011, 15–24 år

	DE	AT	DK	NL	IS	NO	UK	FI	SE
Andel lärlingar av sysselsatta studerande	68,5	56,0	36,4	22,7	17,7	18,9	24,7	7,2	–
Andel lärlingar av sysselsatta totalt	34,7	24,1	23,9	15,5	10,4	9,7	7,6	3,5	–

Anm: Då de flesta lärlingar i Sverige inte erhåller lön och därmed inte klassificeras som sysselsatta anges ingen andel för Sverige.

Källa: SCB (2013)

Den uppmätta arbetslösheten bland unga varierar mellan länder också beroende på om studiemedel betalas ut under hela året eller bara under terminerna. Länder, som exempelvis Sverige, där studiemedlen enbart betalas ut under terminerna har en större andel arbetssökande bland de heltidsstuderande. Detta arbetssökande är naturligtvis att betrakta som arbetsutbud, men det är knappast en indikation på att ungas arbetsmarknad är problematisk om heltidsstuderande är arbetslösa när de söker feriejobb eller i väntan på ett feriejobb som de redan har fått. Sammantaget finns det alltså goda skäl att tolka internationella jämförelser av ungdomsarbetslösheten med försiktighet.

2.2.4 Heltidsstuderandes arbetslöshet handlar ofta om feriejobb och extrainkomster

Det faktum att en betydande andel av de unga arbetslösa är heltidsstuderande manar också till försiktighet när man tolkar arbetslöshetstalen bland unga i och med att arbetslösheten i denna grupp i mångt och mycket handlar om att de söker extrajobb vid sidan av studierna eller under skolloven. Detta framgår exempelvis av bearbetningar av data från arbetskraftsundersökningarna som redovisas av Finanspolitiska rådet (2014). Allra tydligast är det för dem mellan 15 och 19 års ålder, av vilka en överväldigande del är gymnasieelever. Notera också att deltagare i jobbgarantin för ungdomar klassificeras som heltidsstuderande.

2.2.5 Arbetslösheten är ojämnt fördelad mellan olika grupper av unga

Vi har redan sett att ungas arbetslöshetstider tenderar att vara korta i genomsnitt och att unga är underrepresenterade bland dem med riktigt långa arbetslöshetstider (eller, egentligen, inskrivningstider vid Arbetsförmedlingen). Detta betyder inte att alla unga har korta arbetslöshetsperioder. Det är heller inte slumpmässigt vilka unga som har mer påtagliga problem, exempelvis i form av längre arbetslöshetstider, med övergången mellan skola och arbetsliv. Tvärtom ser man tydligt att vissa grupper är överrepresenterade bland de unga med en arbetsmarknadssituation som kan betecknas som problematisk. Tre sådana grupper är unga utan fullständiga gymnasiebetyg, utrikes födda och unga med funktionsnedsättning. Vi återkommer senare i rapporten med evidens som styrker dessa påståenden, men vi vill redan här påpeka att om vår beskrivning är riktig är detta ett ytterligare skäl till att vara försiktig med att tolka ungdomsarbetslöshetens storlek som ett mått på ungas arbetsmarknadsrelaterade problem. Det kan, men måste inte nödvändigtvis, vara så att ungdomsarbetslöshetens nivå samvarierar med omfattningen av ungas arbetsmarknadsrelaterade problem. En fullständig bild måste också innehålla omfattningen av mer långvariga problem och hur stora de grupper som berörs av dessa är. Eventuella insatser för att minska problemen riskerar också att bli ineffektiva om problemen inte har identifierats och beskrivits på ett korrekt sätt.

2.3 Behov av alternativa mått

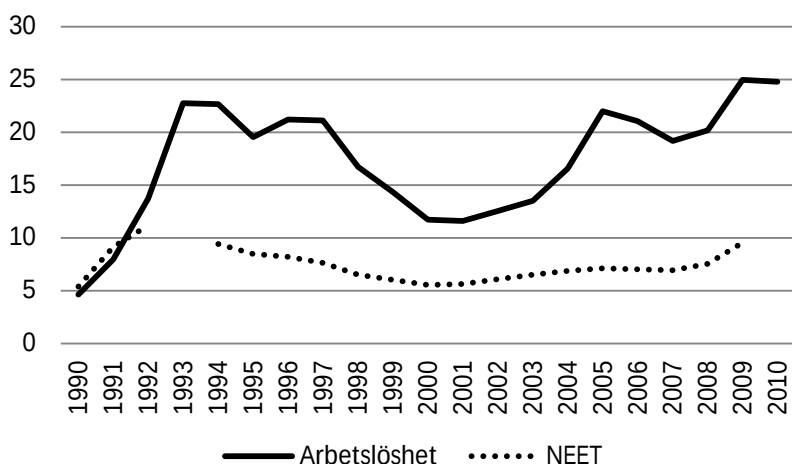
Vi har i avsnitt 2.2 argumenterat för att ungdomsarbetslöshet inte är ett bra mått på ungdomars arbetsmarknadsrelaterade problem och, i förlängningen, risk för framtida problem. Finns det då något eller några andra mått som skulle kunna vara mer informativa i dessa avseenden?

2.3.1 Unga som varken studerar eller arbetar (NEET)

Bland andra har OECD sedan ett antal år redovisat ett mått inaktiva ungdomar som brukar förkortas NEET (*Not in Employment, Education or Training*). På svenska kallar vi denna grupp för ungdomar som varken arbetar eller studerar. Detta mått innefattar unga arbetslösa (men inte de heltidsstuderande), men också unga utan arbete som inte söker jobb. Måttet relateras normalt till befolkningen, och inte till arbetskraften, i det relevanta åldersintervallet (oftast 15–24 år). Den grupp som inte söker jobb är heterogen. Den rymmer sannolikt både unga som står långt ifrån arbetsmarknaden – så långt att de inte ens söker jobb – men sannolikt också unga backpackers, ungdomar som arbetar utomlands eller har ett ”sabbatsår” medan de bor kvar hemma. Gruppen med problem kan också underskattas i den utsträckning som en del studier kan bedrivas därför att

man inte får eller tror sig kunna få jobb, exempelvis i ett dåligt konjunkturläge. Måttet är därför inte perfekt om man vill identifiera de unga som har arbetsmarknadsrelaterade problem. Jämfört med arbetslöshetsmåttet har det dock uppenbara fördelar: unga arbetslösa heltidsstuderande exkluderas medan unga som står så långt från arbetsmarknaden att de inte ens söker jobb inkluderas.

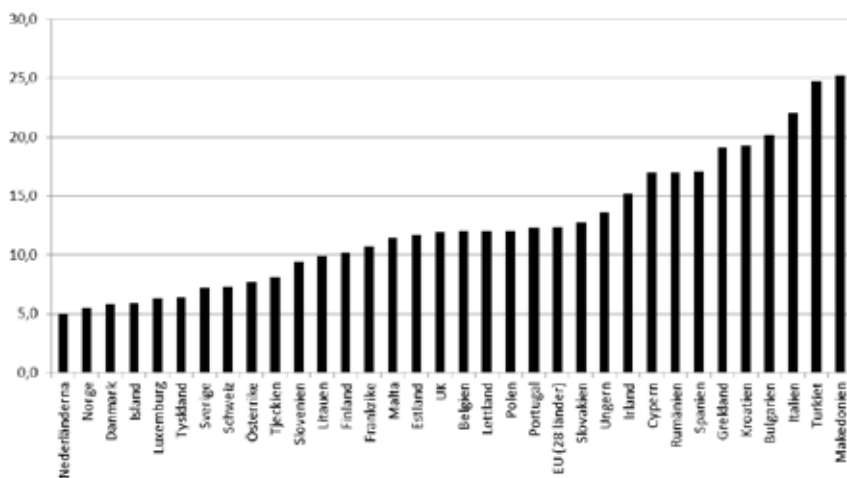
I Figur 7 visar vi utvecklingen av arbetslöshet och NEET från 1990 och framåt. Det cykliska mönstret är ungefärligen likartat i båda måtten, men den trendmässiga ökningen vi ser i arbetslöshetstalet har ingen motsvarighet i måttet på NEET. Sedan millennieskiftet ser vi dock en betydande ökning i andelen som varken arbetar eller studerar. Om vi tror att NEET på ett någorlunda bra sätt ringar in den grupp bland de unga som riskerar att få en svårare övergång till arbetslivet finns det tecken på att dessa svårigheter har blivit större under den allra senaste tiden.

Figur 7 Arbetslöshet och NEET 1990–2010

Anm.: Arbetslöshet för 15–24-åringar och NEET för 16–24-åringar. Brott i tidsserien för NEET 1993 och 2010 då information om studiehjälp respektive registreringar vid högskola saknas i IFAU-databasen (för mer information om hur NEET-måttet har konstruerats, se avsnitt 9.1.5). Källa: OECD (arbetslöshet) och egna beräkningar baserade på uppgifter från IFAU-databasen.

Det är också värt att notera att jämförelsen mellan Sverige och andra länder faller ut på ett annat sätt när man jämför NEET istället för arbetslöshet. Detta framgår av Figur 8, där vi visar NEET år 2014 i ett stort antal europeiska länder. Här ser vi tydligt att Sverige i termer av NEET befinner sig långt under genomsnittet och tillhör gruppen av länder som har de lägsta NEET-talen.

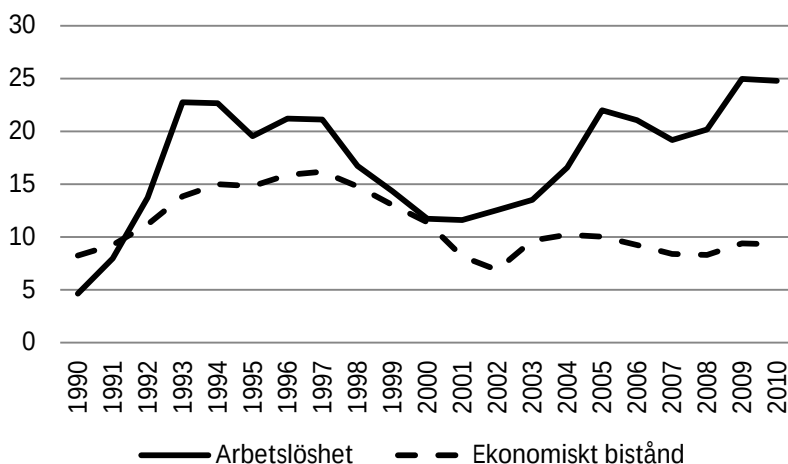

Figur 8 NEET i ett antal europeiska länder år 2014 (i procent)

Källa: Eurostat

2.3.2 Unga med ekonomiskt bistånd

Ett annat mått som återspeglar ekonomisk utsatthet och problem på arbetsmarknaden är andelen hushåll som tar emot ekonomiskt bistånd ("socialbidrag"). Ett problem med detta mått är att ekonomiskt bistånd är baserat på hushållets situation och inte på individens. Måttet fångar också andra än direkt arbetsmarknadsrelaterade försörjningsproblem, exempelvis missbruksproblem. Inte desto mindre kan även detta mått och dess utveckling över tiden ge en indikation på omfattningen av ungas svårigheter att etablera sig på arbetsmarknaden.

Figur 9 Arbetslöshet och ekonomiskt bistånd 1990–2010

Anm.: Arbetslöshet för 15–24-åringar och ekonomiskt bistånd för 16–24-åringar.

Källa: OECD (arbetslöshet) och egna beräkningar baserade på uppgifter från IFAU-databasen.

Det mest påtagliga i Figur 9 är hur andelen som mottog ekonomiskt bistånd påverkades av 1990-talskrisen. Men det är också värt att notera att vi inte ser någon uppgång sedan tidigt 2000-tal av det slag som vi ser i arbetslösheten.

3 Ungdomar med funktionsnedsättningar

Personer med funktionsnedsättning, särskilt de med en funktionsnedsättning som också medför nedsatt arbetsförmåga, har sämre arbetsmarknads- och utbildningsutfall än den övriga befolkningen (se exempelvis SCB, 2014). Även om unga är underrepresenterade bland dem med en funktionsnedsättning, är gruppen unga med funktionsnedsättning långt ifrån försumbart stor. År 2013 uppskattade Arbetsförmedlingen att cirka 140 000 personer i åldrarna 16–29 år hade en funktionsnedsättning som medförde nedsatt arbetsförmåga (SCB 2014).

Ett batteri av offentliga insatser är riktat till personer, såväl unga som äldre, med funktionsnedsättning. Det handlar både om ekonomiskt stöd och om insatser för att underlätta för gruppen i skolan och på arbetsmarknaden. När det gäller unga med funktionsnedsättning finns det särskola och specialskola inom skolsystemet, ekonomiskt stöd i form av handikappersättning och aktivitetsersättning (båda från 19 års ålder), och ett antal program som riktar sig till funktionsnedsatta, unga som äldre, med nedsatt arbetsförmåga inom

arbetsmarknadspolitiken (exempelvis Samhall, lönebidrag, offentligt skyddat arbete).

3.1 Särskolan

Gymnasiesärskolan i Sverige är fyraårig, frivillig och vänder sig till ungdomar med utvecklingsstörning. I dagsläget finns nio yrkesinriktade nationella program. Det finns också individuella program för elever som behöver en utbildning som är anpassad efter de egna förutsättningarna. Arbetsförmedlingen har ett särskilt uppdrag att samverka med skolan för att genom vägledning och information underlätta övergången från skola till arbetsliv för de som har en funktionsnedsättning och är 16–29 år.

I dagsläget finns det indikationer på att färre elever än tidigare med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga går från gymnasieskolan/gymnasiesärskolan till arbete. Detta påvisades redan i Socialstyrelsen (2010). Istället noterar vi senare i detta avsnitt att särskolan i stor utsträckning följs av perioder med aktivitetsersättning.

3.2 Handikappersättning

Handikappersättning kan betalas ut till den som har en funktionsnedsättning eller sjukdom som innebär merkostnader eller att man behöver hjälp i vardagen. Ersättningen har tre nivåer beroende på hur mycket hjälp och hur stora merkostnader man har. Man kan få handikappersättning om minst ett av följande villkor uppfylls:

- Man behöver hjälp minst två timmar om dagen
- Man behöver hjälp för att kunna studera eller arbeta
- Man har merkostnader

Dessutom måste man behöva hjälp eller ha merkostnader under minst ett år, vara 19–65 år, och vara försäkrad i Sverige. Av detta regelverk framgår det tydligt att stödet inte i första hand är tänkt som en ersättning för, utan som ett komplement till, arbetsinkomster och andra transfereringar.

3.3 Aktivitetsersättning

Aktivitetsersättning kan betalas ut till personer mellan 19 och 29 år med nedsatt arbetsförmåga. Aktivitetsersättning kan även beviljas unga med förlängd skolgång på grund av funktionsnedsättning. Aktivitetsersättning och sjukersättning (som betalas ut till personer som är minst 30 år och har en permanent nedsatt arbetsförmåga) ersatte år 2003 förtidspension, som kunde beviljas tills vidare, och sjukbidrag, som var tidsbegränsat. Förtidspension och sjukbidrag kunde ges till personer mellan 16 och 64 år.

För att man ska kunna beviljas aktivitetsersättning måste arbetsförmågan vara nedsatt med minst en fjärdedel under minst ett år framöver. Nedsättningen ska bero på sjukdom eller annan nedsättning av den fysiska eller psykiska prestationsförmågan, och den ska prövas mot alla arbeten på hela arbetsmarknaden, även arbeten som är särskilt anpassade för personer med funktionsnedsättning, exempelvis Samhall eller anställning med lönebidrag. Även de som på grund av funktionsnedsättning har en förlängd skolgång har rätt till aktivitetsersättning under den tid det tar att avsluta utbildningen. För dessa personer sker ingen prövning av arbetsförmågan.

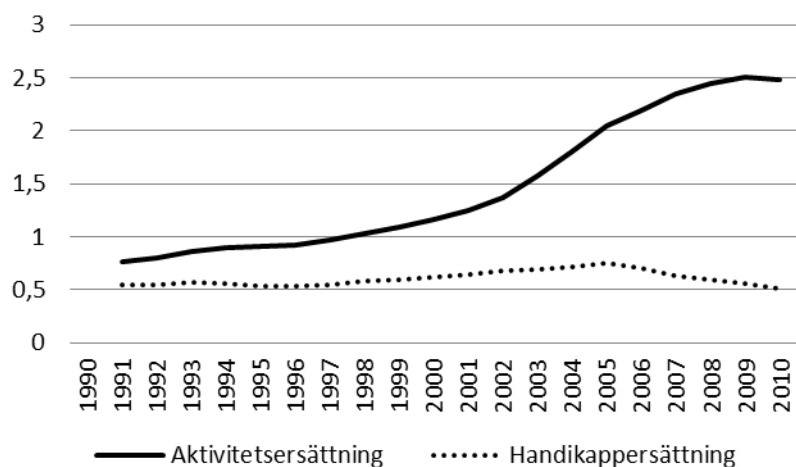
Aktivitetsersättning beviljas för högst tre år. Efter en avslutad ersättningsperiod kan man ansöka om en ny period med aktivitetsersättning. Aktivitetsersättningen kan beviljas som hel, tre fjärdedels, halv eller en fjärdedels ersättning. Den som har hel aktivitetsersättning får arbeta maximalt en timme per dag och tjäna högst en åttandedel av den normala heltidsinkomsten. Man kan dock genom vilande ersättning prova på att arbeta eller studera under maximalt två år utan att förlora rätten till ersättningen. Under den tiden utbetalas ingen aktivitetsersättning. Däremot får man om man arbetar behålla ett obeskattat månadsbelopp motsvarande 25 procent av den vilande ersättningen. Aktivitetsersättningen kan kombineras med andra stöd som handikappersättning, assistansersättning, bostadstillägg och bilersättning. För den som får tre fjärdedels aktivitetsersättning ska Arbetsförmedlingen inom sex månader erbjuda personen placering på den ordinarie arbetsmarknaden, eventuellt med lönebidrag eller, om detta inte är möjligt, vid Samhall.

3.4 Hur stor är gruppen?

I Figur 10 visar vi utvecklingen av unga med aktivitets- eller handikappersättning från det tidiga 1990-talet fram till och med 2010. Utvecklingen av de två serierna är mycket olikartad: andelen unga med handikappersättning ligger i stort sett konstant på drygt 0,5 procent över hela perioden, medan andelen unga med förtidspension (t.o.m. 2002) och aktivitetsersättning (fr.o.m. 2003) ökar snabbt från drygt 1 procent runt millennieskiftet till omkring 2,5 procent (motsvarande cirka 20 000 individer) runt år 2010.

Vi ska inte här genomföra någon grundlig analys av vad som kan ligga bakom den stigande andelen unga med aktivitetsersättning, men vi kan notera några saker. För det första är detta inte en utveckling som är unik för Sverige (OECD, 2010; ISF, 2013). För det andra kommer en betydande grupp från särskolan; i juli 2012 hade drygt 6 000 av de totalt 31 000 med aktivitetsersättning fått denna för förlängd skolgång (Försäkringskassan, 2013). För det tredje hade vid samma tidpunkt tre av fyra med aktivitetsersättning på grund av nedsatt

arbetsförmåga (dvs. inte för förlängd skolgång) någon psykisk funktionsnedsättning.

Figur 10 Unga (19–24 år) med aktivitetsersättning eller handikappersättning 1991–2010, andelar av befolkningen i åldersintervallet (procent)

Anm.: Åren 1990–2002 visar vi andelen med förtidspension eller sjukersättning. Dessa ersattes år 2003 av aktivitetsersättningen.

Källa: Egna beräkningar baserade på uppgifter i IFAU-databasen.

3.5 Arbetsmarknadspolitiska insatser för personer med funktionsnedsättningar

Arbetsförmedlingens riktade insatser för arbetssökande med funktionsnedsättning handlar huvudsakligen om att på olika sätt subventionera arbetsgivare som anställer dessa arbetssökande. Subventionerna kan skilja sig åt i termer av storlek, utformning och varaktighet, men som regel är de mer långvariga än dem för anställningar för arbetssökande utan funktionsnedsättning. Det finns även ersättningar för arbetshjälpmedel som kompenserar för den nedsatta arbetsförmågan.

För att vara behörig för ovanstående insatser måste en arbetssökande bedömas ha en funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga och få en så kallad funktionshinderskod av Arbetsförmedlingen. Initiativet till att ge en sådan funktionshinderskod tas av en arbetsförmedlare, men i de flesta fall krävs ett läkarutlåtande eller utlåtande från någon annan specialist.

Arbetsmarknadspolitiska program för personer med funktionsnedsättning har nästan aldrig utvärderats. Delvis beror detta på att syftet med programmen

inte enbart är att deltagarna så snart som möjligt ska lämna programmen för ett ordinarie jobb. I själva verket finns det en risk för att en stark tonvikt på att programmen ska leda till jobb innebär att deltagarna hämtas bland dem som står förhållandevis nära arbetsmarknaden, medan de svagaste inte får några insatser alls. Men programmen är också svåra att utvärdera eftersom det är svårt att finna en lämplig kontrollgrupp.

Det finns dock några relevanta utvärderingar. Angelov och Eliasson (2014) studerade lönebidrag, skyddat arbete hos offentlig arbetsgivare och anställning hos Samhall. Författarna fann stora positiva effekter för programdeltagarna – högre förvärvsinkomst, disponibel inkomst och sysselsättning på både kort och medellång sikt – men också negativa effekter på osubventionerad sysselsättning, vilket tyder på att programmen hade inlåsnings effekter. Regnér (2014) fann en positiv effekt för personer med funktionsnedsättningar som gått en arbetsmarknadsutbildning under åren 1999–2006. Programdeltagarna fann jobb snabbare och fick högre inkomster och minskat mottagande av ekonomiskt bistånd i upp till fyra år efter påbörjad utbildning.

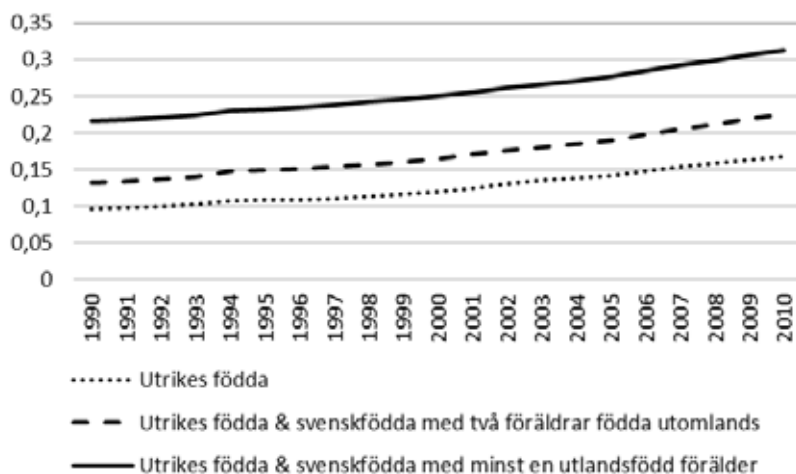
4 Unga med utländsk bakgrund

Personer med en utländsk bakgrund tenderar att ha större svårigheter på arbetsmarknaden än inrikes födda (Olli Segendorf och Teljosuo, 2011; Eriksson, 2011). Gruppen är emellertid heterogen och utfallen varierar exempelvis med ursprungsregion och vistelsetid i Sverige (Eriksson, 2011). Det här är inte platsen för att utförligt analysera hur det kommer sig att personer med utländsk bakgrund klarar sig sämre än inrikes födda på arbetsmarknaden, men ett antal faktorer brukar ofta lyftas fram: bristande språkkunskaper, avsaknad av nätverk, samt diskriminering. Mellan år 1990 och 2010 har gruppen unga 16–30 år med utländsk bakgrund (utrikes födda och unga födda i Sverige med ena eller båda föräldrarna födda utomlands) vuxit med runt 190 000 personer, från cirka 390 000 till 580 000 personer.

Precis som för unga med funktionsnedsättning finns det också för gruppen unga med utländsk bakgrund ett antal offentliga insatser. I det här avsnittet ger vi en kort beskrivning av både gruppen unga med utländsk bakgrund och de olika offentliga insatserna.

Den största gruppen med utländsk bakgrund i Sverige är gruppen flyktinginvandrade med anhöriga (Olli Segendorf och Teljosuo, 2011). Detta betyder att en stor del av dem som kommit till Sverige från andra länder har gjort det primärt av andra än arbetsmarknadsrelaterade skäl. I jämförelse med andra länder har Sverige en stor invandring och en stor andel flyktinginvandring.

I Figur 11 visar vi hur andelen unga med utländsk bakgrund förändrades mellan åren 1990 och 2010 enligt tre olika mått på utländsk bakgrund (utlandsfödda, utlandsfödda samt svenskfödda med två utlandsfödda föräldrar, utlandsfödda samt svenskfödda med minst en utlandsfödd förälder).

Figur 11 Unga med utländsk bakgrund, andel av samtliga unga (16–30 år), 1990–2010

Källa: Egna bearbetningar av IFAU-databasen.

Vi ser, för det första, att gruppen med utländsk bakgrund, oavsett mått, växte påtagligt under den studerade perioden. För det andra ser vi att gruppen är stor – ungefär var tredje ungdom i Sverige 2010 är antingen utlandsfödd eller har minst en utlandsfödd förälder. Det faktum att arbetsmarknadssituationen för dem med utländsk bakgrund är sämre än för dem med svensk bakgrund i kombination med att gruppen växer över tid innebär, allt annat lika, att ungdomars arbetsmarknadsutfall i genomsnitt skulle kunna förväntas försämrats över tid. Om det dessutom skulle vara så att arbetsmarknadssituationen bland dem med utländsk bakgrund försämrats över tid skulle denna tendens ytterligare förstärkas. Vi studerar därför denna grupp i ett separat avsnitt i vår analys.

4.1 Politiken och de unga med utländsk bakgrund

Unga med utländsk bakgrund påverkas självfallet av all politik som berör unga, såsom skol- och utbildningspolitik och arbetsmarknadspolitik. Dessutom finns det ett antal insatser som är särskilt riktade till personer med utländsk bakgrund, unga som gamla, såsom introduktionsverksamheten för nyanlända,

svenska för invandrare (SFI), validering och ett antal arbetsmarknadspolitiska insatser.

Antalet utvärderingar av insatser för personer med utländsk bakgrund är relativt litet. En allmän förklaring till detta är att det är svårt att finna lämpliga kontrollgrupper när insatserna ska utvärderas. Detta hänger samman dels med att få av insatserna har genomförts på ett sätt som underlättar utvärdering (exempelvis genom stegvis introduktion i olika delar av landet eller genom försöksverksamhet), dels med att vi har mycket sämre bakgrundsinformation om dem som är utlandsfödda. Ett antal utvärderingar av arbetsmarknadspolitiska insatser har haft en design där man studerat olika insatserns effekter för olika grupper. Det typiska resultatet i sådana studier är att rangordningen av insatserns effekter för utrikes födda liknar rangordningen för inrikes födda (Calmfors m.fl., 2004; Forslund och Vikström, 2011). Ett annat att intensifierad arbetsförmedling tycks vara effektiv för utrikes födda (Johansson och Åslund, 2006a, 2006b; Andersson Joona och Nekby, 2009a, 2009b). En möjlig förklaring är att resursförstärkning inom förmedlingsverksamheten gör det möjligt för arbetsförmedlarna att aktivt knyta och använda sig av arbetsgivarkontakter och att de på så sätt kan kompensera för de utrikes föddas bristande nätverk.

5 Svensk arbetsmarknadspolitik för ungdomar

Under efterkrigstiden fram till det tidiga 1980-talet fanns inga särskilda arbetsmarknadspolitiska program för ungdomar – ungdomar fick delta i samma program som vuxna, dvs. väsentligen arbetsmarknadsutbildning och beredskapsarbete. Det första regelrätta ungdomsprogrammet var ungdomslagen som (huvudsakligen) var för 18–19 år gamla ungdomar och som introducerades 1984. Deltagarna skulle utföra arbetsuppgifter som annars inte skulle ha utförts, huvudsakligen inom offentlig sektor. År 1987 tillkom avtalade inskolningsplatser inom privat sektor för samma målgrupp. De avtalade inskolningsplatserna avskaffades 1994. År 1989 ersattes ungdomslagen av särskilda inskolningsplatser i offentlig sektor. Målgruppen var densamma som för ungdomslagen. En nyhet var att anvisning till åtgärden skulle ske senast sju veckor efter det att man anmält sig som arbetssökande. År 1992 introducerades ungdomspraktik. Målgruppen var ungdomar som hade fyllt 17 men inte 25 år. Deltagarna skulle ha varit arbetslösa under minst 16 veckor och genomgått jobbsökar-kurs eller vägledning. Ungdomspraktiken upphörde under 1995 och ersattes av arbetsplatsintroduktion, där deltagarna skulle ha fyllt 20 år. Arbetsplats-

introduktionen avskaffades vid utgången av år 1997. Under 1995 introducerades också datortek för 20–24-åringar.¹

5.1 Kommunerna och de arbetsmarknadspolitiska insatserna för ungdomar

Sedan tidigt 1990-tal har de svenska kommunerna ett ansvar för att erbjuda gymnasieutbildning till alla ungdomar under 20 år. Sedan oktober 1996 har de även ett ansvar för de ungdomar som inte går i gymnasieskolan. Ansvaret innebär exempelvis att kommunerna ska hålla sig informerade om sysselsättningsstatusen hos dem mellan 16 och 20 år som inte går i skolan.

Kommunala ungdomsprogram (KUP), riktade till arbetslösa ungdomar mellan 18 och 20 år, infördes 1995 och innebar att kommunerna kunde välja att ta över ansvaret för arbetslösa ungdomar som inte gick i skolan. Förutsättningen var att kommunen och länsarbetsnämnden hade tecknat ett avtal där kommunens ansvar reglerades. Kommunen ersattes av staten för den verksamhet som bedrevs. Syftet med det kommunala ungdomsprogrammet var att ge utbildnings- eller yrkeserfarenhet som även skulle kunna motivera till fortsatta studier. Programmet skulle innehålla praktiska och teoretiska moment och i de flesta kommuner erbjöds deltagarna praktik eller utbildning. Det var frivilligt för kommunerna att bedriva verksamhet inom det kommunala ungdomsprogrammet. Under 2004 hade 265 kommuner avtal om KUP medan 16 kommuner saknade avtal. Nästan alla tonåringar som deltog i något program gjorde det inom ramen för KUP.

År 1995 formulerade regeringen ett mål att arbetslösa ungdomar under 25 år skulle placeras i program inom 100 dagar. Detta mål hade dock inte uppfyllts 1998 varför ungdomsgarantin (UG, först utvecklingsgarantin) infördes. Syftet med åtgärden var att utveckla ungdomarnas kompetens för att på så sätt förbättra deras möjligheter till arbete eller studier. UG erbjöds ungdomar mellan 20 och 24 år. Liksom för KUP var förutsättningen att kommun och länsarbetsnämnd tecknat avtal om att kommunen skulle erbjuda sådan åtgärd. Avtalet innebar att kommunen blev skyldig att erbjuda ungdomar som stod till arbetsmarknadens förfogande en aktiverande och utvecklande insats på heltid. Skyldigheten inträdde om annan sysselsättning inte kunnat erbjudas inom 90 dagar från det att ungdomen anmält sig som arbetslös. Deltagarna anvisades plats i programmet av Arbetsförmedlingen. Kommunen skulle erbjuda verksamhet inom tio dagar från att dess skyldighet inträdde. Insatsen fick vara i högst tolv

---

¹ Datortek var arbetsmarknadspolitisk åtgärd med syftet var att arbetslösa personer skulle få möjlighet att lära sig arbeta med informationshantering och datorer.

månader. Under år 2004 hade 205 av landets 291 kommuner avtal om UG. Detta behövde dock inte betyda att kommunerna faktiskt bedrev verksamhet inom åtgärden. Ungdomsstyrelsen (2000) visade att omkring en femtedel av de kommuner som hade avtal om UG bedrev mycket begränsad eller ingen verksamhet. I motsats till hur fallet var för tonåringarna med KUP, som omfattade en hög andel av de unga, var deltagandet i UG betydligt lägre. Detta berodde dels på att färre kommuner tecknade avtal (205 jämfört med 265 år 2004), dels på att ungdomar mellan 20 och 24 år hade möjlighet att delta i andra än de program som var speciellt riktade till gruppen. De två huvudprogrammen (utöver UG) var arbetsmarknadsutbildning och praktikprogram.

5.2 Arbetsmarknadspolitik för ungdomar sedan år 2006

I samband med regeringsskiftet år 2006 genomfördes ett antal reformer inom arbetsmarknadspolitiken för ungdomar. KUP och ungdomsgarantin ersattes av en jobbgaranti för ungdomar. Andra reformer innebar, till exempel, att arbetsgivaravgifterna sänktes för yngre, att studerandevillkoret i a-kassan togs bort och att en utvecklingsersättning för unga som deltar i arbetsmarknadspolitiska program infördes.

Alla ungdomar (16–24 år) som har varit inskrivna som arbetslösa vid Arbetsförmedlingen i tre månader ska anvisas till jobbgarantin. Denna innebär vissa förändringar jämfört med de tidigare KUP och UG. För det första flyttades ansvaret för politikens utförande från kommunerna till (den statliga) Arbetsförmedlingen. För det andra innebar jobbgarantin (åtminstone i teorin) ett mer strukturerat upplägg av politiken: garantin ska först innehålla en period av intensifierade jobbsökaraktiviteter och därefter programinsatser (huvudsakligen utbildning eller praktik). Upplägget ska dock vara flexibelt och programinsatser kan ges tidigare om det bedöms som motiverat. Tanken är att insatserna ska ha samma omfattning som deltagarnas arbetsutbud (oftast heltid). Martinson och Sibbmark (2010) fann emellertid via en enkät riktad till deltagare under 2009 att så inte var fallet – drygt 60 procent av de tillfrågade uppgav att deras aktiviteter uppgick till högst tio timmar i veckan.

Det avskaffade studerandevillkoret i a-kassan innebär att endast de ungdomar som uppfyller arbetsvillkoret i arbetslöshetsförsäkringen är berättigade till ersättning från a-kassan vid arbetslöshet. Detta villkor uppfylls naturligtvis inte av arbetslösa ungdomar som är på väg mot sina första jobb, men även unga med korta tillfälliga anställningar riskerar att inte uppfylla detta villkor och därmed stå utan ersättning från a-kassan. Detta innebär dels att fler unga riskerar att bli beroende av ekonomiskt bistånd från kommunen vid arbetslöshet, dels att Arbetsförmedlingen i många fall inte kan använda ekonomiska sanktioner

mot unga som inte söker jobb på föreskrivet sätt eftersom det inte finns någon ersättning att dra in. Slutligen minskar de ekonomiska drivkrafterna för unga att anmäla sig som arbetssökande vid Arbetsförmedlingen i och med att de inte är berättigade till a-kassa (att vara registrerad som arbetssökande hos Arbetsförmedlingen är annars ett första villkor för att få a-kassa).

5.3 Effekter av arbetsmarknadspolitiken för ungdomar

Effekterna av arbetsmarknadspolitik för ungdomar varierar enligt tillgängliga studier. Flera tidiga studier av 1980-talets erfarenheter fann positiva effekter, men dessa resultat baserades på små datamaterial som inte självklart kan generaliseras till alla unga arbetslösa. För 1990-talet finns det två studier: Larsson (2003) fann att de ungdomar som deltog i arbetsmarknadsutbildning eller ungdomspraktik under 1990-talets första år fick en lägre inkomst än öppet arbetslösa ungdomar. De hade också en lägre sannolikhet att befinna sig i arbete och påbörja studier i det reguljära utbildningsväsendet. Det är inte klarlagt vad dessa nedslående resultat beror på, men det faktum att en annan studie av arbetsmarknadsutbildning, under samma period men för en äldre population, inte fann motsvarande negativa effekter tyder på att resultaten kan bero på deltagarna snarare än på programmen. Carling och Larsson (2005) studerade utvecklingsgarantin (en föregångare till ungdomsgarantin) och fann ingen effekt på flödet från arbetslöshet till arbete. Denna nolleffekt var summan av två motverkande effekter: ett snabbare flöde till arbete före programstart och en så kallad inläsningseffekt under själva deltagandet i programmet.

Forslund och Nordström Skans (2006), fann i vissa avseenden likartade effekter som Carling och Larsson. Sannolikheten att påbörja ett program efter omkring 100 dagar var mycket hög för 24-åringar (som omfattades av ungdomsgarantin) men inte för 25-åringar. Denna högre sannolikhet att påbörja program var förknippad med fler övergångar till jobb bland 24-åringarna innan programmen började, en så kallad annonseringseffekt. Detta tyder på att 24-åringar sökte arbete mer intensivt än 25-åringar under de första 100 dagarna av en arbetslöshetsperiod, antingen på grund av mer assistans eller kontroll från Arbetsförmedlingen eller på grund av att de ville undvika att gå in i program efter 100 dagar. Andra resultat i Forslund och Nordström Skans (2006) visade att 19-åringar hittade jobb i mindre utsträckning än 20-åringar, vilket kan ha återspeglat att 19-åringar gick in i program ”för tidigt” (redan innan hundra dagar av en arbetslöshetsperiod). Samma studie visade också att Arbetsförmedlingens program (arbetsmarknadsutbildning och arbetspraktik) ledde till jobb i större utsträckning än det kommunala programmet Ungdomsgarantin om man jämför ungdomar med likartade förutsättningar. Arbetspraktik ledde på kort

sikt till jobb i större utsträckning än arbetsmarknadsutbildning. På längre sikt (två år) gav dock utbildning både högre sysselsättning och högre inkomster.

Hall och Liljeberg (2011) studerade jobbgarantin för ungdomar åren 2008 och 2009. Resultaten skiljer sig något åt för de två åren: För 2008 skattades en positiv statistiskt säkerställd effekt på övergång till arbete av deltagandet men ingen annonseringseffekt före programinträdet. För år 2009 gäller det omvända.

Egebark och Kaunitz (2013) studerade sysselsättningseffekterna av de sänkta arbetsgivaravgifterna för ungdomar år 2008. Studien fann positiva men relativt små effekter av reformen: sänkningen uppskattas ha skapat 6 000–10 000 nya jobb på kort sikt till en ”kostnad” av tio miljarder i form av lägre skatteintäkter under 2008. Bortfallet av skatteintäkter per skapat jobb blev därmed betydande.

Slutligen kan vi notera att metastudien i Card m.fl. (2010), som sammanfattade resultaten i ett stort antal utvärderingar av arbetsmarknadspolitik i ett antal länder, genomgående fann att arbetsmarknadspolitiska program för ungdomar hade negativa effekter för deltagarna.

6 Utbildningssystemet och övergången från skola till arbetsliv

Den svenska skolan har varit föremål för ett stort antal genomgripande förändringar under de senaste 25 åren: skolan har kommunaliserats, ett fritt skolval har införts, och fristående skolor har introducerats och med tiden kommit att attrahera ett betydande antal elever. Vi har ingen ambition att i denna rapport presentera forskningen kring dessa genomgripande reformer. Däremot finns det forskning som pekar på samband mellan två mer begränsade skolreformer och en ökande andel unga med problem att etablera sig på arbetsmarknaden. Dessa två reformer är införandet av ett tredje studieår i de yrkesinriktade gymnasieutbildningarna och införandet av målrelaterade betyg.

6.1 Effekten av ett tredje år i de yrkesinriktade gymnasieutbildningarna

Gymnasiereformen 1991 innebar att yrkesutbildningarna blev treåriga, framför allt genom ett ökat teoretiskt innehåll. Effekterna av det tredje studieåret har studerats i Hall (2012, 2013). Hall (2012) utnyttjade en omfattande försöksverksamhet med treåriga yrkeslinjer som föregick gymnasiereformen i delar av landet. Studien visar att de förlängda yrkesutbildningarna medförde en ökad sannolikhet att hoppa av gymnasiet för elever med låga slutbetyg från

grundskolan och från icke-akademiska hem. Studien fann inga tecken på att det extra gymnasieåret skulle ha medfört att eleverna i högre utsträckning gick vidare till högskolestudier. Möjligen kan förlängningen av yrkesutbildningarna i försöket ha lett till högre inkomster på längre sikt.

Hall (2013) undersökte hur risken för arbetslöshet under lågkonjunkturen 2008–2010 påverkades av om man hade gått två- eller treårig, mer teoretisk, gymnasial yrkesutbildning under det tidiga 1990-talet. Resultaten gav inget stöd för en minskad arbetslöshetsrisk till följd av att läsa en längre och mer teoretisk yrkeslinje. För elever med låga grundskolebetyg verkar de nya linjerna istället ha medfört en ökad risk för arbetslöshet. En trolig förklaring till de sämre arbetsmarknadsutfallen för denna grupp är de ökade avhoppet från gymnasieskolan som blev en konsekvens av förändringen av yrkeslinjerna.

6.2 Effekten av målrelaterade betyg

Målrelaterade betyg infördes i den svenska skolan 1994–1996 för att ersätta de tidigare relativa betygen. I samband med att de målrelaterade betygen infördes ökade andelen elever utan fullständiga grundskolebetyg. En direkt konsekvens av detta blev en ökad andel elever på gymnasiets individuella program. Som vi ska se senare (i avsnitt 11.3.1) är det en betydande andel av dem som börjar det individuella programmet som inte går ut gymnasiet med fullständiga betyg. Detta är i sin tur en riskfaktor för mer långvariga problem på arbetsmarknaden. Om den ökade andelen utan fullständiga grundskolebetyg orsakades av det nya betygssystemet kan alltså införandet av de målrelaterade betygen via denna kanal ha bidragit till en besvärligare arbetsmarknadssituation för dem som gick ut grundskolan efter 1996.

Björklund m.fl. (2010) undersökte en annan kanal, nämligen effekter av det nya betygssystemet i gymnasieskolan. Analysen visade, för det första, att en lägre andel tog examen inom utsatt tid med det nya betygssystemet. Denna effekt var större i praktiska än i teoretiska program och störst för dem med låga grundskolebetyg. Effekten för yrkes eleverna med de lägsta genomsnittsbetygen (första decilen) från grundskolan var hela 27 procentenheter, det vill säga att 27 procentenheter färre av dessa elever tog examen inom utsatt tid efter betygsreformen. För det andra skattade Björklund m.fl. (2010) effekter på arbetsinkomst vid 26 års ålder. Även här återfanns de stora effekterna längst ner i betygsfördelningen från grundskolan. Bland eleverna från den lägsta betygsdecilen i grundskolan var sannolikheten att ha en positiv arbetsinkomst 3,5 procentenheter lägre om man hade målrelaterade betyg. Årsinkomsten i procent av medianinkomsten var ungefär 10 procentenheter lägre för samma grupp.

Sammantaget tyder analysen i Björklund m.fl. på att betygsreformen hade betydande negativa effekter, både på skolutfall och senare arbetsmarknadsutfall. Effekterna var framför allt koncentrerade till elever med låga genomsnittsbetyg i grundskolan.

7 Arbetsrätten och ungdomarna

Den arbetsrättsliga lagstiftningen definierar många av de viktiga spelreglerna för interaktionen mellan arbetsgivare och arbetstagare på arbetsmarknaden. Därigenom kommer utformningen av detta regelverk också att påverka utfallen på arbetsmarknaden, potentiellt på olika sätt för olika grupper. Skillnader mellan länderna i hur regelverken ser ut är också en möjlig förklaring till att utfallen för olika grupper skiljer sig åt mellan länder. Den del av arbetsrätten som oftast är i fokus i diskussioner av ungdomars etablering på arbetsmarknaden är utformningen av anställningsskyddet, men också möjligheterna att utnyttja visstidsanställningar diskuteras.

7.1 Det svenska anställningsskyddet

Det svenska anställningsskyddet reglerar tillsvidareanställningar, tidsbegränsade anställningar och utnyttjandet av bemanningsföretag. Anställningsskyddet kan ses som ett verktyg för att minska risken för uppsägning på grund av dåliga ekonomiska förhållanden, men också som ett skydd mot godtyckliga uppsägningar. Det mest typiska för det svenska anställningsskyddet i ett internationellt perspektiv är den stora skillnaden mellan ett starkt skydd för tillsvidareanställningar och mycket få begränsningar av utnyttjandet av tidsbegränsade anställningar och bemanningsföretag.

Reglerna om anställningsskydd återfinns framförallt i lagen om anställningsskydd (LAS). Reglerna för tidsbegränsade anställningar innebär att arbetsgivare i princip kan använda tidsbegränsade anställningar fritt, åtminstone så länge som anställningen avslutas inom tolv månader. Efter tolv månader får en anställd förtur till nya anställningar inom sitt kompetensområde. Efter sammanlagt två år, under en femårsperiod, med en viss typ av tidsbegränsad anställning ska den anställda i princip betraktas som tillsvidareanställd. Regelverket för sysselsättning via bemanningsföretag liknar det för tidsbegränsade anställningar.

Enligt LAS är en tillsvidareanställning fortlöpande om inte ”saklig grund för uppsägning” föreligger. Vad som är saklig grund regleras i ett omfattande regelverk som väsentligen innebär att saklig grund antingen kan vara personliga skäl (misskötsel) eller arbetsbrist. Kraven på personliga skäl som saklig

grund för uppsägning är strikta. Arbetsgivaren har ett absolut tolkningsföreträde när det gäller att fastställa om det föreligger arbetsbrist. I denna mening är en svensk arbetsgivare fri att bestämma hur många anställda som ska sägas upp. Emellertid gäller som huvudregel att turordningen vid uppsägning på grund av arbetsbrist är "sist in, först ut". Arbetsgivaren kan därför inte fritt avgöra vem som ska avskedas, utan endast hur många. Ett särdrag i LAS är dock att lagreglerade förhållanden kan åsidosättas av kollektivavtal. Om den fackliga organisationen och arbetsgivaren kommer överens kan därför turordningsreglerna vid uppsägning avvika från "sist in, först ut"-regeln. Därmed råder det en viss osäkerhet om exakt hur strikt anställningsskyddet är för den enskilde anställda. Däremot är det rimligen så att det i normalfallet är kostsamt för företaget att bestämma exakt vilka tillsvidareanställda som ska sägas upp vid arbetsbrist; om arbetsgivaren vill frånga "sist in, först ut" kan den fackliga organisationen ställa kompensationskrav. Dessutom kan förhandlingarna vara tidskrävande, vilket också i normalfallet är kostsamt för arbetsgivaren.

7.2 Effekter för ungdomarna av det svenska anställningsskyddet

Hur kan då anställningsskyddet förväntas påverka ungdomar på arbetsmarknaden? En första observation är att om anställningsskyddet faktiskt på något sätt skyddar anställningar, så missgynnar detta ungdomar, eftersom en betydande andel av dem inte har en anställning. I den meningen är riktningen på en eventuell effekt entydig. Mer precist bör man förvänta sig att både uppsägningar och nyanställningar minskar som ett resultat av ett strikt anställningsskydd. Detta bör innebära att det blir svårare att ta sig in på arbetsmarknaden. De stora skillnaderna i det svenska anställningsskyddets regelverk mellan tillsvidareanställningar och tidsbegränsade anställningar kan vidare förväntas medföra att anställningar i större utsträckning, än vad som annars skulle ha varit fallet, avbryts innan de övergår i tillsvidareanställningar. Vi skulle i så fall se mer av upprepade korta anställningsperioder för ungdomar på väg in på arbetsmarknaden som en effekt av anställningsskyddets utformning.

Befintlig empirisk forskning bekräftar huvudsakligen att ungdomar missgynnas på arbetsmarknaden av ett strikt anställningsskydd. I studier som utnyttjar variationer mellan länder i anställningsskyddets utformning finner man således oftast att ett strikt anställningsskydd går hand i hand med högre ungdomsarbetslöshet och lägre sysselsättning bland ungdomar (se exempelvis översikterna i Skedinger [2008] eller Cahuc [2011]). Vad detta säger om effekterna för ungdomar av det svenska anställningsskyddet är dock inte helt uppenbart – det mest kännetecknande för det svenska anställningsskyddet är ju inte att det är särskilt strikt, utan att det är en betydande skillnad mellan att vara

och att inte vara tillsvidareanställd. Det vi skulle förvänta oss är därför snarare sekvenser av korta (mindre än 12 månader) anställningar än stora effekter på genomsnittliga sysselsättnings- eller arbetslöshetsnivåer.

8 Lönebildningen och ungdomars inträde på arbetsmarknaden

En möjlig orsak till problem i samband med ungas etablering på arbetsmarknaden är att ingångslönerna är så höga att det inte är lönsamt för presumtiva arbetsgivare att anställa dem med den lägsta produktiviteten. En sådan situation kan uppkomma om lönerna inte anpassas nedåt vid överskott av arbetskraft. Detta kan i sin tur ha olika institutionella förklaringar, av vilka två är lagstadgade minimilöner och kollektivavtal. Om detta är ett reellt problem kan man tänka sig ett antal olika lösningar. Den mest behagliga lösningen är förstås att skapa ett utbildningssystem där alla blir tillräckligt produktiva och anställningsbara vid rådande löner. I länder med lagstadgade minimilöner kan dessa naturligtvis i princip sänkas och i länder med lägstalöner enligt kollektivavtal som är ”för höga” kan antingen parterna enas om lägre ingångslöner eller politikerna sänka lönekostnaderna genom sänkt beskattning av arbete. Vad man bör observera är dock att sänkta ingångslöner (enligt lag eller avtal) förvisso kan förväntas ge en lägre arbetslöshet, men också ett minskat arbetsutbud; detta gäller särskilt om olika sociala skyddsnät har en oförändrad ersättningsnivå. Det är heller inte klart hur stora löneförändringar som krävs för att effekterna på sysselsättning och arbetslöshet inte ska bli trivialt små.

8.1 Effekter av minimilöner

Det finns en stor empirisk litteratur om minimilöners effekter på sysselsättning. En dominerande del av dessa studier avser emellertid effekter av lagstadgade minimilöner, och det är inte helt klart hur överförbara resultaten från dessa studier är till den svenska miljön med avtalsbestämda lägstalöner. Det stora flertalet av studierna tyder på att höjda minimilöner medför lägre sysselsättning, men att effekterna sällan är stora (se exempelvis översikten i Neumark och Wascher [2007]). Det finns också två nyare metastudier (som väger samman resultaten i ett stort antal studier) av minimilönernas sysselsättningseffekter (Doucouliagos och Stanley, 2009; Wolfson och Belman, 2013). Ingen av dessa studier finner någon statistiskt säkerställd effekt av minimilöner på sysselsättning. Sammanfattningsvis skulle man alltså utifrån studier av lagstadgade minimilöner inte förvänta sig några stora effekter av dessa på sysselsättningen. Man kan dock notera att Skedinger (2006) och Konjunkturinstitutet (2010)

citerar viss evidens för att negativa sysselsättningseffekter är större i länder där minimilönerna är höga. Skedinger (2005) visar också att de svenska minimilönerna är höga i en internationell jämförelse (där de flesta av jämförelseländerna har lagstadgade minimilöner). Möjligen skulle man därför kunna förvänta sig att effekterna är större i Sverige än i ett genomsnitt av länder med lagstadgade minimilöner.

8.1.1 Effekter av avtalsbestämda minimilöner

Ett fåtal studier har undersökt minimilönernas sysselsättningseffekter i de andra nordiska länderna. Studierna finner antingen små negativa effekter eller inga effekter alls (se Forslund m.fl., 2014, för en kort sammanfattning). Studierna av de svenska minimilönernas effekter är också få. I ett antal studier beskrivs strukturen på minimilönerna i urval av avtal (Forslund m.fl., 2012; Konjunkturinstitutet, 2007, 2010; och Skedinger, 2005, 2011). Ett mönster som går igen i flera av dessa beskrivningar, särskilt Forslund m.fl. (2012), är att de centrala avtalens genomslag på faktiskt utbetalda löner varierar mellan olika arbetaravtal. Lite förenklat såg de centrala avtalen ut att vara ingripande i tjänsektorer, medan lokal kollektiv lönesättning var typisk för industribranscher. I de senare branscherna låg de lokalt bestämda lönerna för nyanställda ofta betydligt över de centralt bestämda lägstälönerna.

Några studier har skattat sysselsättningseffekter av förändringar i avtalade minimilöner inom specifika avtalsområden eller branscher. Edin och Holmlund (1994) och Östros (1994) undersökte ett antal industribranscher under 1970-talet. Östros fann att höjda minimilöner höjde ungdomarnas löner i förhållande till vuxnas. Edin och Holmlund fann att stora minimilöneökningar under 1970-talet bidrog till minskad efterfrågan på ung arbetskraft. Forslund m.fl. (2014) fann att höjda avtalslöner i den nedre delen av lönefördelningen medförde att inom några avtalsområden höjdes lönerna för dem som direkt påverkades av dessa förändringar i förhållande till dem med högre löner.

Skedinger (2006) studerade sysselsättningseffekterna inom hotell- och restaurangbranschen under 1979–1999. Undersökningen visade att reala minimilöneökningar gav negativa sysselsättningseffekter. Skedinger (2011) studerade istället effekterna av höjda reala minimilöner på jobbseparationer och arbetade timmar i svensk detaljhandel under perioden 2001–2005. Enligt resultaten medförde minimilöneökningar att betydligt fler personer blev uppsagda eller av andra skäl avslutade sina anställningar. Högre minimilöner ledde också till att mindre kvalificerad arbetskraft ersattes med mer kvalificerad arbetskraft.

Konjunkturinstitutet (2010) använde mikrodata för att beräkna hypotetiska löner som olika grupper utan jobb skulle få om de blev anställda. Dessa löner

jämfördes sedan med minimilöner. Resultaten tyder på att minimilönerna skulle kunna vara ett hinder för vissa lågproduktiva grupper att etablera sig på arbetsmarknaden (unga, utrikes födda, arbetslösa och sjukskrivna har oftare en hypotetisk lön under lägstalönen).

Forslund m.fl. (2014) skattade effekten på fortsatt anställning av höjda lägstalöner (minimilöner) i några förbundsavtal. Effekterna var i genomsnitt små och positiva, men det positiva genomsnittet var resultatet av att ungdomar från den översta kvartilen av genomsnittsbetyg från grundskolan blev kvar i större utsträckning samtidigt som ungdomar från den nedersta betygskvartilen i större utsträckning separerades från sina anställningar. Effekterna var inte stora, men tyder ändå på att höga lägstalöner kan vara ett problem för ungdomar med en svagare ställning på arbetsmarknaden.

Slutligen kan vi återigen notera att de sänkta arbetsavgifterna för ungdomar enligt Egebark och Kaunitz (2013) hade relativt modesta effekter på sysselsättningen i den berörda målgruppen. Då sänkningen var långt ifrån obetydlig (arbetsgivaravgifterna sänktes först från 34 procent till 21 procent och senare till 16 procent) är detta ytterligare evidens för att de sänkningar av lönekostnaderna som krävs för att ge något större genomslag är ansenliga. Resultaten i Egebark och Kaunitz (2013) tyder också på att de som inte gynnades i första hand var de ungdomar med de sämsta förutsättningarna.

9 Hur vi studerar ungas inträde på arbetsmarknaden

Efter en längre genomgång av tidigare forskning, så går vi nu över till vår egen empiriska analys. Detta avsnitt inleder den empiriska analys som vi nu vänder oss till. I det här avsnittet beskriver vi det använda datamaterialet och det urval av unga som står i fokus.

9.1 Data och definitioner

Målet med denna undersökning är att beskriva ungas etablering på arbetsmarknaden. Analysen bygger på bearbetningar av data från registersamlingar tillgängliga för forskning vid IFAU. Vi har tillgång till avidentifierade uppgifter för hela den svenska befolkningen 16–65 år under perioden 1990 till och med 2010. Då vi är intresserade av förändringar över tid följer vi unga födda åren 1974 till och med 1990. Den första årskullen som vi följer, de födda 1974, observerar vi därmed för första gången i våra data år 1990, det vill säga det året de fyller 16 år. Vi följer sedan samtliga individer i den årskullen tills dess att de har fyllt 30 år.

Eftersom våra data inte sträcker sig längre än till och med 2010 innebär det att vi inte kan följa alla årskullar lika länge, utan som längst 14 år (unga födda 1974–1980) och som minst 4 år (unga födda 1990). En anledning till att vi följer årskullarna så pass högt upp i åldrarna, som till 30 år, är att det kan ta lång tid att få fotfäste på arbetsmarknaden. Att många unga går vidare till högskolestudier innebär dessutom en senareläggning av inträdet på arbetsmarknaden.

För varje individ har vi information om: arbetsställe, anställningar, arbetsinkomster; betyg från grundskola och gymnasium; registreringar på gymnasiet, Komvux, högskola och universitet; och högsta avslutad utbildning. Dessutom har vi information om bland annat individens kön, ålder, födelseland (eller födelseregion), invandringsår, samt föräldrarnas utbildningsbakgrund och boplatssort. Tillgången till de i många avseenden rika data är viktig eftersom vi vill kunna följa unga genom hela utbildningssystemet och att belysa skillnader mellan grupper, till exempel skillnader mellan unga med svensk och utländsk bakgrund och unga med och utan registrerad funktionsnedsättning. I avsnitt 2.2 diskuterade vi det faktum att det inte nödvändigtvis är så att antalet arbetslösa ungdomar som andel av antalet unga i arbetskraften är ett bra mått på hur stor andel av de unga som har problem med att få fotfäste på arbetsmarknaden. Exempelvis förefaller sambandet mellan arbetslöshetsnivån bland ungdomar och andelen ungdomar som varken arbetar eller studerar vara svagt. Dagens höga arbetslöshetsnivå kan avspegla flera olika faktorer. Ett exempel är att då allt fler söker sig till högre utbildning finns det idag fler heltidsstudenter som söker men inte hittar jobb. Sammansättningen av arbetskraften har likaså förändrats (avsnitt 2.2.1). Arbetskraftsdeltagandet bland unga har fallit allt sedan 1970-talet och flödet in och ut ur arbetskraften (t.ex. från studier till arbete och tillbaka igen) kan ha ökat. Vidare är det möjligt att arbetsmarknadens funktionssätt har förändrats, till exempel har tidsbegränsade anställningar kommit att bli allt vanligare (något som vi kommer att visa i avsnitt 10.1). Detta kan ha inneburit att förekomsten av korta inskrivningar på Arbetsförmedlingen har ökat på grund av att unga helt enkelt blir arbetslösa vid övergången från en anställning till en annan. Om detta i förlängningen är problematiskt kan rimligtvis inte besvaras med hjälp av information från arbetskraftsundersökningarna då uppföljningshorisonten är för kort (en individ kan följas som längst åtta kvartal).

För att bättre kunna besvara denna typ av frågeställningar krävs att vi kan följa individer över lång tid. Med de data vi har tillgång till har vi goda möjligheter att göra just det och vi kommer att undersöka hur vägen från ungas första

kontakter med arbetslivet under tonåren till en mer stabil ställning på arbetsmarknaden ser ut.

Att våra data innefattar information som täcker en tjugofemårsperiod innebär även att våra resultat kommer att illustrera effekter av konjunktursvängningar. Analysperioden innefattar 90-talskrisen, återhämtningen därefter, IT-krisen under tidigt 2000-tal och högkonjunkturen som ledde fram till finanskrisens utbrott år 2008. Vi kan därmed visa i vilken utsträckning som ungas inträde på arbetsmarknaden påverkas av den rådande konjunkturen (se avsnitt 10 och avsnitt 11).

9.1.1 Urvalsförfarandet

För att studera ungas inträde på arbetsmarknaden använder vi oss två huvudsakliga individurval: (i) samtliga födda 1974–1990 som var folkbokförda i Sverige vid 16 års ålder och (ii) samtliga födda 1974–1990 som invandrade till Sverige då de var äldre än 16 år 17–30-åringar födda utomlands observerade i data någon gång under perioden 1990 till och med 2010. Anledningen till att vi i det första urvalet har exkluderat dem som invandrade när de var äldre än 16 år är att vi vill kunna följa individer som har haft möjligheten att påbörja gymnasiestudier i Sverige. Denna restriktion gör det möjligt att beskriva konsekvenserna av olika utbildningsval, såsom valet att läsa ett studieförberedande gymnasieprogram eller ett yrkesförberedande program. Detta val hänger också samman med hur troligt det är att en individ påbörjar en högskoleutbildning (vilket vi visar i avsnitt 11.2.1) och därigenom också när inträdet på arbetsmarknaden sker. Avgränsningen gör det även möjligt att följa upp hur det går för dem som lämnar gymnasieskolan utan slutbetyg (eller inte ens påbörjar gymnasiet). Denna grupp har, som vi vet, en särskilt utsatt position på arbetsmarknaden.

Det andra urvalet utgörs alltså av dem som invandrade till Sverige då de var äldre än 16 år. Detta är en växande grupp på svensk arbetsmarknad (se avsnitt 4) som kan antas ha betydande svårigheter att etablera sig på arbetsmarknaden, varför vi tror att det är särskilt viktigt att följa upp hur det går för den här gruppen.

Alla individer som uppfyller urvalsrestriktionerna används i analysen vilket innebär att vi har stora möjligheter att bryta ner analysen på mindre grupper av individer: speciellt fokus läggs på unga med utländsk bakgrund och individer med funktionsnedsättningar. Någon uppdelning på kön görs däremot inte då utvecklingen under den studerade perioden i stort har varit likartad för män och kvinnor.

9.1.2 Utbildning

För att undersöka om etableringen på arbetsmarknaden varierar beroende på utbildningsbakgrund använder vi detaljerad information om ungas utbildning från flera olika utbildningsregister. Bl.a. utnyttjar vi information om gymnasieavgångar och vi kan därigenom skilja på studieförberedande och yrkesförberedande utbildningar. I analysen har vi valt att klassificera de naturvetenskapliga och samhällsvetenskapliga gymnasieprogrammen som studieförberedande utbildningar och övriga som yrkesförberedande utbildningar. En viktig begränsning i våra data är att avgångsregistret från gymnasiet endast innehåller information om slutbetyg från gymnasiet, vilket innebär att vi inte kan särskilja dem som tidigt hoppade av från gymnasiet från dem som fullföljde hela gymnasieprogrammet men utan att få ett slutbetyg. Avslutad gymnasieutbildning definieras i den här rapporten således som att ha lämnat gymnasieskolan med slutbetyg. Informationen från avgångsregistret innefattar även medelbetyg. Värt att nämna är dessutom att elever som deltar i gymnasiesärskolan inte kan observeras i våra data då SCB inte samlar in denna information.

Med hjälp av gymnasiets närvaroregister kan vi även identifiera alla individer som vid något tillfälle har varit registrerade vid gymnasieskolans individuella program, ett program för dem som inte uppfyller betygskraven för de nationella gymnasieprogrammen. Vi har även tillgång till information om vilket år en individ för första gången registrerades på högskola eller universitet, om årliga registreringar på kurser eller program, och om nivån på den högsta avslutade utbildningen.

9.1.3 Inkomster från arbete

Den information om individers inkomster som används i rapporten kommer ursprungligen från Skatteverket och består av kontrolluppgifter från arbetsgivare. Uppgifterna innefattar den totala förvärvsinkomsten från alla arbetsgivare under ett år likväl som inkomsterna från enskilda anställningar. Av naturliga skäl har vi inte någon tillgång till information om inkomster från icke-reguljära källor. Vi använder oss även av uppgifter om branschtillhörighet på detaljerad nivå.

9.1.4 Arbetslöshet

För att fånga upp den delmängd av de unga som är arbetslösa använder vi oss av Arbetsförmedlingens egna register över arbetssökande (datalagret). Denna datakälla används bl.a. för att undersöka hur vanligt det är att unga kommer i kontakt med Arbetsförmedlingen. Datakällan inkluderar alla arbetslöshetsperioder från och med hösten 1991, men då övriga data omfattar uppgifter summerade på kalenderår använder vi endast information från och med 1992.

Detta innebär att de delar av analysen som innefattar information från Arbetsförmedlingen inte täcker samma tidsperiod som den huvudsakliga analysen (som täcker åren 1990–2010).

9.1.5 Unga som varken jobbar eller studerar

För att särskilja individer som varken jobbar eller studerar används information från en rad olika källor. Vårt mått är registerbaserat, till skillnad från de mått som SCB, Eurostat och OECD rapporterar som bygger på arbetskraftsundersökningarna. För att identifiera dem som är inskrivna på gymnasiet används dels närvaroregistret (tillgängligt från 1995), dels avgångsregistret som täcker hela tidsperioden. Eftersom närvaroregistret inte finns att tillgå för perioden 1990–1994 tvingas vi anta att de som lämnade gymnasieskolan med slutbetyg under den här perioden också studerade åren innan examen. En grupp som vi därmed missar är de som har gått gymnasiet men som saknar slutbetyg. Information om studiemedel och studiebidrag utnyttjas dock som ett komplement, vilket rimligtvis avhjälper detta problem då det flesta som studerar vid gymnasiet också har rätt till studiebidrag. Vidare utnyttjar vi information om studier vid Komvux och registreringar vid högskola och universitet för att fånga upp dem som bedriver eftergymnasiala studier.

För att exkludera dem som arbetar eller bedriver näringsverksamhet använder vi tillgängliga inkomstregister. Som arbetande definierar vi, i enlighet med SCB, dem med inkomster från arbete eller näringsverksamhet som överstiger ett prisbasbelopp.

Till skillnad från den gängse definitionen av unga som varken jobbar eller studerar har vi valt att exkludera unga som erhåller föräldrapenning då vi inte anser det rimligt att inkludera denna grupp; frånvaro från arbetsmarknaden på grund av att man får barn eller är hemma med små barn bör i normalfallet betraktas som ett oproblematiskt utfall.

Värt att notera är att vi inte har någon information om eventuella gränspendlare, då dessa i regel skattar i det land som de arbetar i. Vi har heller ingen information om unga som befinner sig utomlands kortare eller längre perioder, såsom backpackers eller unga som studerar utomlands och som inte har registrerat att de har utvandrat hos Skatteverket. Gruppen som vi fångar med detta mått består därmed av unga med mycket varierande skäl till att de varken jobbar eller studerar, men som rimligtvis står längre ifrån arbetsmarknaden än de som återfinns som inskrivna på Arbetsförmedlingen.

9.1.6 Funktionsnedsättningar

För att identifiera unga med funktionsnedsättning används flera olika källor. Vi skiljer på tre grupper: (i) unga som erhåller handikappersättning, (ii) unga med

aktivitetsersättning och (iii) unga med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga registrerade av Arbetsförmedlingen. De två första grupperna identifierar vi utifrån registeruppgifter om utbetalda ersättningar, medan den sista gruppen identifieras utifrån Arbetsförmedlingens register med information om funktionsnedsättningar av fysisk, psykisk, intellektuell och socialmedicinsk karaktär som medför nedsatt arbetsförmåga.

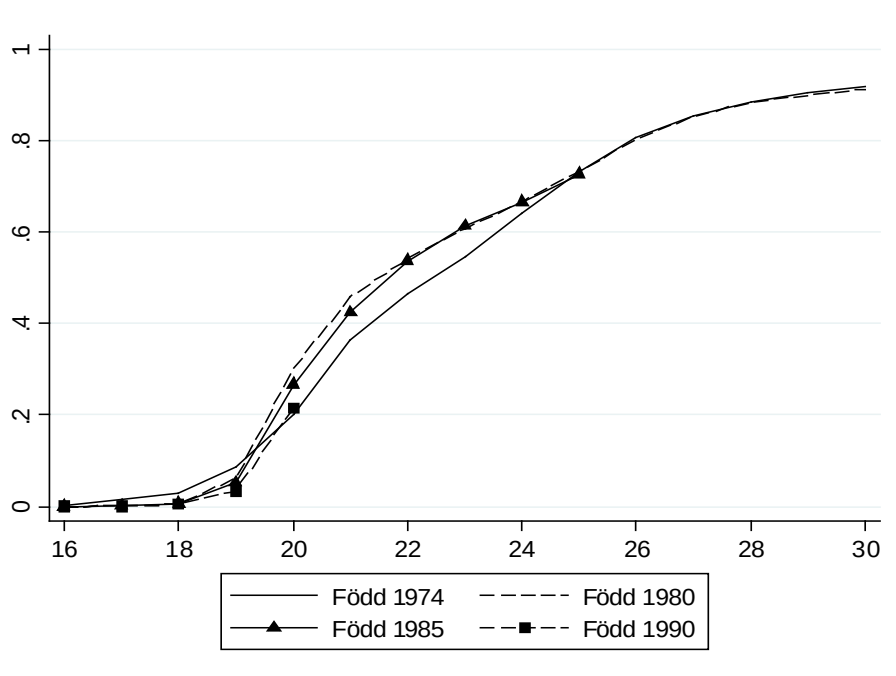
9.1.7 Definitionen av inträdet på arbetsmarknaden

Vi har i den här rapporten valt att studera dels ungas första kontakter med arbetsmarknaden (avsnitt 10), dels ungas väg till mer varaktiga sysselsättningsformer (avsnitt 11), eller vad vi har valt att kalla inträdet på arbetsmarknaden. I den första delen undersöker vi först och främst hur vanligt det är att ha en anställning under tonåren, och åren därefter, och hur många anställningar man i allmänhet har och hur stora arbetsinkomster dessa ger, men också hur vanligt det är att komma i kontakt med Arbetsförmedlingen, erhålla ekonomiskt bistånd eller att varken arbeta eller studera.

I den andra delen har vi valt att definiera inträdet på arbetsmarknaden på samma sätt som i Erikson m.fl. (2007), dvs. ”som det första året då en individ har en årsinkomst som överstiger halva medianinkomsten för en 45-åring”. Det rör sig alltså om ett mått som är baserat på en individs samlade inkomster från arbete under ett givet år. Det innebär att en individ kan ha haft mer än en anställning året hon eller han trädde in på arbetsmarknaden. Det anser vi är rimligt då unga i större utsträckning än äldre rör sig mellan anställningar (vi visar i avsnitt 10.1 att unga ofta har mer än en anställning under ett kalenderår). Inträdet sker följaktligen det året då en individ överskrider den uppsatta inkomstgränsen för första gången. En individ kan alltså ha haft en lägre årsinkomst året därpå. Det visar sig dock inte vara ett problem då de som vid något tillfälle har trätt in på arbetsmarknaden, i enlighet med vår definition, i stor utsträckning har årsinkomster som överstiger gränsen även de efterföljande åren.

För att tydliggöra vad definitionen innebär visar vi i Figur 12 hur stor andel av studiepopulationen som uppfyller inkomstgränsen för inträde på arbetsmarknaden vid olika åldrar. Gemensamt för de olika årskullarna är att nästan ingen har trätt in på arbetsmarknaden under tonåren men att andelen ökar snabbt i samband med den ålder då unga i regel lämnar gymnasieskolan. Figuren visar även att för dem som lämnade gymnasieskolan i samband med 1990-talskrisen tog inträdet något längre tid (unga födda 1974) än för dem som kom ut på arbetsmarknaden perioden därefter (i figuren unga födda 1980 och senare). Längre än så kommer vi inte föregå den kommande analysen, men figuren ger förhoppningsvis en fingervisning om vad definitionen har för

betydelse för hur stor andel av de unga som har trätt in på arbetsmarknaden vid olika åldrar.

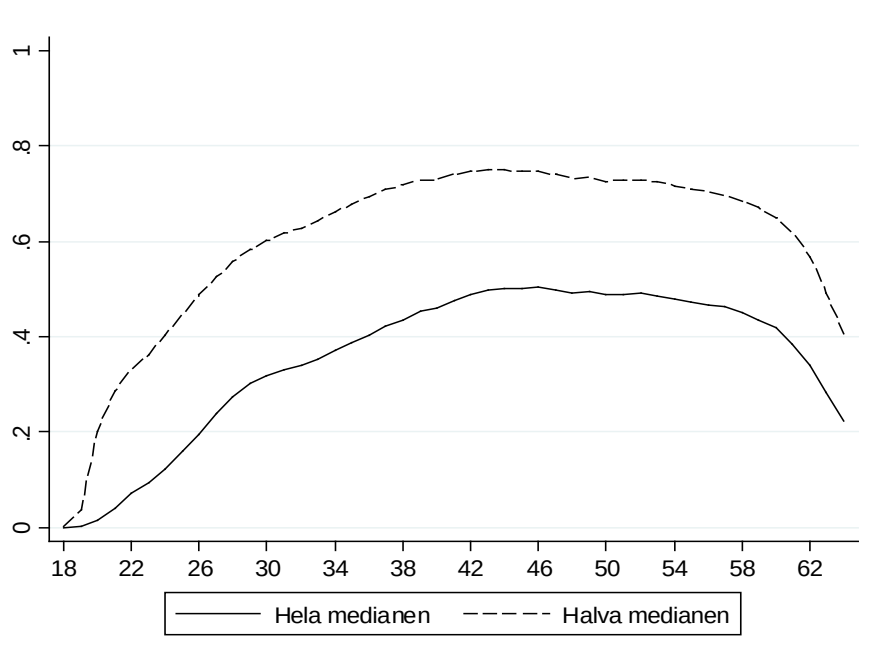

Figur 12 Andel som har trätt in på arbetsmarknaden uppdelat på ålder

Anm.: Inträdet är definierat som det år då årsinkomsten för första gången överstiger halva medianinkomsten för en 45-åring. Urvalet består av unga 16–30 år födda 1974–1990 folkbokförda i Sverige vid 16 års ålder.

En naturlig följdfråga är varför vi sätter inkomstgränsen till halva medianinkomsten för en 45-åring. Den exakta inkomstgränsen är förstås godtycklig men fångar troligtvis ett tillfälle då unga har en ordentlig kontakt med en eller flera arbetsgivare. Medianinkomsten 2010 motsvarar en årsinkomst på cirka 280 000 kronor och halva medianen cirka 6–7 månadslöner för en lokalvårdare (Erikson m.fl. 2007). Figur 13 visar varför vi tror att detta är en rimlig gräns. Den streckade linjen visar att andelen av befolkningen som når upp till inkomstgränsen stiger med åldern och att i åldrarna 30–60 år uppnås gränsen av mellan 60 och 75 procent av befolkningen. Man kan dock hävda att inkomstgränsen är för högt satt då en stor andel av befolkningen aldrig når upp till den och att det är att ha någon kontakt med arbetslivet överhuvudtaget som är det relevanta måttet. Delvis av denna anledning beskriver vi därför också ungas allra första kontakter med arbetslivet i analysens första del (avsnitt 10). Vägen

fram till vad vi kallar inträdet på arbetsmarknaden innehåller även information som kan vara värdefull om man vill förstå förändringar över tid.

Figur 13 Andel av befolkningen som vid olika åldrar har en årsinkomst som motsvarar halva respektive hela medianinkomsten för en 45-åring år 2010

Anm.: Urvalet består av hela den folkbokförda befolkningen 18–64 år. Medianinkomsten uppgick 2010 till cirka 280 000 kronor.

Det går även att hävda motsatsen, det vill säga, att gränsen är för lågt satt. För dem som lämnar en högskoleutbildning är antagligen 6–7 månadslöner för en lokalvårdare inte ett rimligt mått på inträdet på arbetsmarknaden och vi använder oss i detta sammanhang även av hela medianinkomsten som gräns. Den heldragna linjen visar att ungefär halva befolkningen uppfyller detta krav i åldrarna 45–55 år.

10 De första kontakterna med arbetsmarknaden

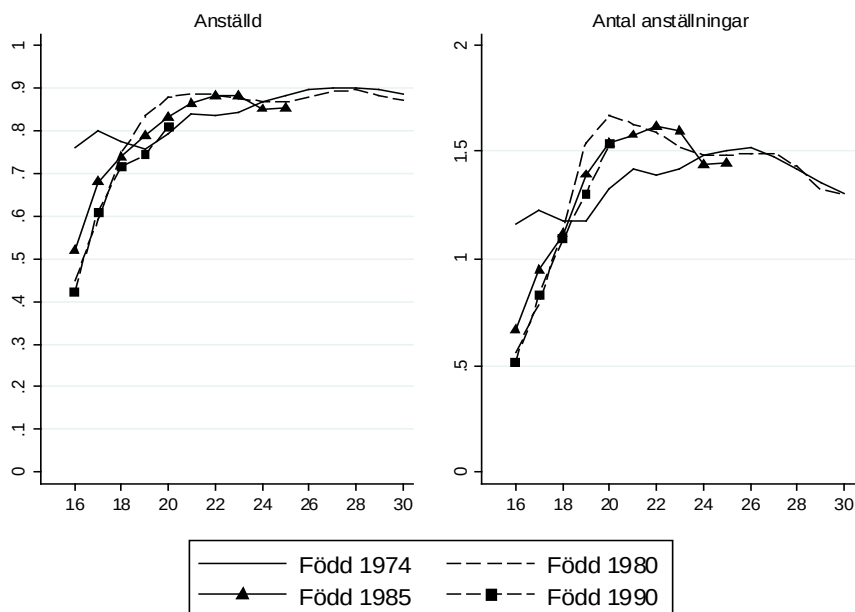
I det här avsnittet beskriver vi ungas kontakter med arbetsmarknaden. Vi undersöker bland annat hur vanligt det är att ha en anställning vid olika åldrar, hur stora arbetsinkomster unga har och i vilken utsträckning de har haft kontakt med Arbetsförmedlingen. Vi diskuterar även alternativ till arbetslöshetsmåttet i

Sverige och hur anknytningen till arbetsmarknaden ser ut för unga med utländsk bakgrund och unga med funktionsnedsättning. Då tidiga kontakter med arbetslivet kan vara värdefulla fokuserar vi i detta avsnitt på anknytningen till arbetsmarknaden under tonåren men diskuterar även utfall äldre upp i åldrarna.

10.1 De första anställningarna

Figur 14 visar hur stor andel av de unga som har (minst) en anställning under ett kalenderår (vänstra diagrammet) och det genomsnittliga antalet anställningar vid olika åldrar (högra diagrammet). Redan vid 16 års ålder har mer än 40 procent av de unga en anställning. Det är även tydligt att andelen som har en anställning varierar mellan årskullarna. De som kom ut på arbetsmarknaden innan 1990-talskrisen (de födda 1974) arbetade i betydligt större utsträckning än de senare årskullarna.

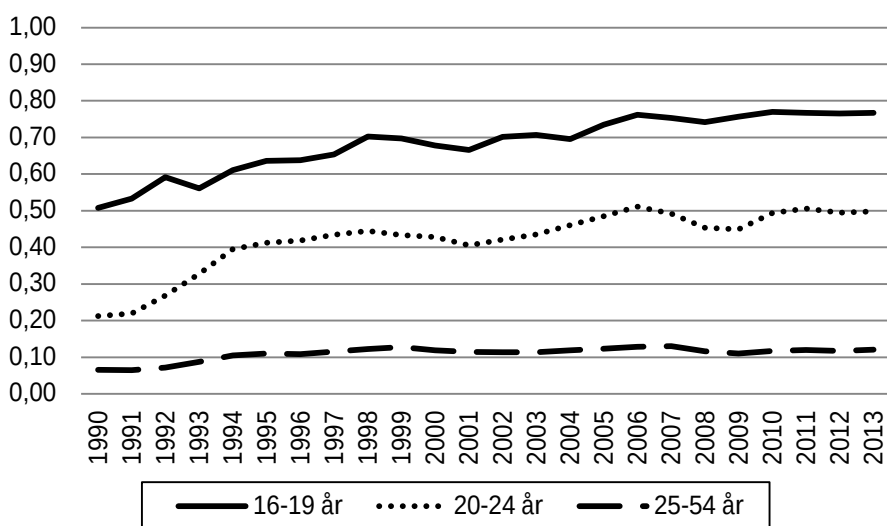
Det går heller inte att utesluta att den svenska arbetsmarknadens funktions-sätt förändrades i samband med krisen, något som vi återkommer till senare i detta avsnitt. Oavsett vilken roll lågkonjunkturen under 1990-talet spelade för ungas inträde är det dock värt att betona att mellan 80 och 90 procent av alla årskullar hade minst en anställning i åldrarna 22–30 år.

Figur 14 Andel av de unga som har någon anställning och antal anställningar vid olika åldrar

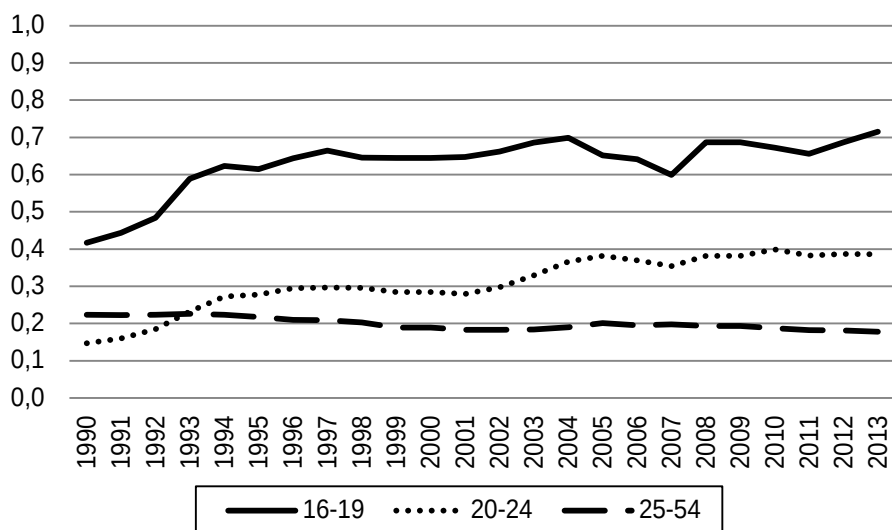
Anm.: Den vänstra panelen visar andelen av årskullarna som har haft (minst) en anställning under ett år och den högra det genomsnittliga antalet anställningar per år.

I figurens högra diagram visar vi hur många anställningar unga har i genomsnitt. Mönstret som framträder är att de allra yngsta har relativt få anställningar men att antalet ökar snabbt för att därefter börja avta igen i vid 20–22 års ålder. Återigen ser vi en skillnad mellan dem som kom ut på arbetsmarknaden i samband med 1990-talskrisen (de födda 1974 som var 16 år vid krisens utbrott 1990) och de senare årskullarna: de senare årskullarna har fler anställningar i genomsnitt. Med våra data kan vi inte skilja på olika anställningsformer, det kan alltså röra sig om tidsbegränsade anställningar (som feriejobb och vikariat) eller tillsvidareanställningar av olika omfattning (heltid eller deltid). Beräkningar baserade på arbetskraftsundersökningarna visar dock att unga i åldern 16–24 år i stor utsträckning har tidsbegränsade anställningar (se Figur 15) och att andelen unga med denna typ av anställning har ökat kraftigt sedan tidigt 1990-tal. Figur 16 visar att andelen unga som arbetar deltid har ökat under samma period. Värt att notera, innan vi går vidare, är även att för båda typerna av anställningar skedde den kraftigaste ökningen under det tidiga 1990-talet. Ökningstakten därefter har varit mer beskedlig.

Figur 15 Tidsbegränsade anställningar som andel av alla anställningar, 16–54 år

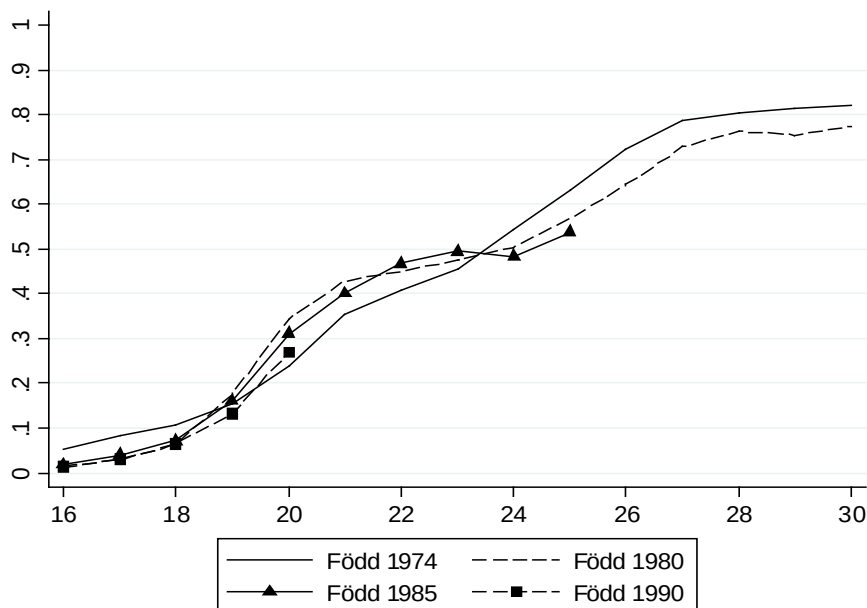
Källa: Arbetskraftsundersökningarna

Figur 16 Deltidsanställningar som andel av alla anställningar, 16–54 år

Källa: Arbetskraftsundersökningarna

Att ungas anställningar är av tillfällig karaktär styrks även av våra beräkningar av ungas genomsnittsinkomster som redovisas i Figur 17. De är i regel låga, särskilt tonåringarnas, men stiger relativt snabbt i samband med avslutade gymnasiestudier (vid 19 års ålder). Figuren visar även att det inte har skett någon större förändring över tiden, utan att samtliga årskullar har ungefär lika stora inkomster.

Figur 17 Ungas arbetsinkomster som andel av medianinkomsten för en 45-åring uppdelat på ålder

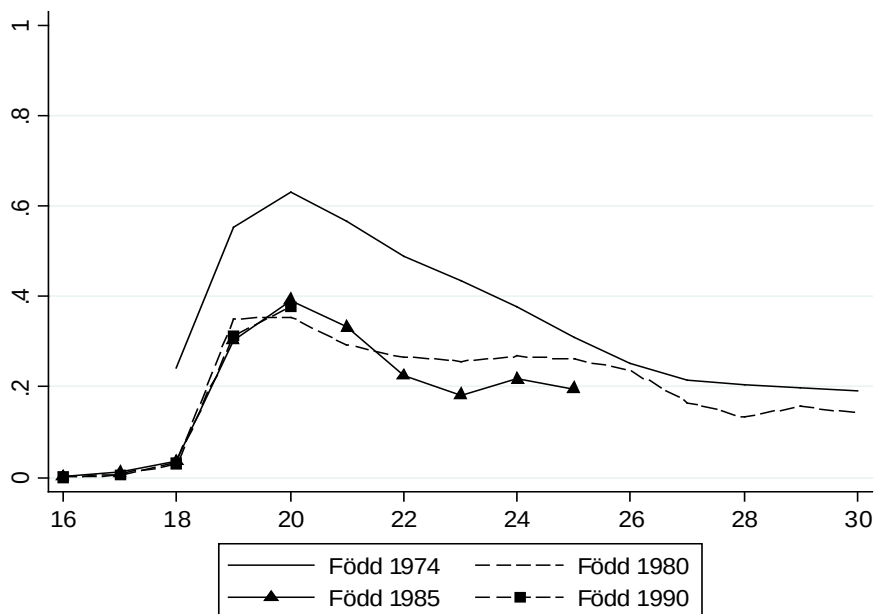
Anm.: Summa kontant bruttolön m.m. under året, enligt kontrolluppgift till Skatteverket från arbetsgivare, som andel av medianinkomsten för en 45-åring. Medianinkomsten uppgick år 2010 till cirka 280 000 kronor.

10.2 Kontakter med Arbetsförmedlingen

I samband med inträdet på arbetsmarknaden uppstår arbetslöshet; alla som söker jobb hittar helt enkelt inte omedelbart ett arbete. Detta återspeglas i inskrivningar på Arbetsförmedlingen och i Figur 18 visar vi andelen av varje årskull som skrivs in på Arbetsförmedlingen. Tidsmönstret är tydligt, i samband med avslutade gymnasiestudier stiger andelen kraftigt.

Att nivån är hög för dem som precis har lämnat gymnasieskolan är inte förvånande då denna grupp i regel saknar sysselsättning vid examen. Andelen inskrivna faller igen i högre åldrar men en relativt stor grupp återfinns likväl på Arbetsförmedlingen det år då de fyller 30 år. Utvecklingen är likartad för alla årskullar, det vill säga andelen inskrivna ökar i samband med avslutat gymnasium och är som högst i 20-årsåldern då andelen inskrivna börjar falla igen. Nivån för dem som är födda 1974, som kom ut på arbetsmarknaden under 1990-talskrisen, är dock betydligt högre.

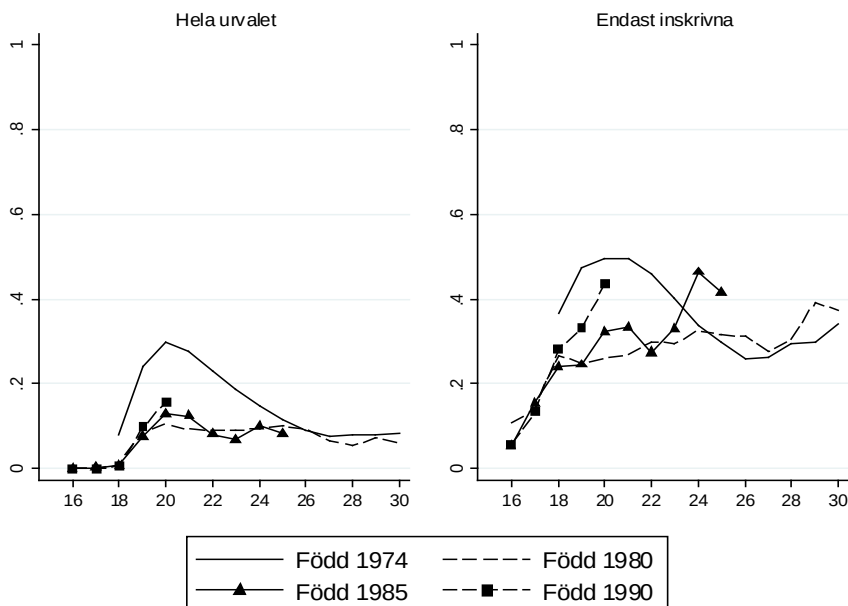
Figur 18 Andel inskrivna på Arbetsförmedlingen uppdelat på ålder

Anm.: De inskrivna innefattar de som varit inskrivna som öppet arbetslösa, har subventionerade anställningar eller deltar i arbetsmarknadsprogram en dag eller fler under ett kalenderår. Informationen om inskrivningar på Arbetsförmedlingen täcker åren 1992–2010, därför kan inte inskrivningar för de födda 1974 observeras vid 16 eller 17 års ålder.

Figur 19 visar inskrivningstiderna på Arbetsförmedlingen uttryckta som andelen av ett år dels för hela urvalet (vänstra diagrammet), dels för dem som faktiskt är inskrivna (högra diagrammet). Ett tydligt mönster är att de genomsnittliga inskrivningarna är korta, men att dess längd ökar i samband med avslutat gymnasium. Därefter ligger de relativt stabilt runt 10 procent av ett år vilket motsvarar en total inskrivningslängd på cirka fem veckor per år. Om vi istället tittar på dem som faktiskt är inskrivna ser tidsmönstret annorlunda ut. Precis som i det tidigare fallet stiger nivån markant under de sena tonåren men till skillnad från hela populationen blir inskrivningstiderna längre ju äldre en individ blir.

Vi ser även att konjunktursvängningar påverkar inskrivningslängderna. För dem som föddes 1974, och som kom ut på arbetsmarknaden i samband med 1990-talskrisen, är inskrivningstiderna betydligt längre. Det är även värt att notera att för dem födda 1990, som således var 18 år då finanskrisen bröt ut (år 2008), ser vi en ökning av inskrivningstiderna. Detta pekar på att

konjunktursvängningar har en märkbar betydelse för ungas möjligheter på arbetsmarknaden.

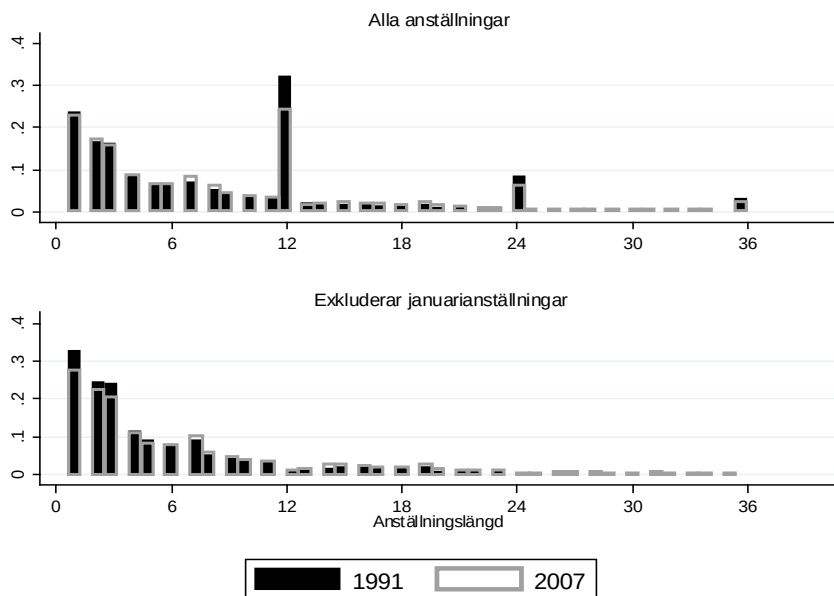
Figur 19 Inskrivningstider på Arbetsförmedlingen som andelen av ett år uppdelat på ålder

10.2.1 Ekorrhjul av korta anställningar och arbetslöshet?

Vi har sett att de unga i stor och ökande utsträckning har tidsbegränsade anställningar och arbetar deltid. Detta behöver inte vara ett problem om tidsbegränsade anställningar och arbete på deltid fungerar som språngbrädor mot en mer fast anknytning på arbetsmarknaden. Om så inte är fallet kan de ungas i genomsnitt kortare arbetslöshetstider däremot ge en alltför ljus bild av deras arbetsmarknad. Vi har därför undersökt om ungas anställningstider har blivit kortare och om ungdomar har fått allt fler perioder av arbetslöshet.

För att studera ungdomarnas anställningstider har vi utnyttjat de månatliga kontrolluppgifter som arbetsgivarna skickar in till Skatteverket. Genom dessa kan vi följa längden på alla anställningar. Ett problem med kontrolluppgifterna är att det inte är helt ovanligt att anställningar som endast pågår under en del av ett år ändå markeras som om de pågått mellan januari och december. Vi får därför alldeles för många anställningsperioder som är tolv månader långa. Vi

har löst detta genom att inte beräkna längden för de anställningar som påbörjas i januari. Att detta har betydelse ser vi genom att jämföra det övre och nedre diagrammet i Figur 20.

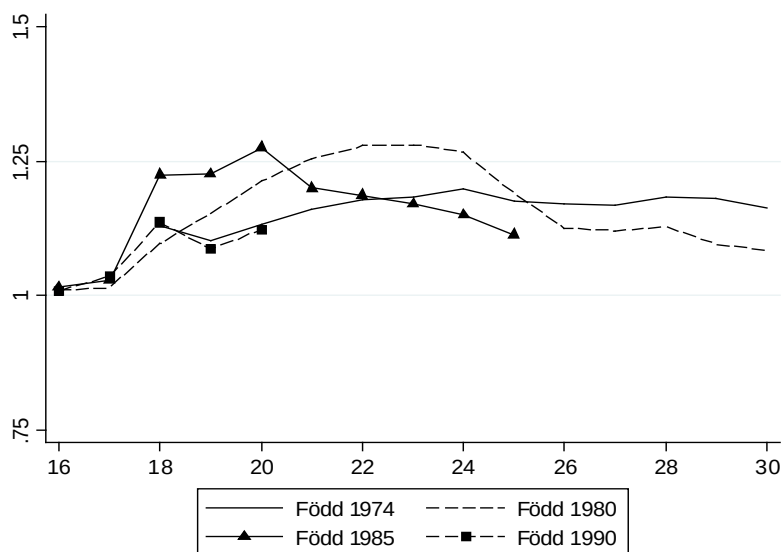

Figur 20 Fördelning av anställningstider uppdelat på månader bland 16–24-åringar

Anm.: Fördelning av anställningstider 36 månader eller kortare som påbörjades 1991 eller 2007. I den vänstra panelen inkluderas alla anställningar, i den högra exkluderas anställningar med start under januari månad.

Figuren ger inget påtagligt stöd för en uppfattning om att anställningstiderna för ungdomar blivit kortare under perioden 1991–2007. Det är också intressant att notera att vi inte har någon ”spik” i fördelningen vid anställningstider strax under ett respektive två år. Om ett stort antal anställningar skulle ha avbrutits för att undvika ”inLASning” borde vi se detta i fördelningen av anställningstider.

I Figur 21 visar vi antalet inskrivningar vid Arbetsförmedlingen per år under förutsättningen att man varit inskriven åtminstone en gång. Inte heller antalet nya arbetslöshetsperioder mätt på detta sätt ökar över tiden. Vi kan naturligtvis inte hävda att korta anställningar med mellanliggande arbetslöshetsperioder inte är ett problem. Vad vi däremot vill hävda är att detta inte är något som tycks ha förvärrats över tid.

Figur 21 Antalet inskrivningar vid Arbetsförmedlingen per år under förutsättningen att man varit inskriven åtminstone en gång uppdelat på ålder

Anm.: Alla inskrivningar räknas såvida de inte överlappar en tidigare inskrivningsperiod. Bytande av sökandekategori räknas således inte som en ny inskrivning.

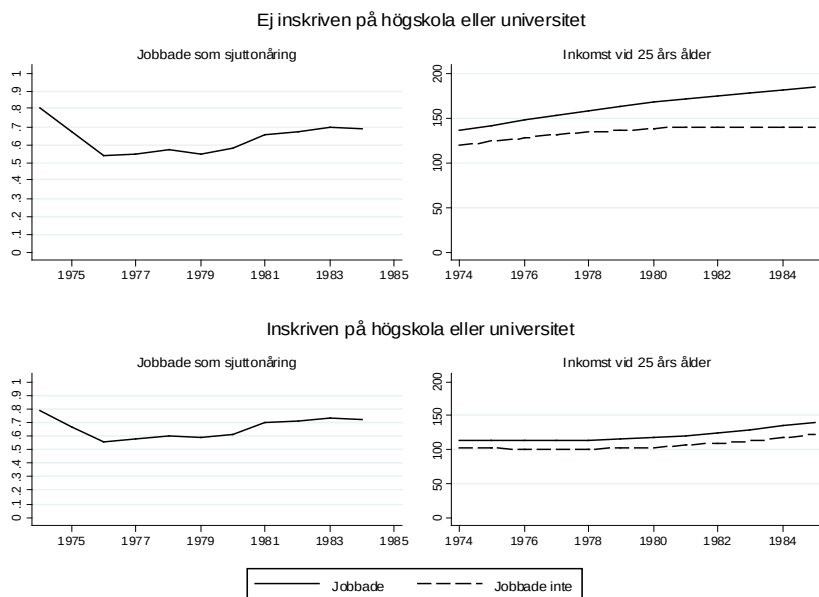
10.3 Arbetsinkomster under tonåren och framtida inkomster

Tidiga kontakter med arbetslivet har i en rad studier visat sig vara värdefulla för den framtida etableringen på arbetsmarknaden (Nordström Skans, 2004; Hensvik och Nordström Skans, 2013). I Figur 22 visar vi sambandet mellan arbete under gymnasietiden och inkomster senare i livet. De två vänstra diagrammen visar andelen av dem som lämnade gymnasieskolan 1993–2005 som hade en anställning vid 17 års ålder och de högra diagrammen visar den predicerade årsinkomsten vid 25 års ålder beroende på om man jobbade eller inte. I figuren skiljer vi på unga som vid något tillfälle har studerat på högskola eller universitet och unga som inte har gjort det, då vägen till arbetsmarknaden naturligen ser annorlunda ut för dem som väljer högre studier (vi diskuterar detta utförligt i avsnitt 11).

Att andelen av de unga som har haft en anställning året innan gymnasieexamen påverkas av konjunkturen är tydligt. Årskullarna som hade fyllt 17 år innan krisen utbröt hade jobb i högre utsträckning än de efterföljande årskullarna. Likaså är avmattningen i svensk ekonomi tydlig under det tidiga

2000-talet. Värt att betona är dock att mer än hälften av de unga i alla årskullar hade en anställning som 17-åring.

Det som är mest slående är emellertid skillnaden i årsinkomst vid 25 års ålder beroende på om en individ arbetade under gymnasietiden eller inte: de som jobbade har högre inkomster senare i livet och skillnaden är särskilt stor för dem som inte går vidare till högre studier. Vid 25 års ålder är troligtvis en stor andel av de unga som vid något tillfälle har studerat på högskola eller universitet som fortfarande är studerande vilket rimligtvis även kan förklara de lägre inkomsterna för denna grupp. Viktigt att påpeka i det här sammanhanget är att det rör sig om en samvariation och inte ett orsakssamband: Det går alltså inte att hävda att det är arbetslivserfarenheten innan gymnasieexamen som leder till den högre inkomsten vid 25 års ålder. Det går till exempel inte att utesluta att inkomstskillnaden åtminstone delvis beror på att de som arbetade under gymnasietiden har förmågor som värdesätts högre på arbetsmarknaden.

Figur 22 Andel av de unga som jobbade då de var 17 år och deras arbetsinkomster vid 25 års ålder (tusentals kronor)

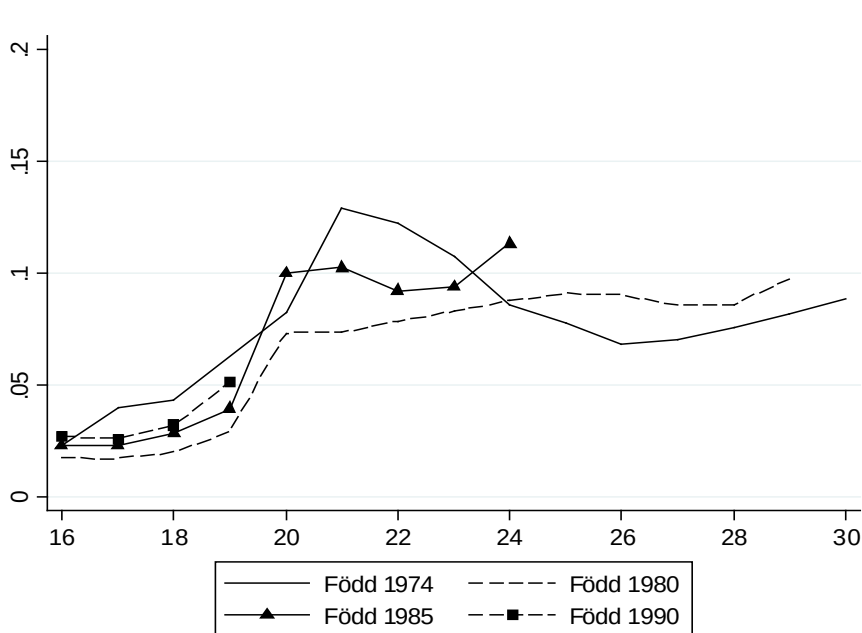
Anm.: Genomsnittliga inkomster predicerade utifrån en linjär regression där hänsyn tas till kön, huruvida en individ är född i Sverige, har en eller två föräldrar födda utomlands, har en eller två föräldrar med högskoleutbildning, och födelseår. Urvalet består av unga 16–30 år födda 1974–1990 observerbara i våra register vid 16 års ålder. Inskrivna på högskola eller universitet inkluderar alla unga som vid något tillfälle, innan 26 års ålder, har skrivit in sig på högskola eller universitet.

10.4 Alternativa mått

Vi beskriver i det här avsnittet hur andelen unga som varken arbetar eller studerar har utvecklats över tid och om andelen unga som lever i hushåll som erhåller ekonomiskt bistånd har ökat.

10.4.1 Unga som varken jobbar eller studerar

Vi argumenterade i avsnitt 2 för att ungdomsarbetslöshet, så som den mäts i arbetskraftsundersökningarna, troligtvis inte är ett bra mått på ungas arbetsmarknadsrelaterade problem eller särskilt väl fångar upp den grupp som riskerar framtida problem. Ett mått som troligtvis bättre ringar in denna grupp är andelen av de unga som varken studerar eller arbetar och vi visar i Figur 23 hur stor denna andel är. Måttet är självfallet inte perfekt då denna grupp även inkluderar unga som vistas utomlands (t.ex. backpackers) och som därmed inte har någon arbetsinkomst i Sverige.

Figur 23 Andel av de unga som varken arbetar eller studerar uppdelat på ålder

Anm.: Individer som varken arbetar eller studerar innefattar de som har inkomster från arbete eller näringsinkomster som understiger ett prisbasbelopp och som inte heller är registrerade som studerande eller erhåller värnpliktsersättning. Individer som erhåller föräldrapenning exkluderas.

Till skillnad från hur arbetslöshet är definierat i arbetskraftsundersökningarna finns dock en klar fördel: även de som står utanför arbetskraften och som inte heller studerar inkluderas vilket innefattar unga som inte söker jobb (avsnitt 9.1.5).

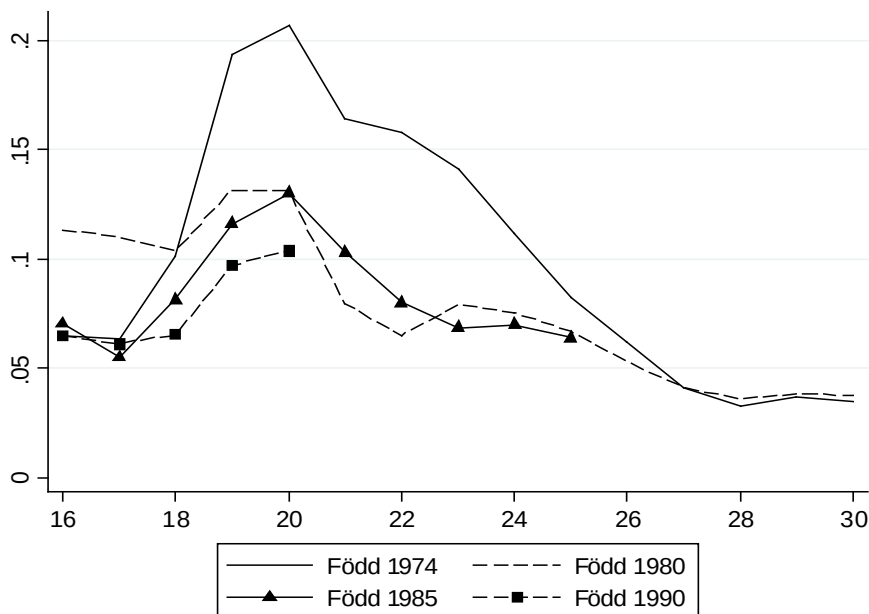
Figuren visar att andelen inaktiva ungdomar ökar i den ålder då majoriteten av de unga lämnar gymnasieskolan för att sedan plana ut och stabiliseras på någonstans strax under 10 procent av varje årskull. Den djupa lågkonjunkturen under 1990-talet återspeglas även här genom en högre andel unga som varken jobbar eller studerar bland dem som är födda 1974 och som således kom ut på arbetsmarknaden under krisen. Ytterligare en observation är att andelen som varken jobbar eller studerar tycks ha ökat på senare tid (jämför dem födda 1980 med dem födda 1990).

10.4.2 Ekonomiskt bistånd

Ett annat mått som skulle kunna vara mer informativt än arbetslöshetsmättet från arbetskraftsundersökningarna om vi vill fånga en grupp som har det besvärligt på arbetsmarknaden, är andelen av de unga som lever i hushåll som erhåller ekonomiskt bistånd.

Ekonomiskt bistånd utbetalas (och beräknas på) hushållsnivå och en svårighet i detta sammanhang är därmed att vi inte har ett individuellt baserat mått; att den studerade gruppen i stor utsträckning fortfarande bor hemma försvårar tolkningen ytterligare. Vi tror ändå att måttet kan vara informativt och visar därför dess förändring över tid i Figur 24.

Figuren visar att andelen stiger i samband med avslutad gymnasieutbildning (kanske i samband med att en andel av de unga flyttar hemifrån) men att nivån faller ju äldre de olika årskullarna blir. Skillnaderna mellan årskullarna är små (bortsett från dem som är födda 1974), men pekar på att den senaste kohorten (de som är födda 1990) erhåller ekonomiskt bistånd i lägre utsträckning än de tidigare kohorterna. Till skillnad från gruppen som varken arbetar eller studerar, som växer något med åldern, blir alltså gruppen som erhåller ekonomiskt bistånd mindre. Grupperna är delvis överlappande, men figuren pekar åtminstone på att ekonomiskt bistånd inte är den huvudsakliga försörjningskällan för dem som varken arbetar eller studerar då antalet som erhåller ekonomiskt bistånd är betydligt mindre.

Figur 24: Andel av de unga som lever i hushåll som erhåller ekonomiskt bistånd uppdelat på ålder

Anm.: Samtliga individer som tillhör ett hushåll som under ett kalenderår har erhållit ekonomiskt bistånd ingår i gruppen unga i hushåll som erhåller ekonomiskt bistånd.

10.5 Anknytningen till arbetsmarknaden för grupper med särskilda etableringssvårigheter

Efter att ha diskuterat den genomsnittliga utvecklingen för alla unga beskriver vi i det här avsnittet anknytningen till arbetsmarknaden bland unga med utländsk bakgrund och unga med funktionsnedsättningar.

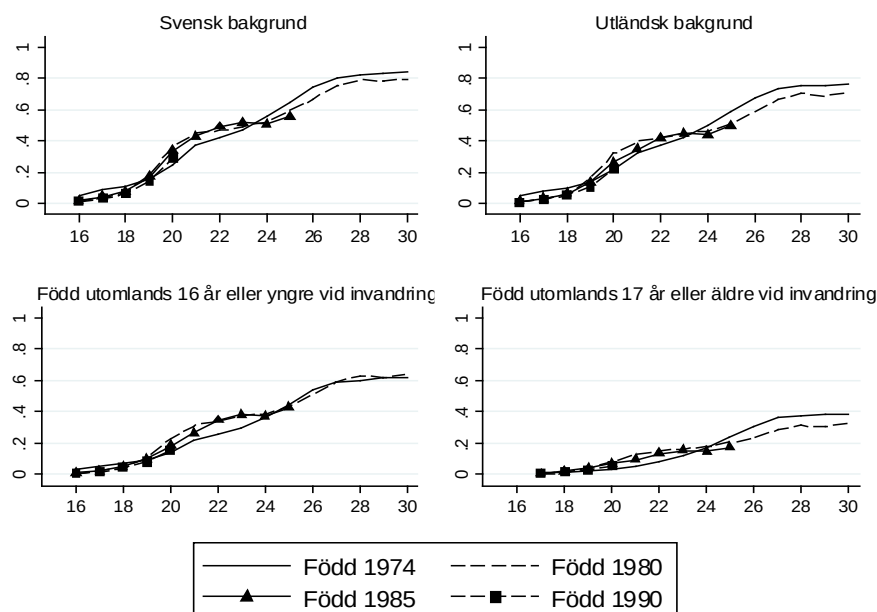
10.5.1 Unga med utländsk bakgrund och anknytningen till arbetsmarknaden

Individer med utländsk bakgrund har i regel en svagare ställning på den svenska arbetsmarknaden (Eriksson, 2011). Vi vet även att sysselsättnings- och inkomstgapet mellan svenskfödda och utrikes födda har vuxit de senaste decennierna. I det här avsnittet undersöker vi om arbetsmarknadsanknytningen bland unga med utländsk bakgrund har försvagats över tid.

I Figur 25 skiljer vi på (i) unga med svensk bakgrund, (ii) unga med utländsk bakgrund, (iii) unga födda utomlands som har invandrat före 17 års ålder, och (iv) unga födda utomlands som har invandrat då de var 17 år eller

äldre. Grupp (i)–(iii) ingår i det huvudsakliga urvalet, där folkbokföring i Sverige vid 16 års ålder är ett grundkrav. Vistelsetiden i Sverige är därmed kortare för unga i den senare gruppen. Att unga i denna grupp har lägre inkomster än övriga grupper är vad vi skulle förvänta oss och något som Figuren också bekräftar. Högst inkomster har de med svensk bakgrund följt av unga med utländsk bakgrund och lägst inkomster har de som har invandrat när de var äldre än 16 år. Vi ser även att bortsett från de som kom ut på arbetsmarknaden i samband med 1990-talskrisen (de födda 1974) har de senare årskullarna något lägre inkomster än de tidiga.

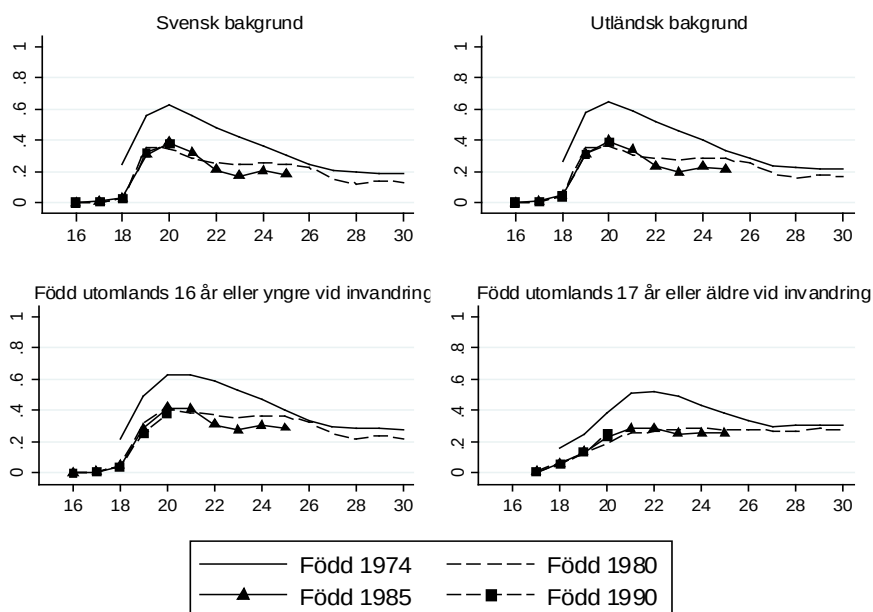
Figur 25 Arbetsinkomster som andel av medianinkomsten för en 45-åring uppdelat på bakgrund och ålder

Anm.: Summa kontant bruttolön m.m. under året, enligt kontrolluppgift till Skatteverket från arbetsgivare, som andel av medianinkomsten för en 45-åring. Medianinkomsten uppgick år 2010 till cirka 280 000 kronor. Med svensk bakgrund avses unga födda i Sverige med två inrikes födda föräldrar. Utländsk bakgrund avser unga födda i Sverige med en eller två utrikes födda föräldrar.

Då unga födda utomlands, eller unga med utlandsfödda föräldrar, har lägre arbetsinkomster än unga med svensk bakgrund och i denna mening har en svagare ställning på arbetsmarknaden är det möjligt att vi ser ett likartat mönster när det gäller arbetslöshet. Figur 26, som utnyttjar information från Arbetsförmedlingens register över arbetssökande (datalagret), ger inget tydligt

stöd för att så är fallet: unga med utländsk bakgrund och utrikes födda är inskrivna på Arbetsförmedlingen i ungefär samma utsträckning som unga med svensk bakgrund. Vi kan även konstatera att skillnaderna mellan årskullarna är små, bortsett från den kohort som kom ut på arbetsmarknaden i samband med 1990-talskrisen (de födda 1974).

Vi har även undersökt om förändringen över tid av andelen inaktiva unga, dvs. unga som varken arbetar eller studerar, skiljer sig åt mellan olika grupper. Resultaten (ej redovisade här) visar att andelen ”inaktiva” bland dem med utländsk bakgrund är betydligt högre än för unga med svensk bakgrund, men att tidsmönstret är likartat för alla grupper, det vill säga andelen ökar i de sena tonåren för att senare plana ut.

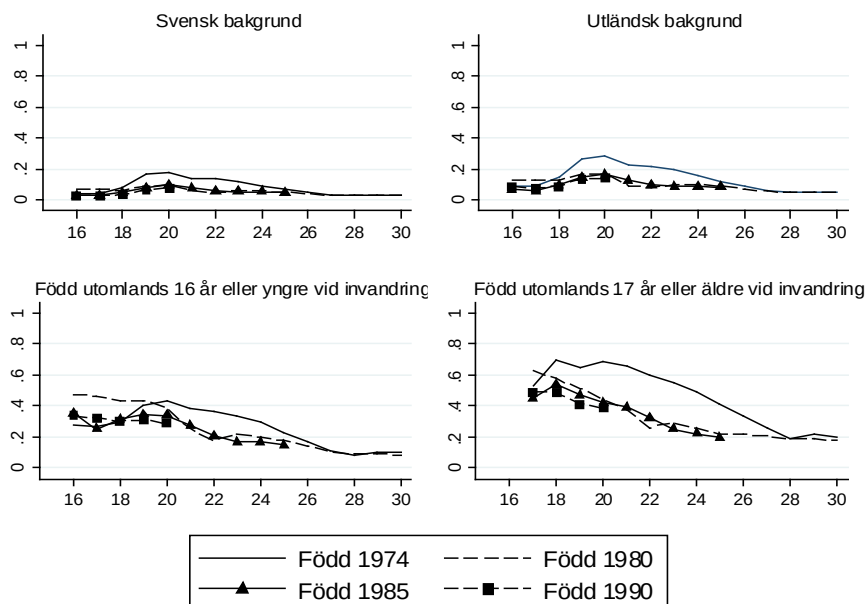
Figur 26 Andel av de unga som är inskrivna på Arbetsförmedlingen uppdelat på bakgrund och ålder

Anm.: Med svensk bakgrund avses unga födda i Sverige med två inrikes födda föräldrar. Utländsk bakgrund avser unga födda i Sverige med en eller två utrikes födda föräldrar.

Vad gäller andelen som lever i hushåll som erhåller ekonomiskt bistånd finns det dock stora skillnader beroende på bakgrund (se Figur 27) och en särskilt hög andel observerar vi för unga födda utomlands. Bland dem som invandrade innan 17 års ålder tillhörde runt 30 procent hushåll som erhöll ekonomiskt

bistånd i 20-årsåldern och bland dem som invandrade i högre åldrar ligger nivån på runt 40 procent. Detta kan jämföras med runt 5 procent för unga med svensk bakgrund.

Sammantaget visar analysen att skillnaderna mellan olika grupper är betydande: unga med utländsk bakgrund har en påtagligt svagare ställning på arbetsmarknaden än unga med svensk bakgrund.

Figur 27 Andel av de unga som erhåller ekonomiskt bistånd uppdelat på bakgrund och ålder

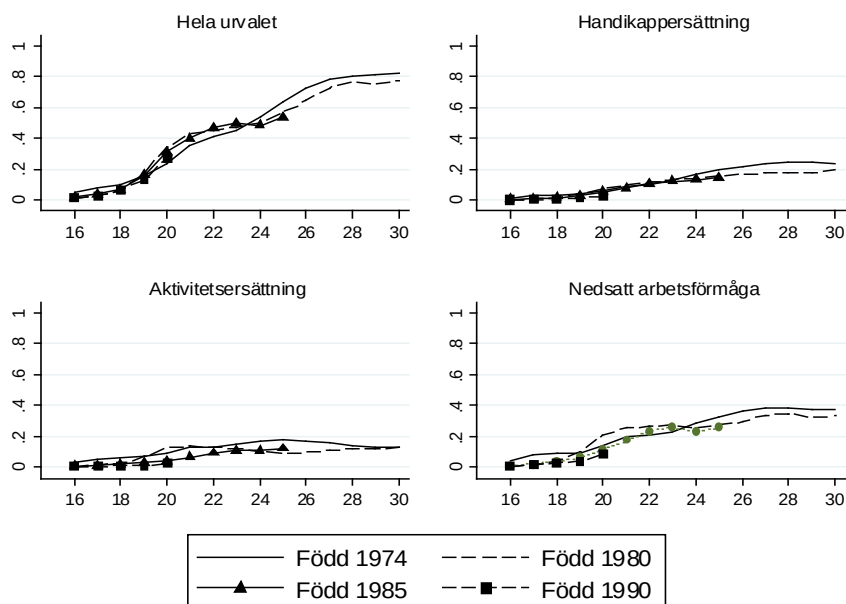
Anm.: Med svensk bakgrund avses unga födda i Sverige med två inrikes födda föräldrar. Utländsk bakgrund avser unga födda i Sverige med en eller två utrikes födda föräldrar.

10.5.2 Unga med funktionsnedsättningar och anknytningen till arbetsmarknaden

Unga med funktionsnedsättningar är en annan grupp på svensk arbetsmarknad med en svag ställning (SCB, 2013). Detta blir tydligt, inte minst i Figur 28, där vi visar ungas arbetsinkomster dels för hela urvalet, dels för unga med funktionsnedsättning. Vi definierar tre grupper av unga med funktionsnedsättning, utifrån tre olika administrativa mått på funktionsnedsättning, och redovisar inkomstutvecklingen separat för dessa grupper: unga som vid något tillfälle har (1) erhållit handikappersättning, (2) erhållit aktivitetsersättning, och (3) fått en

funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga registrerad på Arbetsförmedlingen. De tre grupperna är delvis överlappande och det är, till exempel, vanligt att en individ som erhåller handikappersättning även erhåller aktivitetsersättning (cirka en tredjedel).

Figuren visar att i jämförelse med hela urvalet är inkomstutvecklingen betydligt svagare för alla grupper av unga med funktionsnedsättningar. Den svagaste utvecklingen har de som vid något tillfälle erhållit aktivitetsersättning följt av dem som har handikappersättning.

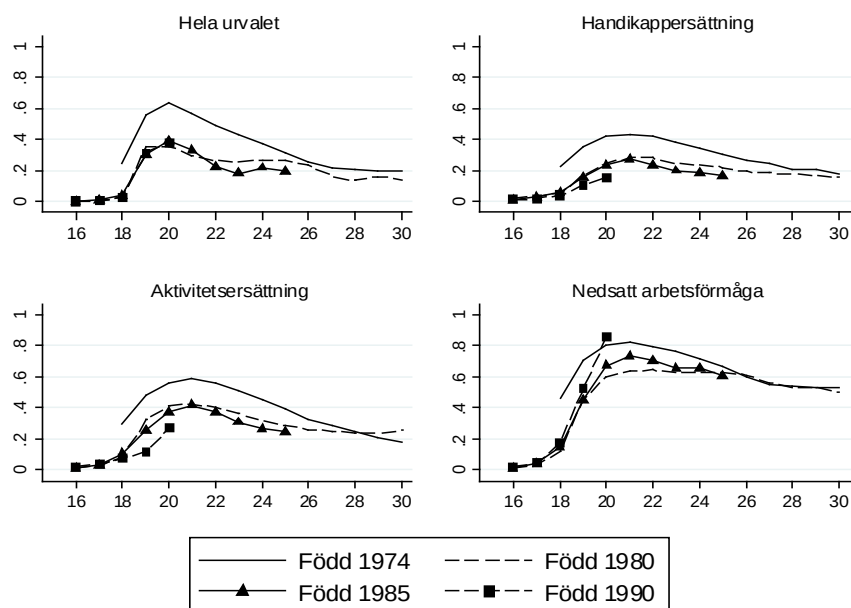
Figur 28 Arbetsinkomster som andel av medianinkomsten för en 45-åring uppdelat på typ av funktionsnedsättning och ålder

Anm.: Den högra övre panelen innefattar unga som vid något tillfälle i åldrarna 16–30 år har erhållit handikappersättning och den nedre vänstra panelen unga som vid något tillfälle har erhållit aktivitetsersättning. Den nedre högra panelen visar unga som vid något tillfälle har fått en funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga registrerad vid Arbetsförmedlingen.

Starkast inkomstutveckling har de unga som vid något tillfälle har fått en funktionsnedsättning registrerad av Arbetsförmedlingen. Detta är inte överraskande då denna grupp rimligtvis står närmare arbetsmarknaden än de andra grupperna. Trots en starkare arbetsmarknadsanknytning är det dock noterbart att genomsnittsinkomsterna är relativt låga: Mellan 20 och 30 års ålder har de en inkomst som endast är hälften av den för dem i hela urvalet. Att vid något

tillfälle ha haft en funktionsnedsättning registrerad på Arbetsförmedlingen är alltså starkt kopplat till låga inkomster från arbete. Vi kan även konstatera att andelen av de unga som vid något tillfälle har haft handikappersättning eller aktivitetsersättning som återfinns som inskrivna på Arbetsförmedlingen är i nivå med den för hela urvalet eller något lägre (se Figur 29).

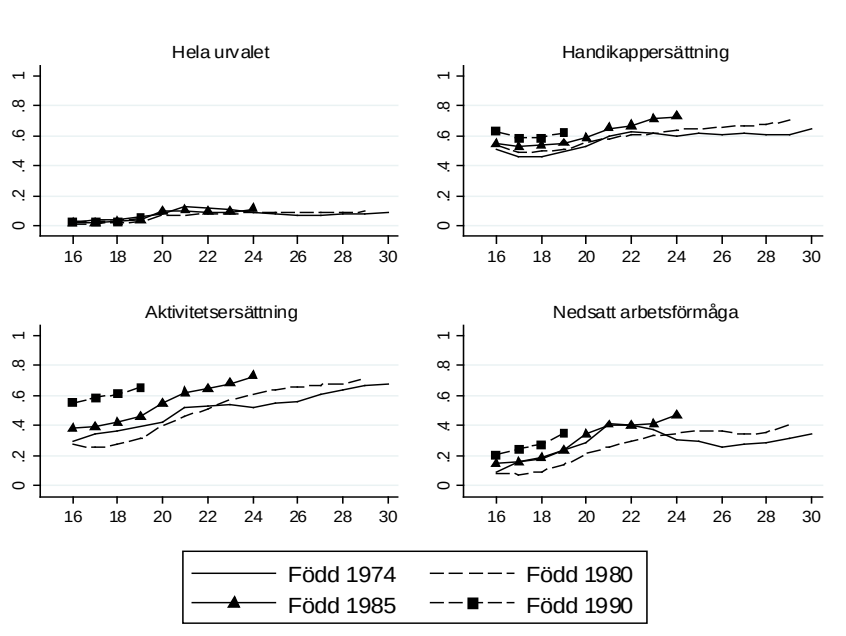
Vad gäller inaktivitetsgraden bland de unga med funktionsnedsättning så är den väsentligt högre än den genomsnittliga nivån (Figur 30). Till skillnad från inkomstutvecklingen som är likartad för alla årskullar, så visar Figur 30 att andelen unga med funktionsnedsättning som varken arbetar eller studerar stiger markant över tid. Inaktivitetsgraden för den sista årskullen som vi följer (de födda 1990) är, till exempel, högre för alla typer av funktionsnedsättningar och överstiger 60 procent bland dem som erhåller handikapp- eller aktivitetsersättning. Vi ser även att andelen som varken arbetar eller studerar stiger med åldern till skillnad från hela urvalet där nivån stabiliseras på en nivå strax under 10 procent i 20-årsåldern.

Figur 29 Andel av de unga som återfinns som inskrivna på Arbetsförmedlingen uppdelat på typ av funktionsnedsättning och ålder

Anm.: Se anmärkning Figur 28.

Andelen som erhåller ekonomiskt bistånd förändras på ett likarta sätt (ej redovisat här) för alla grupper utom den med unga med en funktionsnedsättning registrerad av Arbetsförmedlingen, dvs. andelen som tillhör hushåll som erhåller ekonomiskt bistånd stiger något under de sena tonåren för att sedan falla med stigande ålder. För dem med en funktionsnedsättning registrerad av Arbetsförmedlingen ökar andelen istället med åldern och stabiliseras på en nivå runt 30–40 procent från 25 års ålder. Att mönstret avviker beror troligtvis till stor del på att de andra grupperna mottar ersättningar av andra slag.

Figur 30 Andel av de unga med funktionsnedsättningar som varken arbetar eller studerar uppdelat på ålder

Anm.: Se anmärkning Figur 28.

10.6 Bakgrundsfaktorer och anknytningen till arbetsmarknaden under tonåren

Innan vi går vidare till en analys av ungas väg till mer varaktiga sysselsättningsformer redovisar vi i Tabell 3 resultaten från en analys där vi undersöker hur stark kopplingen är mellan olika bakgrundsfaktorer och tonåringars anknytning till arbetsmarknaden. I avsnitt 10.3 visade vi att unga med tidiga erfarenheter från arbetsmarknaden har goda arbetsmarknadsutfall även senare och det är därför intressant att se om det finns systematiska samband mellan

ungas bakgrund (t.ex. kön, födelseland eller föräldrarnas utbildningsnivå) och utfall redan under sena tonåren. I första och andra kolumnen i Tabell 3 visas sambanden mellan en rad olika bakgrundsfaktorer och att överhuvudtaget ha inkomster från arbete respektive hur stora inkomsterna är. Några observationer står ut: De med utländsk bakgrund har i lägre utsträckning ett arbete och har också lägre arbetsinkomster. Vi ser också att en högre utbildningsnivå hos föräldrarna är förknippat med en svagare koppling till arbetsmarknaden under tonåren. Möjligtvis uppmuntras studier i högre utsträckning i akademikerhem vilket medför att unga med denna bakgrund jobbar i lägre utsträckning. Skillnaden kan också bero på att en högre andel av dem som har lågutbildade föräldrar hoppar av gymnasiet och därmed ställer sin arbetskraft till arbetsmarknadens förfogande vid lägre ålder. Vi återkommer till det senare argumentet i avsnitt 11.6, där vi visar att unga med lågutbildade föräldrar i lägre utsträckning lämnar gymnasiet med fullständiga betyg. Kolumn (i) och (ii) visar, föga överraskande, på ett negativt samband också mellan de olika utfallen och att vid något tillfälle erhålla handikapp- eller aktivitetsersättning eller att ha en funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga registrerad av Arbetsförmedlingen.

I tabellens tredje kolumn visar vi istället sambandet mellan antalet dagar som unga återfinns som inskrivna på Arbetsförmedlingen och de olika bakgrundsfaktorena. Unga med föräldrar födda utomlands och unga födda utomlands är inskrivna fler dagar än inrikes födda. Vidare visar analysen att unga från hem med högutbildade föräldrar återfinns bland de inskrivna i lägre utsträckning än unga med föräldrar utan eftergymnasial utbildning.

Den sista kolumnen visar på sambandet mellan att varken arbeta eller studera och olika bakgrundsfaktorer och det är tydligt att ha utländsk bakgrund och lågutbildade föräldrar ökar risken att stå utanför. Likaså finns en positiv koppling mellan att ha en funktionsnedsättning och att varken arbeta eller studera.

Sammantaget pekar analysen på följande: Individer med utländsk bakgrund har en relativt svag anknytning till arbetsmarknaden i unga år. Däremot är anknytningen för unga med lågutbildade föräldrar inte entydigt svagare i jämförelse med barn till högutbildade. De har högre inkomster men återfinns även i större utsträckning än de som har två föräldrar med eftergymnasial utbildning i gruppen som varken arbetar eller studerar. Vi kan även konstatera att unga med funktionsnedsättning redan under tonåren har sämre utfall än andra grupper. Vi kommer därför återkomma till dessa grupper i den kommande analysen där vägen till en mer stabil situation på arbetsmarknaden undersöks.

Tabell 3 Bakgrundsfaktorer och arbetsmarknadsanknytning, 16–19-åringar

Beroende variabel:	Arbetade	Årsinkomst från arbete ⁺	Arbetslöshets-dagar ⁺⁺	Varken arbetar eller studerar ^x
Förklarande variabel:	(i)	(ii)	(iii)	(iv)
Kvinna (ref. man)	0,041*** (0,000)	-1,946*** (0,236)	0.625*** (0.021)	-0.003*** (0.000)
En förälder född utomlands (ref. född i Sverige)	-0,068*** (0,001)	-22,107*** (0,406)	0.996*** (0.037)	0.011*** (0.000)
Båda föräldrarna födda utomlands	-0,165*** (0,001)	-45,222*** (0,531)	1.215*** (0.048)	0.030*** (0.000)
Född utomlands	-0,195*** (0,001)	-68,112*** (0,429)	0.159*** (0.039)	0.036*** (0.000)
En av föräldrarna har eftergymnasial utbildning (ref. ingen förälder med eftergymnasial utbildning)	0,010*** (0,000)	-15,424*** (0,280)	-2.456*** (0.025)	-0.011*** (0.000)
Båda föräldrarna har eftergymnasial utbildning	-0,015*** (0,000)	-39,534*** (0,331)	-4.259*** (0.030)	-0.013*** (0.000)
Handikappersättning	-0,153*** (0,002)	-12,934*** (1,736)	-4.114*** (0.156)	0.046*** (0.001)
Aktivitetsersättning	-0,366*** (0,002)	-132,366*** (1,207)	-2.066*** (0.108)	0.625*** (0.001)
Nedsatt arbetsförmåga enligt Af	-0,101*** (0,002)	-56,784*** (1,257)	29.216*** (0.116)	0.077*** (0.001)
Antal observationer	7 273 190	7 273 190	6 941 002	6 853 694

Anm.: Linjära regressionsmodeller, hänsyn tas även till ålder och födelseår. *, ** och *** indikerar signifikans på 10, 5 och 1 procents nivå. Urvalet innefattar unga 16–19 år födda 1974–1990 närvarande i Sverige vid 16 års ålder. Antalet observationer i modell (iii) är lägre än modell (i)–(ii) då förmedlingsstatistiken endast finns tillgänglig från och med 1992. Likaså är antalet observationer i modell (iv) lägre då information om studiehjälp och registreringar på högskolan saknas i registersamlingarna 1993 respektive 2010. ⁺=Årsinkomster uttrycks i hundratals kronor. ⁺⁺=Antal inskrivningsdagar registrerad som arbetslös hos Arbetsförmedlingen. ^x= Linjär sannolikhetsmodell.

10.7 Sammanfattning

I den här delen av analysen har vi visat att majoriteten av alla unga hade minst en anställning i 20-årsåldern och att det har blivit vanligare att unga har fler än en anställning under samma år. Vi har även visat att unga kommer i kontakt med arbetslivet något senare än förut – unga som kom ut på arbetsmarknaden innan 1990-talskrisen jobbade i större utsträckning under tonåren än de som kom ut i samband med eller efter krisen. För alla grupper visar vi dock att arbetsinkomsterna under tonåren är begränsade men ungefär lika stora oavsett

när man föddes. Vi visar även att ha arbetat under tonåren är kopplat till relativt sett högre inkomster även senare.

Sedan tidigt 1990-tal har andelen unga med tidsbegränsade anställningar ökat kraftigt. En likartad utveckling är skönjbar för andelen deltidsarbetande ungdomar, en utveckling som vi dokumenterar i den här delen av analysen. Eftersom det inte är självklart att tidsbegränsade anställningar är ett problem då de skulle kunna fungera som språngbrädor in på arbetsmarknaden har vi undersökt om ungas anställningsperioder har blivit kortare och om kortare anställningsperioder i sin tur har medfört flera korta inskrivningar på Arbetsförmedlingen. Vår analys ger ingen stöd för denna hypotes; det verkar som att varken ungas anställningsperioder har blivit kortare eller att man skriver in sig på Arbetsförmedlingen mer ofta idag.

Vår analys visar dock att en relativt hög andel av alla unga kommer i kontakt med Arbetsförmedlingen varje år, en andel som stiger kraftigt i samband med avslutat gymnasium. Vid 20 års ålder återfinner vi cirka 35 procent av de unga på Arbetsförmedlingen. Däremot är inskrivningstiderna beskedliga, men stiger dock med åldern. I den här delen av analysen visar vi även att inskrivningstiderna stiger i samband med lågkonjunkturer vilket är vad man skulle förvänta sig.

I den inledande delen av rapporten argumenterade vi för att ungdomsarbetslöshet inte är ett bra mått om vi vill fånga upp de unga som riskerar betydande arbetsmarknadsproblem på längre sikt. Två alternativa mått inkluderar unga som varken jobbar eller studerar och unga som tillhör hushåll som erhåller ekonomiskt bistånd. Vi visar att andelen unga som varken jobbar eller studerar, och som därigenom rimligtvis står relativt långt ifrån arbetsmarknaden, ökar i samband med avslutat gymnasium. Som andel av varje årskull stabiliserar nivån på strax under 10 procent i högre åldrar. Vår analys visar även att denna grupp som andel av varje årskull har vuxit över tid.

Eftersom unga med utländsk bakgrund och unga med funktionsnedsättning har en svag ställning på svensk arbetsmarknad har vi tittat närmare på dessa grupper. Vad gäller unga med utländsk bakgrund kan vi konstatera att de har betydligt lägre inkomster från arbete och att de återfinns som inskrivna på Arbetsförmedlingen i högre utsträckning än unga med svensk bakgrund. Andelen som lever i hushåll som erhåller ekonomiskt bistånd är också betydligt högre och även andelen unga inaktiva, dvs. andelen unga som varken arbetar eller studerar. Värt att påpeka i det här sammanhanget är att vi inte ser några större förändringar över tid, utan arbetsmarknadsanknytningen är ungefär lika stark för samtliga kohorter.

Bland unga med funktionsnedsättning är arbetsmarknadsanknytningen svag. Precis som unga med utländsk bakgrund har de relativt sett låga arbetsinkomster. Drivkrafterna att söka jobb varierar mellan olika grupper av unga med funktionsnedsättning; till exempel finns det begränsningar för hur många timmar unga med aktivitetsersättning får arbeta varje dag innan ersättningen sätts ned. Detta till trots finner vi att unga som vid något tillfälle har erhållit denna typ av ersättning, och även unga med handikappersättning, skriver in sig på Arbetsförmedlingen i relativt stor utsträckning. Vi har även studerat unga med en funktionsnedsättning som är registrerad av Arbetsförmedlingen och visar att de återfinns bland de inskrivna på Arbetsförmedlingen i stor utsträckning (vilket är vad vi skulle förvänta oss eftersom denna klassificering kräver att man vid något tillfälle faktiskt har varit inskriven). Vår analys visar även att hög andel av de unga med funktionsnedsättning är inaktiv och på senare tid har denna andel vuxit kraftigt.

I den här delen av analysen har vi också undersökt kopplingen mellan olika bakgrundsfaktorer och arbetsmarknadsutfall under tonåren. Analysen visar att unga med svensk bakgrund har en starkare arbetsmarknadsanknytning än unga med utländsk bakgrund och att unga med funktionsnedsättning har en svag position. Med avseende på familjebakgrund visar analysen att unga från akademikerhem har lägre inkomster från arbete än andra unga vilket eventuellt skulle kunna förklaras av att de prioriterar studier framför arbete.

11 Etableringen på arbetsmarknaden

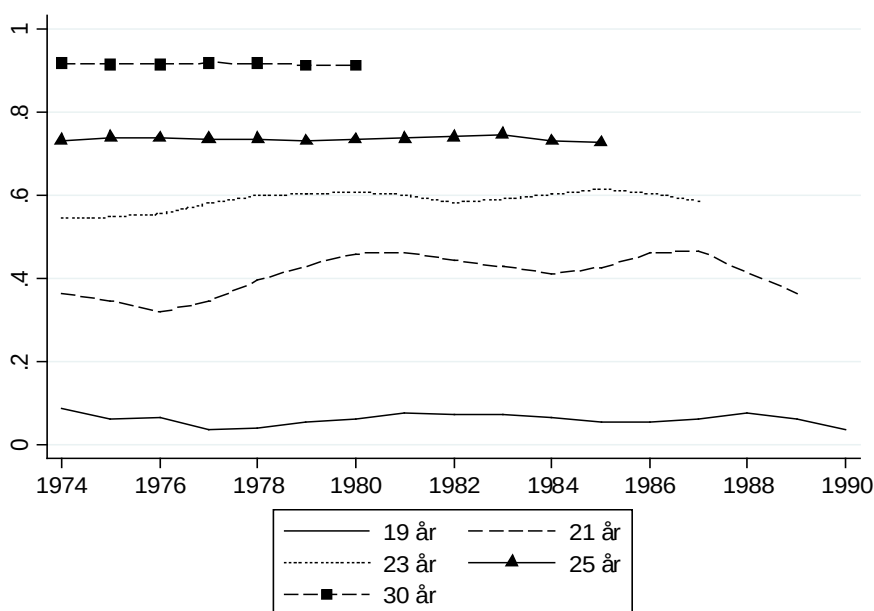
I detta avsnitt undersöker vi om etableringen på arbetsmarknaden har senarelagts de senaste decennierna. Till skillnad från avsnitt 10, där fokus låg på om en individ hade någon anknytning till arbetsmarknaden överhuvudtaget skiftar vi fokus till vägen till mer varaktiga sysselsättningsformer.

11.1 Inträdet på arbetsmarknaden

Figur 31 illustrerar vid vilken ålder inträdet på arbetsmarknaden sker för olika årskullar. Inträdet definieras som det första året då en individ har arbetsinkomster som överstiger halva medianinkomsten för en 45-åring (avsnitt 9.2) och en individ bedöms ha trätt in på arbetsmarknaden året då inkomstgränsen uppnåddes för första gången. Det innebär att andelen av en årskull som har trätt in på arbetsmarknaden aldrig kan vara lägre vid en högre än vid en lägre ålder. För en given kohort kan andelen som har trätt in på arbetsmarknaden vid, exempelvis, 21 års ålder aldrig vara lägre än andelen som hade trätt in vid 19 års ålder.

Figuren visar att för dem som är 23 år eller yngre följer andelen som har trätt in på arbetsmarknaden konjunkturer. Andelen som hade trätt in på arbetsmarknaden när de var 21 år var, till exempel, som lägst under 1990-talskrisen och finanskrisen (jämför de födda 1974–76 och de födda 1988 och framåt med mellanliggande årskullar).

För dem som är äldre är utvecklingen över tid stabil. Vi ser inga större skillnader mellan årskullarna, runt 75 procent av 25-åringarna har trätt in på arbetsmarknaden oavsett när de föddes och nivån är över 90 procent för 30-åringarna. Detta är ett viktigt konstaterande då de höga arbetslöshetstal som vi observerar i arbetskraftsundersökningarna inte, i genomsnitt, verkar ha medfört en senareläggning av etableringen på arbetsmarknaden.

Figur 31 Andel av varje årskull som har trätt in på arbetsmarknaden vid olika åldrar

Anm.: Figuren illustrerar när inträdet på arbetsmarknaden sker. Inträdet är definierat som det år då årsinkomsten för första gången överstiger halva medianinkomsten för en 45-åring. Den horisontella axeln anger födelseår.

11.2 Gymnasieskolan och övergången till högre studier

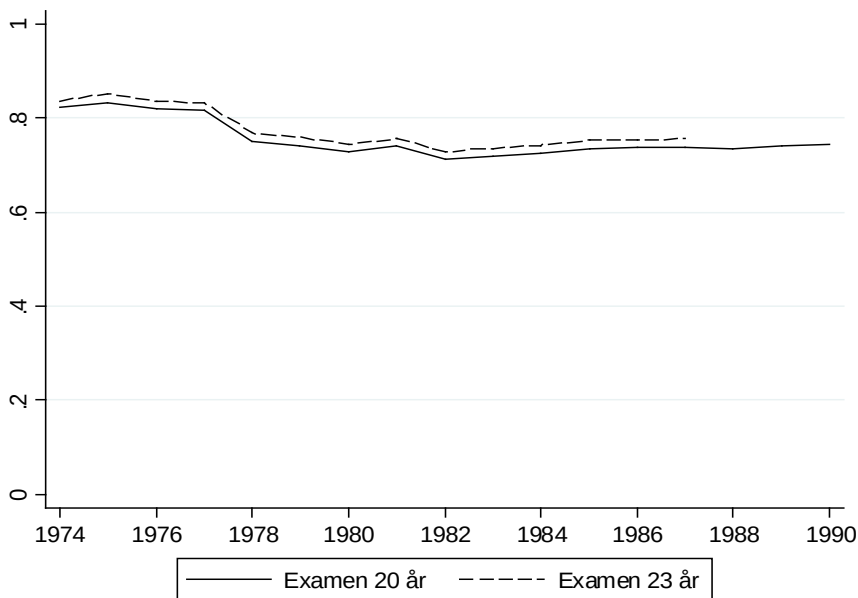
Utbildningssystemets utformning påverkar möjligheterna att fortsätta till högre studier och därigenom när inträdet på arbetsmarknaden för unga sker. I av-

snitt 5 diskuterade vi bland annat effekterna av två reformer: (i) förlängningen av gymnasieskolans yrkesförberedande utbildningar 1991 och (ii) införandet av målrelaterade betyg 1994–96. Den första reformen innebar att även yrkesförberedande utbildningar kom att ge allmän behörighet till högskolan men kom att resultera i att en högre andel av studenterna med låga slutbetyg från grundskolan hoppade av utbildningen. Den andra reformen medförde att en högre andel av grundskoleeleverna lämnade grundskolan utan fullständiga betyg. Detta, i sin tur, ledde till ett ökat inflöde av studenter på gymnasieskolans individuella program. Detta kan i förlängningen ha haft en effekt på andelen unga som lämnade gymnasiet med fullständiga betyg (vi återkommer alldeles strax till detta).

Figur 32 visar andelen av varje årskull som har lämnat gymnasieskolan med fullständiga gymnasiebetyg (dvs. slutbetyg). En nedgång i samband med övergången från ämnesbetyg till kursbetyg och målrelaterade betyg är tydlig: andelen av dem födda 1978 (som var den första årskullen som påverkades av reformen då den implementerades läsåret 1994/95) eller senare som lämnade gymnasieskolan med slutbetyg faller jämfört med andelen bland dem som föddes tidigare och inte påverkades av reformen. Reformen innebar bl.a. att man övergick från målrelaterade sifferbetyg till det så kallade meritvärdes-systemet med betyg satta enligt nomenklaturen "Godkänt", "Väl godkänt", "Mycket väl godkänt" och "Icke-godkänt". En viss återhämtning i slutet av den period vi studerar är även skönjbar, men andelen av de unga som har lämnat gymnasiet med fullständiga betyg vid 20 års ålder återgår aldrig till samma nivå som innan gymnasireformerna under det tidiga 1990-talet.

Värt att påminna sig om i det här sammanhanget är att under samma tidsperiod så kommunaliserades skolan, fritt skolval introducerades, fristående skolor tilläts med mera. Det innebär att det är omöjligt att utifrån aggregerade data (som Figur 32) dra säkra slutsatser om vilken eller vilka reformer som kan förklara nedgången (se avsnitt 5 för en kort genomgång av några utvalda studier).

Skolreformerna under 1990-talet verkar även ha slagit olika hårt beroende på elevernas bakgrund. Till exempel föll andelen med slutbetyg från gymnasiet särskilt kraftigt för dem som hade låga högstadiesbetyg, lågutbildade föräldrar eller utländsk bakgrund (avsnitt 6). Vi återkommer av denna anledning till några av dessa grupper i bland annat avsnitt 11.5, där vi undersöker om inträdet på arbetsmarknaden har senarelagts för unga med utländsk bakgrund och unga med funktionsnedsättningar.

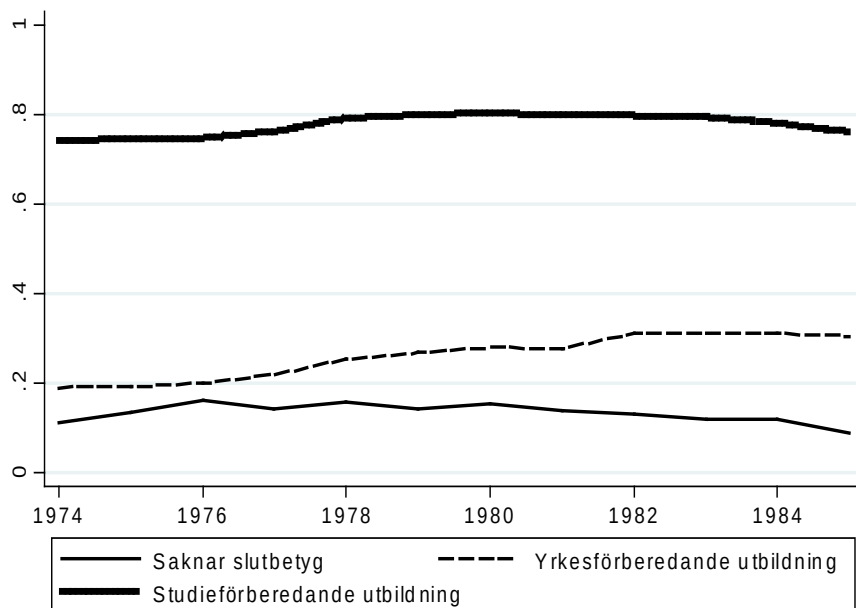
Figur 32 Andel av varje årskull som har slutbetyg från gymnasiet uppdelat på ålder

Anm.: Figuren visar andelen av varje årskull som har fullständiga gymnasiebetyg (slutbetyg) vid olika åldrar. Urvalet är inte betingat på att en individ har påbörjat en gymnasieutbildning.

11.2.1 Högre studier

Figur 33 visar att valet av typ av gymnasieutbildning är starkt kopplat till framtida utbildningsval. Av dem som läste ett studieförberedande gymnasieprogram har en överväldigande majoritet gått vidare till högre studier oberoende av när de föddes. Bland dem som lämnat gymnasiet med slutbetyg från en yrkesförberedande utbildning är andelen avsevärt mycket lägre. Över tid ser vi dock en ökande trend, dvs. allt fler unga som har gått en yrkesförberedande utbildning påbörjar högskolestudier. Detta kanske inte är förvånande i och med att ett uttalat syfte med införandet av ett tredje utbildningsår inom ramen för de yrkesförberedande gymnasieutbildningarna var att minska skillnaderna mellan de yrkesförberedande och de studieförberedande utbildningarna. Dessutom gav förlängningen av de yrkesförberedande utbildningarna så kallad allmän behörighet till högskolan (tidigare gick vägen via Komvux). Bland dem som saknar slutbetyg från gymnasiet är dock andelen som går vidare till högre studier lägre för alla årskullar födda 1981 eller senare, en nedgång som tidsmässigt sammanfaller med nedgången i andelen unga med slutbetyg från

gymnasiet. En förändring i sammansättningen av gruppen som saknar slutbetyg skulle eventuellt kunna förklara den negativa trenden.

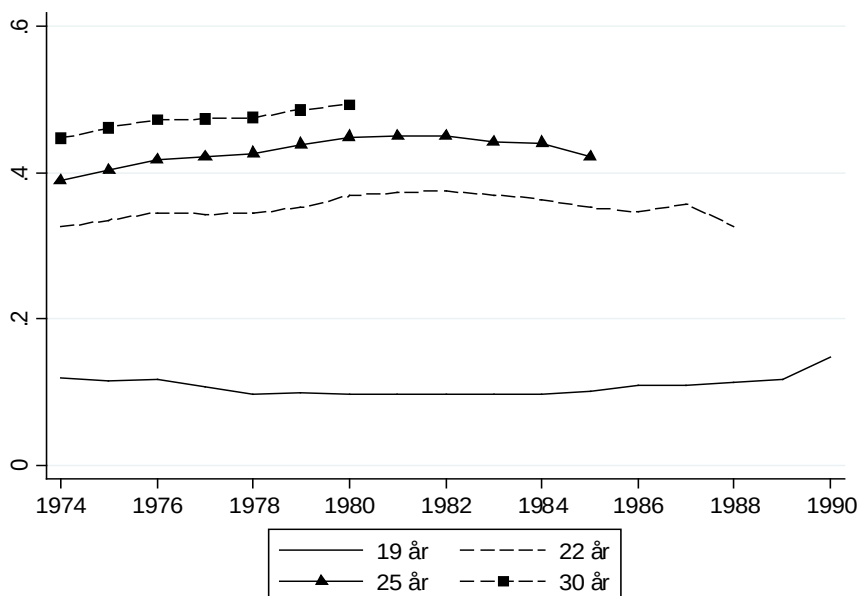

Figur 33 Andel av varje årskull som har skrivit in sig på högskola eller universitet beroende på typ av gymnasieutbildning

Anm.: Figuren visar andelen av varje årskull som har skrivits in på högskola eller universitet senast vid 25 års ålder. De studieförberedande gymnasieutbildningarna innefattar samhällsvetenskapsprogrammet och naturvetenskapsprogrammet. Övriga gymnasieutbildningar ingår i gruppen yrkesförberedande utbildningar.

En av de största förklaringarna till de förändringar i utbildningsmönstret som har skett de senaste decennierna är expansionen av den högre utbildningen. Andelen som vid något tillfälle har studerat vid högskolan ökade kraftigt från 1960-talet och framåt (Erikson m.fl., 2007). Figur 34 visar utvecklingen för dem födda 1974 eller senare och vi ser att andelen fortsätter att stiga fram till och med dem som föddes under det tidiga åttiotalet.

Att en högre andel av varje årskull läser på högskolan påverkar självfallet inträdet på arbetsmarknaden och vi ska senare visa att vägen till arbetsmarknaden för dem som läser vid högskola eller universitet är längre än för dem som väljer att inte studera vidare efter avslutat gymnasium (avsnitt 11.4).

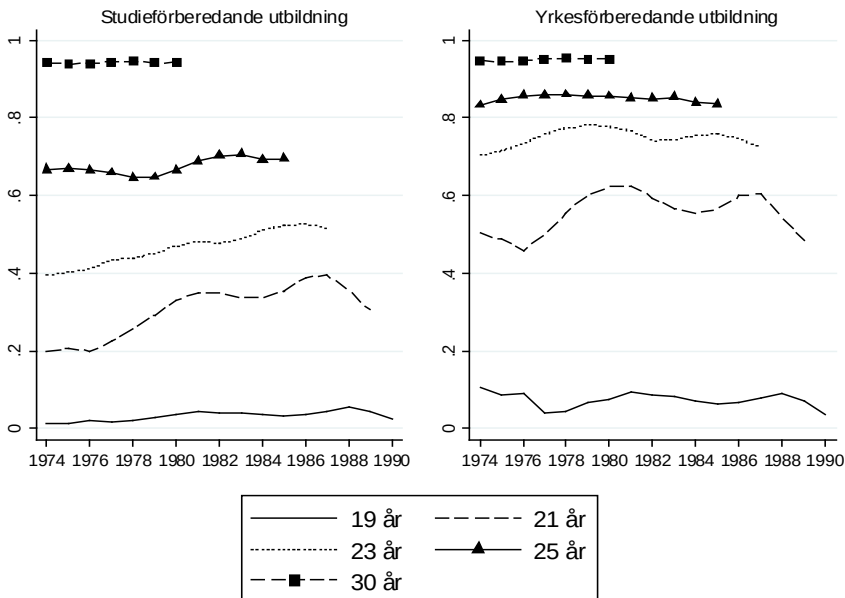
Figur 34 Andel av varje årskull som har skrivit in sig på högskola eller universitet vid olika åldrar

Anm.: Figuren visar andelen av varje årskull som har skrivit in sig på en kurs eller ett program på högskola eller universitet vid olika åldrar.

11.3 Typ av gymnasieutbildning och inträdet på arbetsmarknaden

Eftersom sannolikheten att påbörja högre studier i mångt och mycket hänger samman med valet av inriktning på gymnasieutbildningen (avsnitt 11.2) är det föga överraskande att de som har läst en yrkesförberedande utbildning träder in på arbetsmarknaden i yngre åldrar än de som har läst en studieföreberedande utbildning. Figur 35 åskådliggör denna skillnad.

Skillnaden vid 23 års ålder är särskilt stor: till exempel hade över 75 procent av dem födda 1985 som läste en yrkesförberedande utbildning trätt in på arbetsmarknaden jämfört med strax över 50 procent bland dem som läste en studieförberedande utbildning. Sannolikt beror skillnaden på att en hög andel av dem som har gått en studieförberedande gymnasieutbildning vid denna ålder studerar vid högskola eller universitet. Vi återvänder till detta i avsnitt 11.4, där vi visar på att de som har skrivit in sig på högskolan senast vid 25 års ålder har betydligt lägre inkomster från arbete, under den period då de rimligen studerar, än de som inte har skrivit in sig.

Figur 35 Andel av varje årskull som har trätt in på arbetsmarknaden beroende på typ av gymnasieutbildning

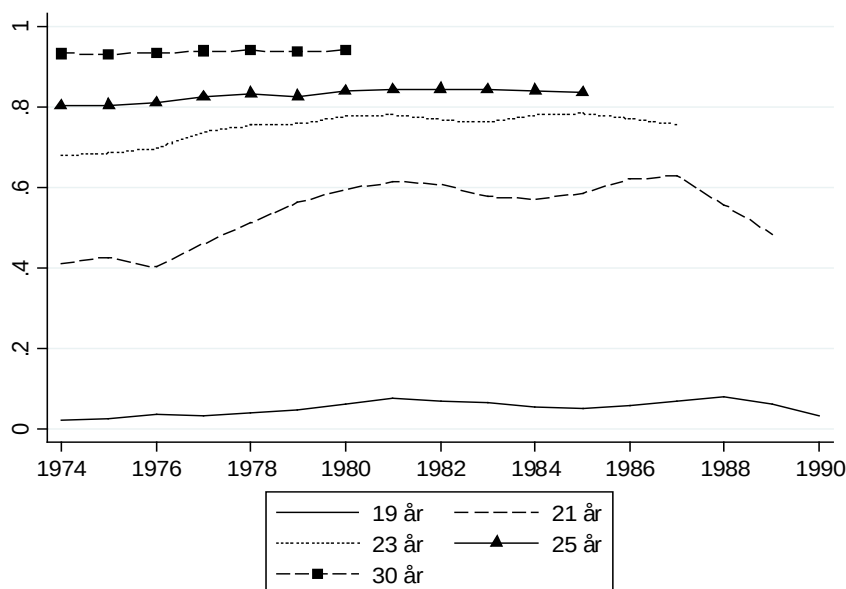
Eftersom alla som har läst en studieförberedande utbildning inte går vidare till högre utbildning visar vi i Figur 36 när inträdet på arbetsmarknaden för denna grupp inträffar. I jämförelse med Figur 35 ser vi att andelen i denna grupp som har trätt in på arbetsmarknaden är högre vid, exempelvis, 21 års ålder vilket rimligtvis beror på att de jobbar i högre utsträckning än de som har skrivit in sig på högskola eller universitet.

Oavsett inriktningen på gymnasiestudierna, eller valet att fortsätta till högre studier, visar figurerna (Figur 35 och Figur 36), precis som vi tidigare har påvisat, att inträdet på arbetsmarknaden för de allra yngre i hög utsträckning påverkas av det rådande konjunkturläget. Till exempel är återhämtningen efter 1990-talskrisen tydlig då en högre andel av de som föddes 1978–1980 har trätt in på arbetsmarknaden vid 21 års ålder än de som föddes åren där innan. Likaså framträder avmattningen av den svenska ekonomin under det nya millenniets första år och finanskrisens utbrott år 2008.

Utöver konjunkteffekterna är det även värt att uppmärksamma den generella utvecklingen beroende på typ av avslutad gymnasieutbildning. För dem som har läst en studieförberedande utbildning, oavsett om de går vidare till högre studier eller inte, ser utvecklingen relativt stabil ut. Om något har en

något högre andel av de unga som föddes på 1980-talet trätt in på arbetsmarknaden i högre åldrar. Bland dem som har läst en yrkesförberedande utbildning ser vi inte samma uppåtgående trend, men inte heller någon dramatisk nedgång. Bland dem som har lämnat gymnasieskolan med slutbetyg förefaller alltså inte situationen ha försämrats de senaste decennierna.

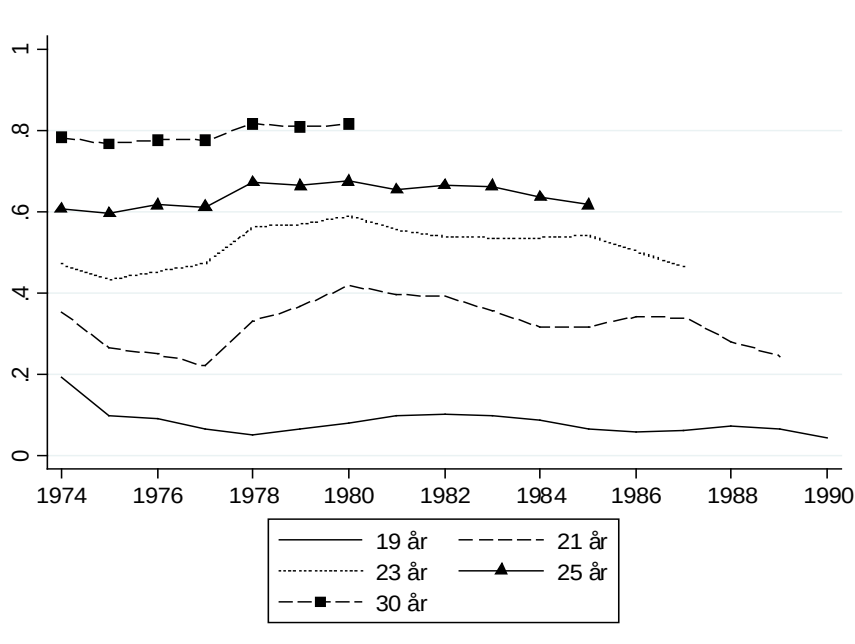
Figur 36 Andel av de unga som inte har skrivit in sig på högskola eller universitet efter studieförberedande gymnasium som har trätt in på arbetsmarknaden

Anm.: Urvalet innefattar de som inte har skrivit in sig på högskola eller universitet fyra år efter avslutat studieförberedande gymnasieprogram.

11.3.1 Inträdet för unga som saknar fullständiga gymnasiebetyg

Efter att i avsnitt 11.2 ha konstaterat att andelen som lämnar gymnasieskolan med slutbetyg föll i samband med 1990-talets utbildningsreformer är det intressant att undersöka om detta också innebär ökade svårigheter för dem som lämnar gymnasiet utan slutbetyg. Figur 37 visar hur stor andel av denna grupp som har trätt in på arbetsmarknaden vid olika åldrar. Något tydligt tidsmönster är svårt att urskilja med avseende på utbildningsreformerna, men möjligtvis döljer den ekonomiska återhämtningen efter 90-talskrisen en eventuell nedgång (jämför med Figur 32).

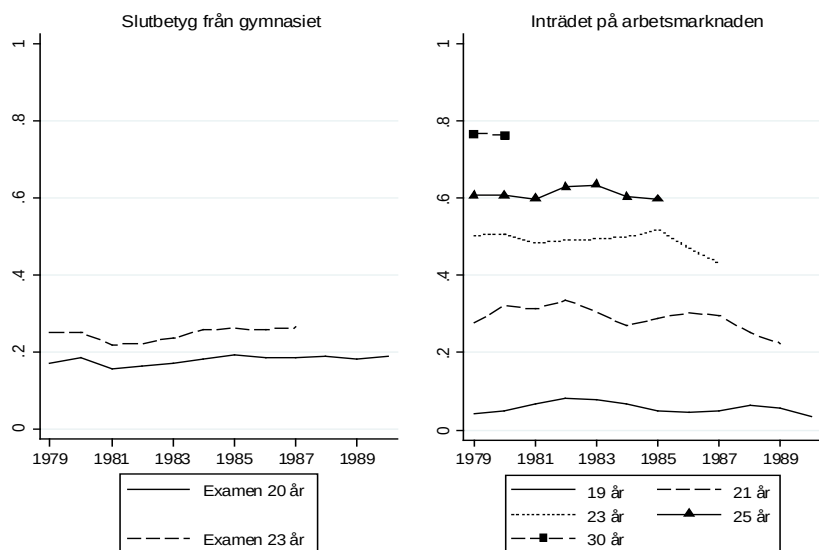
För dem som föddes 1980 eller senare är dock tidsmönstret tydligt; fram till och med de som föddes 1990 (den sista årskullen som vi kan följa) faller andelen som har trätt in på arbetsmarknaden oberoende av ålder. Detta pekar på att etableringen för dem som lämnade gymnasiet utan slutbetyg har senarelagts det senaste decenniet. I jämförelse med den genomsnittliga etableringstiden för unga (Figur 31) är det även tydligt att andelen av dem som saknar slutbetyg som etablerat sig på arbetsmarknaden är betydligt lägre vid alla åldrar. Till exempel är skillnaden mellan samtliga 25-åringar födda 1985 och dem som saknar slutbetyg närmare 15 procentenheter.

Figur 37 Andel av de unga som saknar slutbetyg från gymnasiet som har trätt in på arbetsmarknaden

En av konsekvenserna av införandet av det målrelaterade betygssystemet i grundskolan var att fler lämnade skolan med ofullständiga högstadietbetyg och att inflödet till gymnasieskolans individuella program ökade (avsnitt 6). I detta sammanhang är det intressant att undersöka hur stor andel av dem som vid något tillfälle har varit inskrivna på individuella programmet som i förlängningen lämnar gymnasiet med slutbetyg. Det är även intressant att visa hur stor andel som har trätt in på arbetsmarknaden vid olika åldrar. Detta gör vi i Figur 38 och det är slående hur låg andel som faktiskt lämnar gymnasieskolan med slutbetyg (se det vänstra diagrammet). Vad gäller inträdet på arbetsmarknaden ligger

andelen lägre än genomsnittet för unga och även något lägre än dem som saknar gymnasiebetyg och som inte har varit inskrivna på individuella programmet (jämför med Figur 31 och Figur 37). Figuren pekar alltså på att unga som vid något tillfälle har varit inskrivna på gymnasieskolans individuella program träder in på arbetsmarknaden senare än andra.

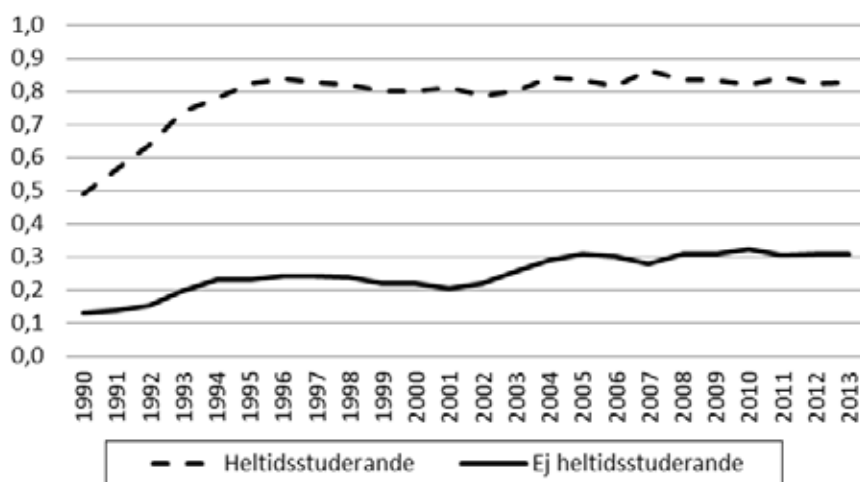

Figur 38 Andel av de unga som har varit inskrivna på Individuella programmet som har slutbetyg från gymnasiet och som har trätt in på arbetsmarknaden

Anm.: Urvalet innefattar individer som vid något tillfälle har varit registrerade på individuella programmet (IV). Närvaranderegistret används, det finns tillgängligt från och med 1995, därav den kortare tidshorisonten.

11.4 Högskolestudier och inträdet på arbetsmarknaden

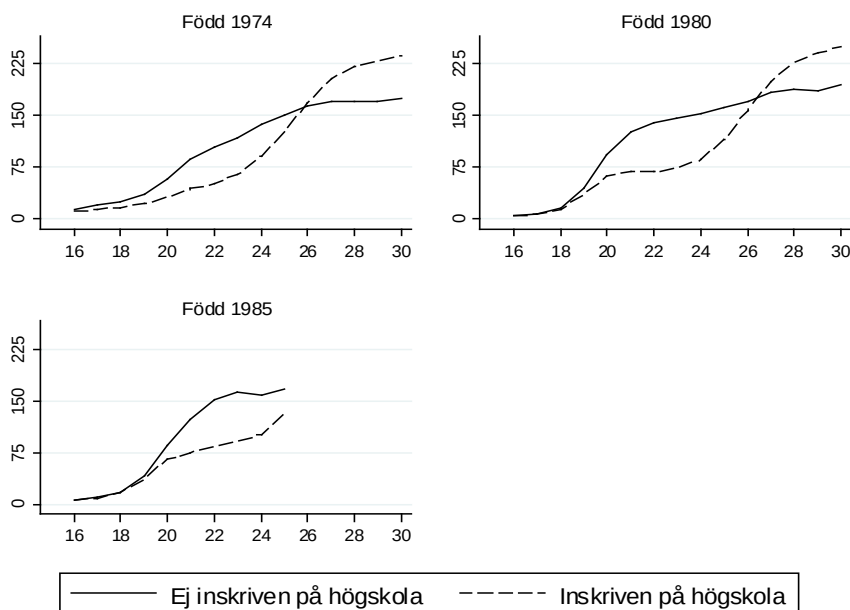
Vi visade tidigare att en betydande andel av alla unga fortsätter till högre studier. Detta innebär naturligtvis en senareläggning av inträdet på arbetsmarknaden i jämförelse med om alla unga hade ställt sig till arbetsmarknadens förfogande direkt efter avslutade gymnasiestudier (givet en konstant efterfrågan på arbete). Figur 39 åskådliggör skillnaden i arbetsutbud mellan heltidsstuderande (som även arbetar) och deltidstuderande (som har arbete som huvudsaklig sysselsättning) och det är tydligt att bland dem som studerar på heltid dominerar deltidarbete och andelen deltidarbetande har gått från 50 procent 1990 till att stabiliseras på en nivå runt 80 procent efter 90-talskrisen.

Figur 39 Deltidsanställningar som en andel av alla anställningar, 20–24 år

Källa: Arbetskraftsundersökningarna

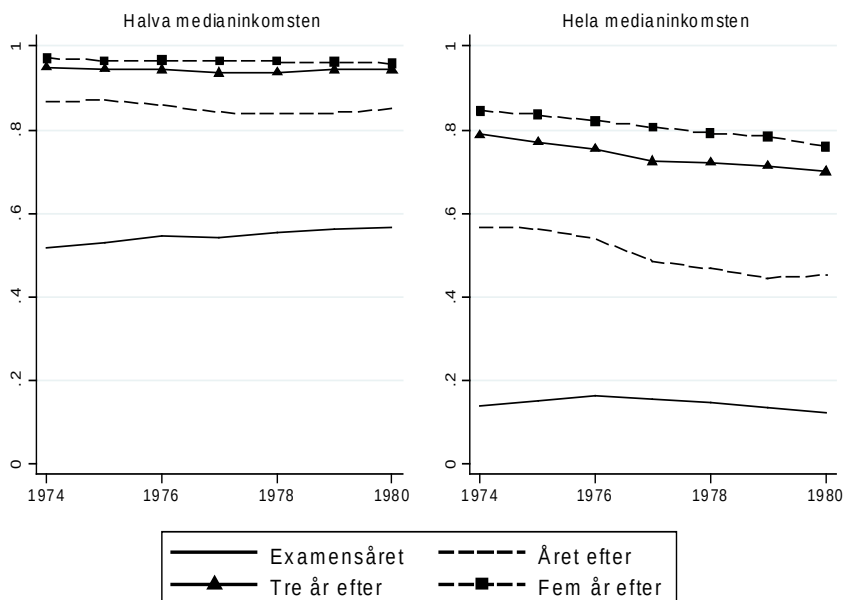
Eftersom de som inte går vidare till högre studier i regel arbetar i större utsträckning än de som skriver in sig på högskola eller universitet har de också högre arbetsinkomster i unga åldrar. Figur 40 visar detta. Vid 26 års ålder har dock högskolestudenterna kommit ifatt dem som aldrig påbörjar några högskolestudier. Den tidigare gruppens inkomstutveckling stiger brant från och med 24 års ålder vilket rent tidsmässigt sammanfaller med möjligheten att ha avslutat en fyraårig högskoleutbildning.

Figur 40 Arbetsinkomster för utvalda årskullar uppdelade på unga som har påbörjat högskolestudier och övriga (tusentals kronor)

Anm.: Figuren visar arbetsinkomster uttryckta som tusentals kronor uppdelade på unga som har påbörjat högskolestudier vid senast 25 års ålder och övriga. Den horisontella axeln anger ålder.

Det vänstra diagrammet i Figur 41 visar andelen som efter avslutad högskoleutbildning har trätt in på arbetsmarknaden. Figuren visar tydligt att den använda inkomstgränsen för inträde på arbetsmarknaden är lågt satt för denna grupp. Redan året efter avslutade studier har strax över 80 procent etablerat sig på arbetsmarknaden och nivån överstiger några år senare 90 procent. Av denna anledning är det intressant att undersöka om utvecklingen är likartad om vi använder en högre inkomstgräns för att definiera inträdet på arbetsmarknaden. I det högra diagrammet använder vi därför hela medianinkomsten för en 45-åring som inkomstgräns. Bilden som då framträder avviker från den tidigare: över tid ser vi att vägen till ett ”välbetalt” jobb verkar ha förlängts något. Vad som förklarar utvecklingen är dock inte klart.

Figur 41 Andel av de unga som har trätt in på arbetsmarknaden efter avslutade högskolestudier

Anm.: Urvalet innefattar individer som lämnar högskola eller universitet när de var 24–26 år. Att ha lämnat högre utbildning definieras som avsaknaden av en registrering som studerande nästföljande år. För att uppföljningshorisonten ska vara tillräckligt lång innefattas endast årskullarna födda 1974–1980.

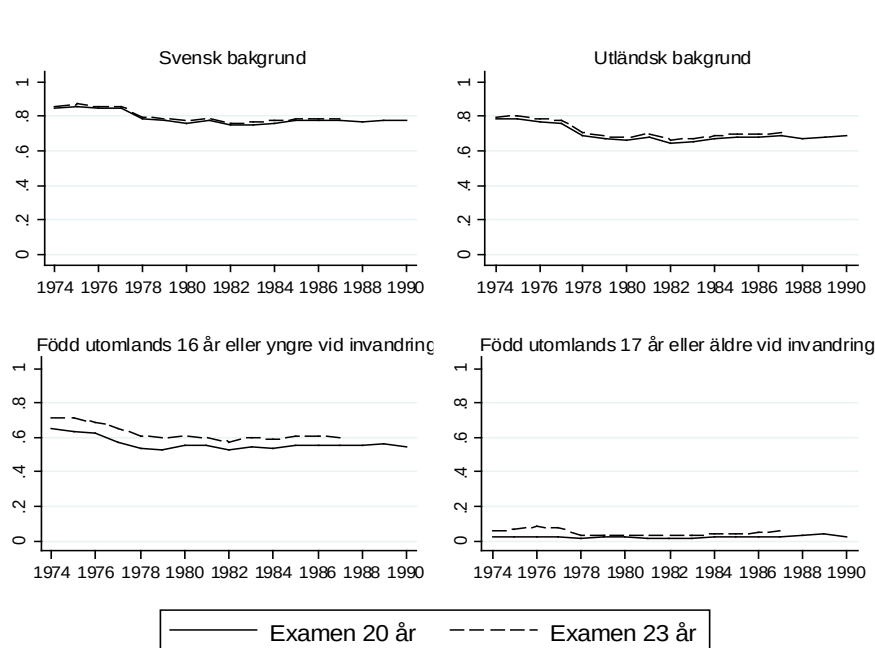
11.5 Inträdet på arbetsmarknaden för grupper med särskilda etableringssvårigheter

I detta avsnitt beskriver vi inträdet på arbetsmarknaden för unga med en särskilt bekymmersam situation på arbetsmarknaden. Fokus ligger precis som tidigare på två grupper: unga med utländsk bakgrund och unga med funktionsnedsättning.

11.5.1 Inträdet på arbetsmarknaden för unga med utländsk bakgrund

Vi visade i avsnitt 10.5 att unga med utländsk bakgrund i regel har en svag ställning på svensk arbetsmarknad och vi vet sedan tidigare att 1990-talets skolreformer inte påverkade alla elevgrupper likadant (avsnitt 6). De med svagast grundskolebetyg påverkades, till exempel, i större utsträckning än andra av införandet av det målrelaterade betygssystemet. I denna grupp är utrikes födda överrepresenterade. Figur 42 visar att även nedgången i andelen av de unga som saknar slutbetyg från gymnasiet var större för unga med utländsk

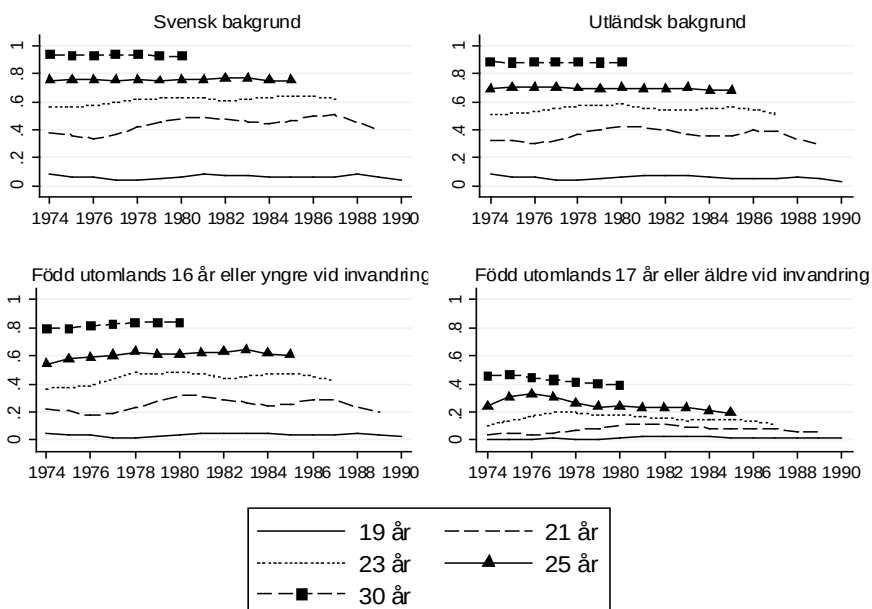
bakgrund och för unga födda utomlands (jämför de födda före 1977 och de efter). Av dem som invandrade när de var äldre än 16 år är det ytterst få som påbörjar en gymnasieutbildning överhuvudtaget.

Figur 42 Andel av varje årskull som har slutbetyg från gymnasiet uppdelat på bakgrund

Anm.: Med svensk bakgrund avses unga födda i Sverige med två inrikes födda föräldrar. Utländsk bakgrund avser unga födda i Sverige med en eller två utrikes födda föräldrar.

Figuren visar även att skillnaderna mellan olika grupper är stora. Till exempel ser vi att bland den sista årskullen som vi följer, de födda 1990, har cirka 65 procent av de unga med utländsk bakgrund en gymnasieexamen och strax under 60 procent av de utrikes födda som invandrade före 17 års ålder. Detta kan jämföras med cirka 80 procent av de unga med svensk bakgrund. Skillnaderna tolkar vi som stora. Figur 43, som visar när inträdet på arbetsmarknaden äger rum för unga med utländsk bakgrund, antyder dock att så inte är fallet, då utvecklingen inte skiljer sig nämnvärt åt över tid.

Figur 43 Andel av varje årskull som har trätt in på arbetsmarknaden uppdelat på bakgrund

Anm.: Med svensk bakgrund avses unga födda i Sverige med två inrikes födda föräldrar. Utländsk bakgrund avser unga födda i Sverige med en eller två utrikes födda föräldrar.

Däremot är andelen som har trätt in på arbetsmarknaden lägre vid alla åldrar bland dem med utländsk bakgrund än bland dem med svensk bakgrund. Särskilt låg är den bland dem som invandrade då de var äldre än 16 år, men eftersom vi inte tar hänsyn till hur länge man har befunnit sig i landet är detta också vad man skulle kunna förvänta sig.

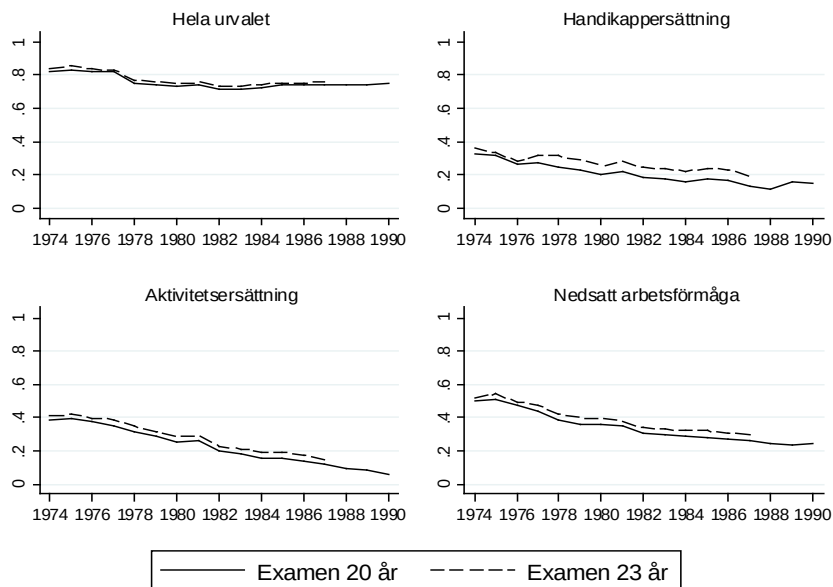
11.5.2 Inträdet på arbetsmarknaden för unga med funktionsnedsättning

Vi konstaterade i avsnitt 10.5.2 att unga med funktionsnedsättning har en svagare anknytning till arbetsmarknaden, både i termer av arbetsinkomster och andelen som varken jobbar eller studerar. I det här avsnittet beskriver vi hur stor andel av de unga med funktionsnedsättning som har slutbetyg från gymnasiet, men även hur stor andel som träder in på arbetsmarknaden vid olika åldrar.

I Figur 44 visar vi andelen av de unga som har slutbetyg från gymnasiet vid olika åldrar uppdelad på om de har en funktionsnedsättning eller inte. De som vid något tillfälle innan 30 års ålder har erhållit handikappersättning,

aktivitetsersättning eller fått en funktionsnedsättning registrerad av Arbetsförmedlingen jämförs här med hela urvalet av unga.²

Figur 44 Andel av varje årskull som har slutbetyg från gymnasiet uppdelat på typ av funktionsnedsättning

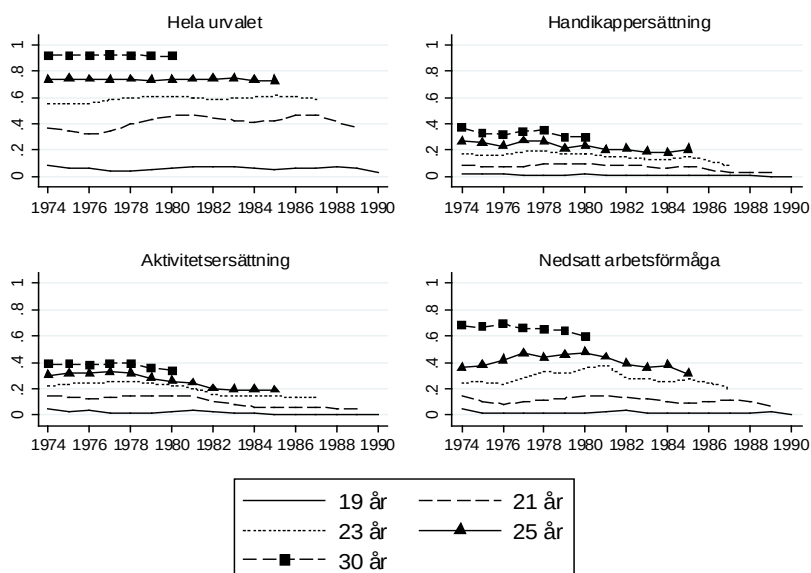
Anm.: Den övre panelen till höger innefattar unga som vid något tillfälle i åldrarna 16–30 år har erhållit handikappersättning och den nedre vänstra panelen unga som vid något tillfälle har erhållit aktivitetsersättning. Den nedre högra panelen visar unga som vid något tillfälle har fått en funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga registrerad vid Arbetsförmedlingen.

Figuren visar att andelen som lämnar gymnasieskolan med slutbetyg faller kraftigt för alla grupper: till exempel är andelen som har slutbetyg av dem som föddes 1990 avsevärt mycket lägre än den för dem som föddes 1974, oavsett mått på funktionsnedsättning. Till skillnad från den genomsnittliga nedgången som följde efter 1990-talets skolreformer, där andelen efter några år stabiliserades på en lägre nivå, ser vi en gradvis försämring för alla grupper av unga

² Notera att vi i analysen har tillgång till data fram till och med år 2010 vilket innebär att vi kan följa årskullarna olika länge. De födda 1974–1980 kan vi följa till och med 30 års ålder till skillnad från de som föddes senare. Detta innebär att bland de senare årskullarna är sannolikheten högre att den observerade funktionsnedsättning kan ha påverkat skolgången. Att andelen utan slutbetyg från gymnasiet är högre för de senare årskullarna är därmed vad man kan förvänta sig. Figuren visar dock på en negativ trend även för de årskullar som vi kan följa till och med 30 års ålder.

med funktionsnedsättningar. Vad som förklarar den kraftiga nedgången är dock inte klart.

Figur 45 visar andelen av de unga med funktionsnedsättningar som har trätt in på arbetsmarknaden vid olika åldrar och det är tydligt att den här gruppen över tid möter ökande svårigheter att få fotfäste på svensk arbetsmarknad. Denna utveckling samvarierar i hög grad med den ökande andelen som har lämnat gymnasieskolan utan slutfärd (Figur 33).

Figur 45 Andel av varje årskull som har trätt in på arbetsmarknaden uppdelat på typ av funktionsnedsättning

Anm.: Se anmärkning Figur 44.

11.6 Bakgrundsfaktorer, avslutad utbildning och arbetsmarknadsutfall

I det här avsnittet presenterar vi resultatet från statistiska analyser där vi dels undersöker sambandet mellan olika bakgrundsfaktorer och avslutad utbildning och dels sambandet mellan samma faktorer och ungas ställning på arbetsmarknaden vid 30 års ålder. I ett sista steg undersöker vi även kopplingen mellan skolprestationer och arbetsmarknadsutfall.

I Tabell 4 redovisar vi resultaten från en analys där vi undersöker hur starkt sambandet är mellan olika bakgrundsfaktorer och utbildningsutfall vid 30 års

ålder. Den första kolumnen visar sambandet mellan att ha erhållit slutbetyg från gymnasiet och olika bakgrundsfaktorer och den andra kolumnen sambandet mellan samma bakgrundsfaktorer och percentilrankade gymnasiebetyg.

Födelseland och föräldrabakgrund tycks spela en viktig roll. Till exempel är sannolikheten att en person som är född utomlands har slutbetyg från gymnasiet 14 procentenheter lägre än för dem som är födda i Sverige. För unga med föräldrar födda utomlands är sannolikheten att ha slutbetyg från gymnasiet likaså lägre än för inrikes födda. De här observationerna är konsistenta med diskussionen i avsnitt 11.5, där vi visade att andelen av de unga med utländsk bakgrund som lämnade gymnasieskolan utan fullständiga gymnasiebetyg är betydligt högre än för de med svensk bakgrund. Samma förhållande gäller även för de faktiska betygen.

Tabell 4 Bakgrundsfaktorer och avslutad utbildning

Beroende variabel:	Erhöll slutbetyg gymnasiet	Betyg gymnasiet ⁺	Inskrivnen på hög- skola ^{++x}	Examen från hög- skola ^{+++x}
Förklarande variabel:	(i)	(ii)	(iii)	(iv)
Kvinna (ref. man)	0,026 ^{***} (0,001)	0,103 ^{***} (0,001)	0,142 ^{***} (0,001)	0,134 ^{***} (0,001)
En förälder född utomlands (ref. född i Sverige)	-0,057 ^{***} (0,002)	-0,013 ^{***} (0,001)	-0,016 ^{***} (0,002)	-0,032 ^{***} (0,002)
Båda föräldrarna födda utomlands	-0,091 ^{***} (0,002)	-0,037 ^{***} (0,002)	-0,044 ^{***} (0,003)	-0,051 ^{***} (0,002)
Född utomlands	-0,140 ^{***} (0,002)	-0,084 ^{***} (0,002)	-0,031 ^{***} (0,002)	-0,052 ^{***} (0,002)
En av föräldrarna har eftergymnasial utbildning (ref. ingen förälder med eftergymnasial utbildning)	0,064 ^{***} (0,001)	0,087 ^{***} (0,001)	0,245 ^{***} (0,001)	0,194 ^{***} (0,001)
Båda föräldrarna har eftergymnasial utbildning	0,097 ^{***} (0,001)	0,204 ^{***} (0,001)	0,454 ^{***} (0,002)	0,407 ^{***} (0,002)
Handikappersättning	-0,148 ^{***} (0,005)	0,040 ^{***} (0,007)	-0,041 ^{***} (0,007)	-0,006 (0,006)
Aktivitetsersättning	-0,298 ^{***} (0,003)	-0,042 ^{***} (0,003)	-0,194 ^{***} (0,004)	-0,177 ^{***} (0,003)
Nedsatt arbetsförmåga enligt Arbetsförmedlingen	-0,260 ^{***} (0,002)	-0,158 ^{***} (0,002)	-0,222 [*] (0,002)	-0,184 ^{***} (0,002)
Antal observationer	687 030	543 430	687 030	687 030

Anm.: Linjära regressionsmodeller, hänsyn tas även till födelseår. *, ** och *** indikerar signifikans på 10, 5 och 1 procents nivå. Urvalet innefattar 30-åringar födda 1974–1980 folkbokförda i Sverige vid 16 års ålder. ⁺ = Percentilrankande gymnasiebetyg. ⁺⁺ = Registrerad på högskolan eller motsvarande vid något tillfälle. ⁺⁺⁺ = Eftergymnasial utbildning 3 år eller längre. ^x = Linjär sannolikhetsmodell.

En annan observation värd att lyfta är att föräldrarnas utbildningsbakgrund har betydelse för hur det går för deras barn på gymnasiet. Barn till högutbildade har både högre betyg och avslutar gymnasiet i större utsträckning än barn med föräldrar med lägre utbildning. En sista observation är att sannolikheten att unga med funktionsnedsättning saknar en gymnasieexamen är hög och att de även återfinns långt ner i betygsfördelningen.

I tabellens tredje och fjärde kolumner visar vi sambandet mellan samma bakgrundsfaktorer och sannolikheten att skriva in sig på högskolan och den högsta avslutade utbildningsnivån. Sambandet mellan utländsk bakgrund och de högskolerelaterade utfallen är tydlig. Analysen visar att unga med utrikes födda föräldrar och utrikes födda i lägre utsträckning skriver in sig på högskola eller universitet, och att det är mindre sannolikt att de lämnar högskolan med en minst treårig högskoleutbildning, än unga med svensk bakgrund.

Vidare är kopplingen mellan föräldrarnas utbildningsbakgrund och olika utbildningsutfall stark: Unga med högskoleutbildade föräldrar återfinns på högskola eller i universitet i väldigt hög utsträckning. Sannolikheten att en individ med högskoleutbildade föräldrar lämnar högskolan efter en minst treårig utbildning är cirka 40 procentenheter högre än för unga vars föräldrar saknar eftergymnasial utbildning.

Resultaten visar även, precis som för gymnasieutfallen, att ha en funktionsnedsättning är negativt relaterat till att ha påbörjat högskolestudier och att ha lämnat högskolan med en minst treårig högskoleutbildning.

I Tabell 5 redovisar vi en analys av sambandet mellan olika bakgrundsfaktorer och arbetsmarknadsutfall vid 30 års ålder. Samma urval som ovan används och det är tydligt att de bakgrundsfaktorer som samvarierar med skolprestationer också i stor utsträckning samvarierar med hur det går på arbetsmarknaden. Det enda undantaget är (eventuellt) kvinnor som har en lägre sannolikhet att arbeta och lägre inkomster från arbete än män. Eftersom vi inte kontrollerar för förekomsten av barn i hushållet kan vi dock inte utesluta att det, åtminstone delvis, är denna faktor som ger upphov till skillnaderna då genomsnittsåldern för förstföderskor ligger strax under 30 år.

Avseende de övriga faktorerna kan vi, återigen, konstatera att det finns tydliga negativa samband mellan, å ena sidan, att vara född utomlands, ha föräldrar födda utomlands eller att ha lågutbildade föräldrar och, å andra sidan, sannolikheten att en individ har inkomster från arbete, inkomsternas storlek, antalet arbetslöshetsdagar och sannolikheten att en individ varken arbetar eller studerar. Likaså är det tydligt att ha en funktionsnedsättning är kopplat till svaga arbetsmarknadsutfall.

Tabell 5 Bakgrundsfaktorer och arbetsmarknadsutfall vid 30 års ålder

Beroende variabel:	Arbetsinkomst >1 prisbas- belopp ^x	Års- inkomst från arbete ⁺	Arbetslös- hets- dagar ⁺⁺	Varken arbetar eller studerar ^x
Förklarande variabel:	(i)	(ii)	(iv)	(v)
Kvinna (ref. man)	-0,070*** (0,001)	-755,899*** (3,283)	0,170 (0,133)	-0,016*** (0,001)
En förälder född utomlands (ref. född i Sverige)	-0,050*** (0,002)	-147,979*** (5,719)	3,913*** (0,232)	0,036*** (0,001)
Båda föräldrarna födda utomlands	-0,087*** (0,002)	-241,805*** (7,827)	7,639*** (0,318)	0,067*** (0,002)
Född utomlands	-0,120*** (0,002)	-401,818*** (6,727)	14,380*** (0,273)	0,087*** (0,001)
En av föräldrarna har eftergymnasial utbildning (ref. ingen förälder med eftergymnasial utbildning)	0,004*** (0,001)	159,587*** (3,959)	-2,524*** (0,161)	-0,002** (0,001)
Båda föräldrarna har eftergymnasial utbildning	0,004** (0,001)	322,882*** (4,811)	-4,072*** (0,195)	0,001 (0,001)
Erhöll handikappersättning	-0,045*** (0,005)	-126,031*** (19,501)	-7,669*** (0,792)	0,085*** (0,004)
Aktivitetsersättning	-0,524*** (0,003)	-1313,665*** (10,725)	-14,826*** (0,436)	0,532*** (0,002)
Nedsatt arbetsförmåga enligt Arbetsförmedlingen	-0,185*** (0,002)	-831,270*** (7,458)	47,614*** (0,303)	0,145*** (0,002)
Antal observationer	687 030	687 030	687 030	589 798

Anm.: Linjära regressionsmodeller, hänsyn tas även till ålder och födelseår. *, ** och *** indikerar signifikans på 10, 5 och 1 procents nivå. Urvalet innefattar 30-åringar födda 1974–1980 närvarande i Sverige vid 16 års ålder. Antalet observationer är lägre i modell (iv) då information om registreringar på högskola saknas i registersamlingen år 2010. ⁺ = Årsinkomster uttrycks i hundratals kronor. ⁺⁺ = Antal dagar inskriven på Arbetsförmedlingen som arbetslös. ^x = Linjär sannolikhetsmodell.

I Tabell 6 har vi lagt till en kontrollvariabel för erhållna slutbetyg från gymnasiet. En viktig första observation är att ha slutbetyg från gymnasiet spelar en viktig roll. För samtliga utfall är sambandet positivt, dvs. att ha slutbetyg från gymnasiet innebär en relativt sett starkare ställning på arbetsmarknaden. Den förklaringskraft som slutbetyg från gymnasiet har består även när vi tar hänsyn till skillnader i andra bakgrundsfaktorer så som föräldrarnas utbildningsnivå, ursprung tyder detta på att gymnasiebetyg spelar en relativt sett självständig roll.

Tabell 6: Utbildningsbakgrund, bakgrundsfaktorer och arbetsmarknadsutfall vid 30 års ålder

Beroende variabel:	Arbetsinkomst >1 pris- basbelopp ^x	Årsinkomst från arbete ⁺	Arbetslös- hets- dagar ⁺⁺	Varken arbetar eller studerar ^x
Förklarande variabel:	(i)	(ii)	(iv)	(v)
Slutbetyg från gymnasiet	0,123*** (0,001)	519,018*** (4,341)	-11,027*** (0,178)	-0,084*** (0,001)
Kvinna (ref. man)	-0,073*** (0,001)	-769,176*** (3,252)	0,452*** (0,133)	-0,014*** (0,001)
En förälder född utomlands (ref. född i Sverige)	-0,043*** (0,002)	-118,457*** (5,666)	3,286*** (0,232)	0,032*** (0,001)
Båda föräldrarna födda utomlands	-0,076*** (0,002)	-194,366*** (7,757)	6,632*** (0,317)	0,059*** (0,002)
Född utomlands	-0,103*** (0,002)	-329,199*** (6,686)	12,837*** (0,274)	0,075*** (0,001)
En av föräldrarna har eftergymnasial utbildning (ref. ingen förälder med eftergymnasial utbildning)	-0,004*** (0,001)	126,300*** (3,928)	-1,817*** (0,161)	0,003*** (0,001)
Båda föräldrarna har eftergymnasial utbildning	-0,008*** (0,001)	272,468*** (4,780)	-3,001*** (0,196)	0,009*** (0,001)
Handikappersättning	-0,027*** (0,005)	-49,337* (19,312)	-9,298*** (0,790)	0,072*** (0,004)
Aktivitetsetersättning	-0,487*** (0,003)	-1158,770*** (10,694)	-18,117*** (0,438)	0,508*** (0,002)
Nedsatt arbetsförmåga enligt Arbetsförmedlingen	-0,154*** (0,002)	-696,373*** (7,467)	44,748*** (0,306)	0,123*** (0,002)
Antal observationer	687 030	687 030	687 030	589 798

Anm.: Linjära regressionsmodeller, hänsyn tas även till ålder och födelseår. *, ** och *** indikerar signifikans på 10, 5 och 1 procents nivå. Urvalet innefattar 30-åringar födda 1974–1980 närvarande i Sverige vid 16 års ålder. Antalet observationer är lägre i modell (iv) då information om registreringar på högskola saknas i registersamlingen år 2010 ⁺ = Årsinkomster uttrycks i hundratals kronor. ⁺⁺ = Antal dagar inskriven hos Arbetsförmedlingen som arbetslös. ^x = Linjär sannolikhetsmodell.

11.7 Sammanfattning

I den här delen av rapporten har vi visat att ungas inträde på arbetsmarknaden, i genomsnitt, inte har senarelagts sedan tidigt 1990-tal. Oavsett födelsekohort har omkring 60 procent av de unga trätt in på arbetsmarknaden vid 23 års ålder. Vid 25 års ålder överstiger andelen 70 procent, en andel som är relativt konstant över tid. För de allra yngsta är det dock påtagligt att konjunkturläget spelar en viktig roll. Unga som kommer ut på arbetsmarknaden under en låg-

konjunktur träder in på arbetsmarknaden senare än de som kommer ut under en högkonjunktur.

Vi har även undersökt om vägen till arbete skiljer sig åt beroende på vilken typ av gymnasieutbildning unga har och om de väljer att fortsätta till högre studier eller inte. Vi skiljer på yrkesförberedande och studieförberedande gymnasieutbildningar och visar att de som har läst yrkesförberedande utbildningar träder in på arbetsmarknaden tidigare än de som har läst en studieförberedande utbildning. En anledning till att så är fallet är att unga som har läst en studieförberedande utbildning i hög utsträckning påbörjar högskole- eller universitetsstudier.

I samband med reformerna inom utbildningssystemet under tidigt 1990-tal steg andelen unga som saknar slutbetyg från gymnasiet. Vi visar att reformerna inte påverkade alla elevgrupper på samma sätt: särskilt drabbade var bl.a. unga med utländsk bakgrund och unga med funktionsnedsättning.

Om avsaknaden av gymnasiebetyg är förenad med svårigheter att etablera sig på arbetsmarknaden skulle man kunna förvänta sig en senareläggning av inträdet på arbetsmarknaden i samband med dessa förändringar. Vi undersöker om så är fallet men finner inget entydigt stöd för detta. 1990-talskrisen och den kraftiga återhämtningen därefter sammanföll dock med reformerna vilket eventuellt maskerar en nedgång. Vi visar, hur som helst, att bland dem som kom ut på arbetsmarknaden under 2000-talet och som saknade slutbetyg från gymnasiet har inträdet på arbetsmarknaden senarelagts. Vi visar även att väldigt få av dem som vid något tillfälle har varit inskrivna på gymnasieskolans individuella program erhåller slutbetyg från gymnasiet.

Den grupp som fortsätter till högskola eller universitet efter gymnasiet har vuxit allt sedan 1960-talet och vi visar att heltidsstuderande i huvudsak arbetar deltid (om de arbetar överhuvudtaget) och har låga arbetsinkomster i jämförelse med dem som inte studerar vid högskola eller universitet. I samband med att unga lämnar högskolan ser vi att deras arbetsinkomster stiger snabbt och redan ett år efter avslutade studier har en övervägande majoritet trätt in på arbetsmarknaden.

Precis som i analysens första del har vi undersökt om inträdet på arbetsmarknaden har senarelagts för unga med utländsk bakgrund och unga med funktionsnedsättning. Angående den första gruppen visar vi att unga med utländsk bakgrund träder in på arbetsmarknaden betydligt senare än unga med svensk bakgrund. Särskilt stor är skillnaden för unga födda utomlands som har invandrat i vuxen ålder. Över tid ser vi inga större förändringar, dvs. ungefär en lika stor andel av de unga med utländsk bakgrund och unga födda utomlands

träder in på arbetsmarknaden vid samma åldrar oavsett när de föddes. Som andel av alla unga har dock gruppen vuxit de senaste decennierna.

För unga med funktionsnedsättningar är utvecklingen negativ: Med tiden ser vi en kraftig nedgång av andelen unga med handikappersättning eller aktivitetsersättning som har trätt in på arbetsmarknaden. Detsamma gäller även för unga som vid något tillfälle har fått en funktionsnedsättning registrerad hos Arbetsförmedlingen.

Vi har även undersökt kopplingen mellan olika bakgrundsfaktorer och avslutad utbildnings- och olika arbetsmarknadsutfall. Denna analys tydliggör att unga med utländsk bakgrund, funktionsnedsättning eller lågutbildade föräldrar har utbildningsutfall och arbetsmarknadsutfall som är mer problematiska än unga med annan bakgrund. Denna del av analysen visar även att slutbetyg från gymnasiet är betydelsefullt för ställningen på arbetsmarknaden och att de spelar en relativt sett självständig roll för ungas arbetsmarknadsposition.

12 Var finns de första jobben?

Efter att ha konstaterat att inträdet på arbetsmarknaden inte har senarelagts i någon större bemärkelse sedan 1990-talskrisen kommer vi i det här avsnittet undersöka inom vilka branscher unga jobbar och om branscher som traditionellt sett har anställt många unga har minskat i betydelse.

12.1 Var jobbar unga?

En första fråga av intresse är inom vilka branscher unga jobbar. I Tabell 7 visar vi fördelningen och ett första konstaterande som vi kan göra är att det finns utpräglade ungdomsbranscher. Vi hittar, till exempel, runt en tredjedel av 16–19-åringarna och 20–24-åringarna inom två branscher: handel samt hotell och restaurang. Motsvarande andel för 25–54-åringar ligger på strax över 15 procent. Handel, hotell och restaurang är alltså viktiga inkörsportar för unga på arbetsmarknaden.

Ett andra konstaterande är att 16–24-åringar är underrepresenterade inom branscher där krav på formell utbildning troligtvis är mer vanligt. Vi finner, till exempel, att unga, till skillnad från äldre, i låg utsträckning är anställda inom offentlig förvaltning, utbildningssektorn, och vård och omsorg.

Ett tredje konstaterande är att fastighets- och uthyrningsverksamhet och företagstjänster (en bransch som även innefattar bemanningsbranschen) är en viktig bransch för unga. Intressant är även att unga i jämförelse med äldre bara i viss mån är överrepresenterade inom denna bransch.

Tabell 7 Jobbens fördelning över branscher år 2010, 16–54 år (procent)

	16–19 år	20–24 år	25–54 år
Jordbruk, skogsbruk och fiske	3,09	1,63	1,52
Tillverkning och utvinning, energi och miljö	12,07	10,17	15,30
Byggverksamhet	8,33	7,71	6,49
Handel	18,47	19,56	12,32
Transport	13,22	9,35	3,24
Hotell och restaurang	3,32	5,81	5,86
Information och kommunikation	0,57	1,36	2,19
Finansiell verksamhet, företagstjänster	15,61	15,97	15,60
Offentlig förvaltning m.m.	2,41	1,97	5,50
Utbildning	4,77	6,22	10,72
Vård och omsorg	8,23	13,81	16,18
Personliga och kulturella tjänster	9,90	6,43	5,08
Totalt	100	100	100
Antal observationer	265 892	499 650	3 149 017

Anm.: Urvalet innefattar hela befolkningen 16–54 år som har en branschkod. Näringsgrenstillhörighet i enligt med SNI 2002 används.

Källa: Egna beräkningar baserade på IFAU-databasen.

12.1.1 Tidsbegränsat anställda och tillsvidareanställda

Vi har tidigare visat att andelen unga med tidsbegränsade anställningar har ökat kraftigt i ekonomin sedan början av 1990-talet (avsnitt 9.1). Hur tillsvidareanställningarna och de tidsbegränsade anställningarna fördelas mellan branscher är i detta sammanhang intressant, men då våra register inte innehåller information om typ av anställning förlitar vi oss på beräkningar från arbetskraftsundersökningarna. Tabell 8 visar att tillsvidareanställningar inom tillverkningsindustrin var relativt vanliga under det tidiga 1990-talet. År 1990 hittar vi mellan 24 och 30 procent av tillsvidareanställningarna bland 16–19-åringar och 20–24-åringar inom denna bransch; en andel som faller kraftigt över tid. Vi ser även att handel, hotell och restaurang är viktiga branscher för unga med tillsvidareanställningar i båda tidsperioderna och att finansiell verksamhet och företagstjänster, där bemanningsbranschen ingår, har vuxit kraftigt.

Tabell 8 Tillsvidareanställningar uppdelade på näringsgren (procent)

	1990			2013		
	16–19	20–24	25–54	16–19	20–24	25–54
Jordbruk, skogsbruk och fiske	2,75	1,02	1,28	*	2,29	0,84
Tillverkning och utvinning, energi och miljö	23,67	29,63	23,20	5,81	10,79	14,68
Byggverksamhet	10,98	9,33	6,70	8,71	13,34	6,28
Handel	26,04	17,28	11,04	20,75	21,57	11,72
Transport	3,79	5,80	6,19	*	7,09	5,33
Hotell och restaurang	11,08	3,77	1,37	20,75	7,50	2,00
Information och kommunikation	2,84	3,13	3,15	*	2,76	5,18
Finansiell verksamhet, företagstjänster	6,72	9,23	9,18	12,86	14,33	16,88
Offentlig förvaltning m.m.	*	2,97	6,39	*	3,60	7,13
Utbildning	1,80	3,99	10,57	*	3,49	11,20
Vård och omsorg	6,72	11,02	17,72	6,22	9,02	15,36
Personliga och kulturella tjänster	2,94	2,75	3,09	13,28	3,96	3,22
Uppgift saknas	*	*	0,11	*	*	0,19
Totalt	100	100	100	100	100	100
Antal observationer (tusental)	106	374	2 704	24	192	2 544

Anm.: En asterisk (*) anger att antalet intervjupersoner understiger 40 personer vilket medför att SCB inte skattar populationsstorleken.

Källa: Arbetskraftsundersökningarna.

I Tabell 9 redovisar vi de tidsbegränsade anställningarnas branschfördelning och precis som för tillsvidareanställningarna ser vi att tillverkningsindustrin över tid har minskat i betydelse som arbetsgivare. Nedgången är särskilt stor bland 16–19-åringarna. Vi ser även att det är handel, hotell och restaurang, finansiell verksamhet och företagstjänster samt vård och omsorg som är de mest betydelsefulla arbetsgivarna för unga under det tidiga 2010-talet. I jämförelse med situationen 1990 har andelen med tidsbegränsade anställningar inom hotell och restaurang ökat kraftigt bland 16–19-åringar. Det motsatta gäller för andelen anställda inom vård och omsorg där andelen har fallit under samma tidsperiod.

Tabell 9 Tidsbegränsat anställda uppdelade på näringsgren (procent)

	1990			2013		
	16–19	20–24	25–54	16–19	20–24	25–54
Jordbruk, skogsbruk och fiske	1,84	1,59	1,96	2,14	0,84	1,20
Tillverkning och utvinning, energi och miljö	14,14	10,34	6,15	6,28	7,20	5,41
Byggverksamhet	4,59	4,87	4,24	4,02	2,57	3,35
Handel	20,39	11,23	6,84	20,85	15,02	7,73
Transport	3,21	5,96	3,76	2,39	6,04	4,55
Hotell och restaurang	9,92	4,47	2,60	18,84	9,30	5,64
Information och kommunikation	2,57	2,29	2,01	1,63	2,21	2,69
Finansiell verksamhet.	5,88	7,85	5,09	10,68	15,02	14,96
företagstjänster						
Offentlig förvaltning m.m.	2,57	4,27	5,41	1,51	3,47	6,04
Utbildning	7,81	13,12	22,69	6,41	10,50	19,03
Vård och omsorg	20,84	30,91	34,25	11,43	19,49	21,77
Personliga och kulturella tjänster	6,15	3,18	4,72	12,69	7,56	6,72
Uppgift saknas	*	*	*	1,26	0,74	0,89
Totalt	100	100	100	100	100	100
Antal observationer (tusental)	109	101	189	80	190	350

Anmärkning: En asterisk (*) anger att antalet intervjupersoner understiger 40 personer vilket medför att SCB inte skattar populationsstorleken.

Källa: Arbetskraftsundersökningarna

12.2 Har de traditionella ungdomsjobben försvunnit?

Analysen i det föregående avsnittet visar att fördelningen av arbeten mellan olika anställningsformer har förändrats. I detta avsnitt undersöker vi bland annat vilka branscher som har de högsta andelarna unga anställda (oavsett anställningsform) och om det har skett någon förändring över tid.

Tabell 10 visar att det i stor utsträckning är samma branscher som ligger i topp under det tidiga 1990-talet som under den senare delen av 2000-talet. Det stora undantaget är branschen arbetsförmedling och rekrytering (innefattar även uthyrning av personal) som har ökat kraftigt i betydelse. I övrigt styrker detta konstaterandet i avsnitt 12.1 att det finns utpräglade ungdomsbranscher då andelen av de anställda som är 16–30 år gamla i många fall utgör över 30 procent av alla anställda. Vi ser även att det finns exempel på branscher där andelen unga har ökat likväl som minskat under tidsperioden.

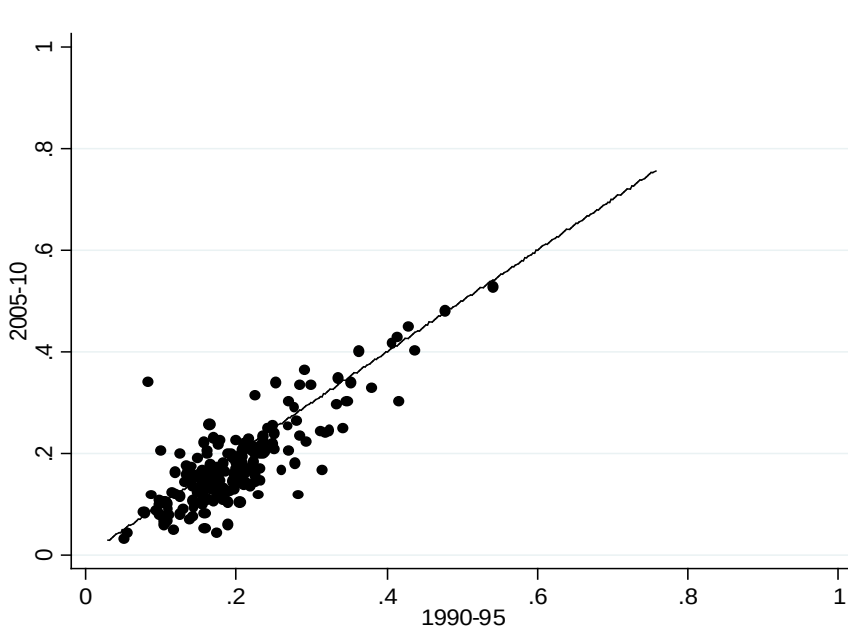
För att ytterligare närma oss frågan om det har skett några större förändringar vad gäller ungas arbetsgivare sedan tidigt 1990-tal visar vi i Figur 46 sambandet mellan andelen unga som var i en bransch åren 1990–1995 respektive 2005–2010. Figuren visar att det finns en stark samvariation mellan de två tidsperioderna. Det är dock tydligt att andelen unga var högre i de flesta branscher under 1990–1995 än under 2005–2010.

Tabell 10 Branscher med högst andel unga anställda, 16–24 år

	Rangordning		Procent	
	2005–10	1990–95	2005–10	1990–95
Campingplatsverksamhet och annan logiverksamhet (552)	1	1	52,2	54,1
Restaurangverksamhet (553)	2	2	47,8	47,7
Detaljhandel med brett sortiment (521)	3	4	44,6	42,8
Detaljhandel med drivmedel (505)	4	6	42,6	41,4
Annan rekreationsverksamhet (927)	5	7	41,4	40,6
Hotellverksamhet (551)	6	3	40,0	43,9
Uthyrning av hushållsartiklar och varor för personligt bruk (714)	7	9	39,7	36,2
Sportverksamhet (926)	8	23	36,1	29,2
Andra företagstjänster (744)				
Arbetsförmedling och rekrytering (745)	9	213	34,5	8,2
Postbefordran (641)	10	22	33,9	29,4

Anm.: Urvalet innefattar befolkningen 16–24 år som har en branschkod. Näringsgrenstillhörighet i enligt med SNI2002 på tresiffernivå används. Endast branscher där minst 1 000 anställda är verksamma inkluderas.

Källa: Egna beräkningar baserade på IFAU-databasen.

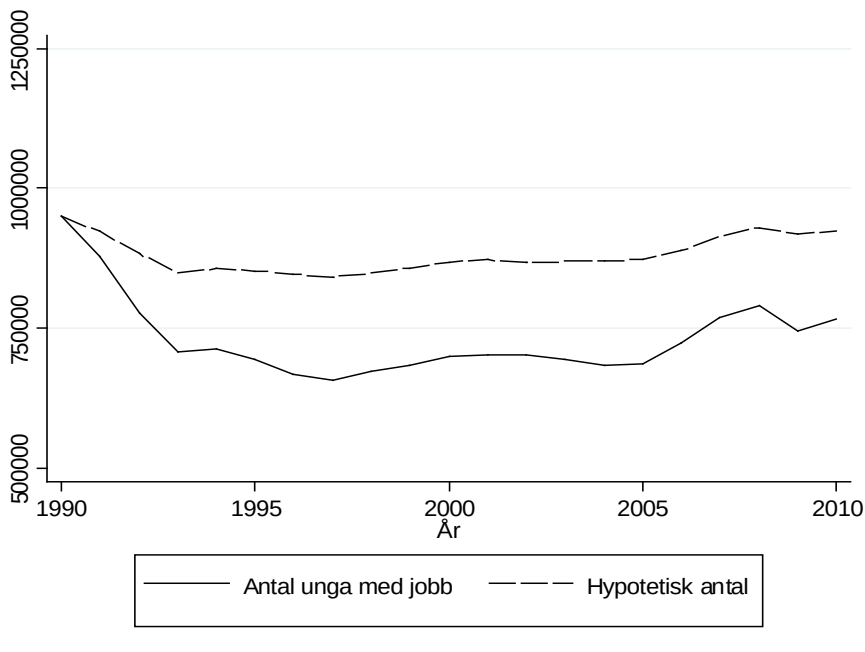

Figur 46 Andel unga 16–24 år anställda i olika branscher

Anm.: Urvalet innefattar befolkningen 16–54 år som har en branschkod. Verksamhetsarter enligt Svensk näringsgrensindelning (SNI202) på 3-siffernivå används, cirka 220 kategorier. Endast verksamheter där minst 1 000 anställda är verksamma inkluderas. Ålderssammansättningen i ekonomin konstanthålls.

Källa: Egna beräkningar baserade på IFAU-databasen.

En naturlig följdfråga i detta sammanhang är om de branscher som traditionellt sett har anställt många unga har minskat i storlek och om detta också kan förklara nedgången i andelen unga som är anställda inom vissa branscher. I Figur 47 visar vi antalet 16–24-åringar som har ett arbete (den heldragna linjen) och den hypotetiska utvecklingen (den streckade linjen) om vi konstanthåller andelen unga i varje bransch på 1990 års nivå. Av figuren kan vi utläsa att sysselsättningsfallet på tidigt 1990-tal inte kan förklaras av att de branscher som tidigare har anställt många unga har försvunnit.

Figur 47 Unga som har ett jobb: Faktisk och hypotetisk utveckling

Anm.: Figuren visar antalet 16–24-åringar som har ett arbete och den hypotetiska utvecklingen givet en konstant andel 16–24-åringar i alla branscher. Andelen 1990 har använts för att räkna fram den hypotetiska utvecklingen. Ålderssammansättningen i ekonomin konstanthålls. Källa: Egna beräkningar baserade på IFAU-databasen.

12.3 Sammanfattning

I det här avsnittet har vi studerat arbetsgivarsidan. Vi har undersökt inom vilka branscher unga hittar sitt första jobb och visar att det i stor utsträckning rör sig om arbeten inom tjänste- och servicenäringar. Vi har även demonstrerat att de typiska ungdomsjobben finns kvar, att färre unga jobbar idag beror alltså inte på att de så kallade ungdomsjobben har försvunnit.

13 Sammanfattning och avslutande reflektioner

I den här rapporten undersöker vi om ungas etablering på arbetsmarknaden har senarelagts. Vi diskuterar en mängd fakta och forskning om ungas arbetsmarknad och vi har dessutom tagit fram en rad nya beskrivningar som belyser ungas väg in på arbetsmarknaden. I det här avsnittet sammanfattar vi kort vad vi har kommit fram till och diskuterar avslutningsvis vad vi uppfattar att den ekonomisk-politiska diskussionen bör kretsas kring.

13.1 Om ungdomsarbetslöshet och alternativa mått

- Den svenska ungdomsarbetslösheten har stigit de senaste decennierna och har etablerat sig på en historiskt sett hög nivå. Nivån är hög i jämförelse med den äldre befolkningen i Sverige och i jämförelse med den relativa nivån i andra länder.
- Arbetslöshet så som det mäts i Arbetskraftsundersökningarna är det mest relevanta arbetslöshetsmåttet då det fångar den delmängd av de personer som saknar arbete som troligtvis står närmast arbetsmarknaden.
- Arbetslöshetsmåttet är sannolikt inte ett bra sammanfattande mått på ungdomars arbetsmarknadsrelaterade problem. Det finns många fallgror vid tolkningen av arbetslöshetsmåttet: Till exempel har ungas arbetskraftsdeltagande sjunkit kraftigt de senaste decennierna. År 2013 stod 71 procent av 15–19-åringarna utanför arbetskraften (de flesta studerar) och det årets arbetslöshetsnivå på runt 35 procent innebär inte att var tredje ungdom gick arbetslös. Arbetslösheten uttryckt som en andel av befolkningen i detta åldersintervall låg på runt 11 procent. Bland 20–24-åringarna stod 30 procent utanför arbetskraften, arbetslösheten låg på strax under 20 procent och arbetslösheten som befolkningsandel låg på runt 13 procent.
- Gruppen unga som inte arbetar eller studerar eller, på engelska, *“Not in Employment, Education or Training”* (NEET), fångar sannolikt bättre upp den grupp unga som riskerar mer långvariga arbetsmarknadsrelaterade problem. Detta mått fångar både upp unga arbetslösa (men inte heltids-studerande) och unga utan arbete som inte söker arbete.
- Vid en jämförelse av andelen arbetslösa, så som den mäts i Arbetskraftsundersökningarna, och andelen som varken arbetar eller studerar finner man att de två måtten samvarierar, dvs. när arbetslösheten stiger ökar gör även andelen som varken arbetar eller studerar det.
- Den trendmässiga ökningen som vi ser i arbetslöshetstalet sedan det tidiga 1990-talet avspeglas inte av en ökning av andelen unga som varken arbetar eller studerar. Sedan millennieskiftet ser vi dock en betydande ökning i andelen som varken arbetar eller studerar. Om vi tror att NEET på ett

någorlunda bra sätt ringar in den grupp bland de unga som riskerar att få en svårare övergång till arbetslivet finns det tecken på att dessa svårigheter har blivit större under den allra senaste tiden.

- Ungas arbetslöshetsperioder är korta jämfört med den äldre befolkningens, men de är inte jämnt fördelade mellan grupper: unga med funktionsnedsättningar, unga utan slutbetyg från gymnasiet och unga med utländsk bakgrund är överrepresenterade bland de inskrivna på Arbetsförmedlingen.

13.2 Ungas etablering på arbetsmarknaden

- Ungas etablering på arbetsmarknaden har i genomsnitt inte senarelagts sedan mitten på 1990-talet.
- Valet av gymnasieutbildning påverkar när inträdet på arbetsmarknaden sker. Unga som har läst en yrkesförberedande gymnasieutbildning kommer ut tidigare på arbetsmarknaden än de som har läst en studieförberedande utbildning. Detta kan förklaras av att en majoritet av de som läser en studieförberedande utbildning fortsätter sina studier på högskola eller universitet.
- I samband med avslutade högskolestudier stiger ungas arbetsinkomster snabbt och majoriteten av högskolestudenterna etablerar sig snabbt på arbetsmarknaden.
- Unga som saknar slutbetyg från gymnasiet har en svag ställning på arbetsmarknaden. Etableringen på arbetsmarknaden sker senare än för dem med slutbetyg.
- Unga som saknar grundläggande behörighet till gymnasieskolans ordinarie utbildningsprogram är hänvisade till Individuella programmet (IV). Av dem som vid något tillfälle har varit inskrivna på detta program lämnar endast en femtedel gymnasieskolan med slutbetyg.
- I en statistisk analys demonstrerar vi att slutbetyg från gymnasiet är viktiga om man vill förutsäga framtida arbetsmarknadsutfall.
- Unga med utländsk bakgrund har en svagare ställning på arbetsmarknaden än unga med svensk bakgrund. Särskilt utsatta är gruppen unga födda utomlands som har invandrat under de sena tonåren. För gruppen som helhet har ställningen på arbetsmarknaden dock inte försvagats över tid; däremot utgör den en större andel av den unga befolkningen.
- Unga med funktionsnedsättningar som medför nedsatt arbetsförmåga registrerade av Arbetsförmedlingen, unga med aktivitetsersättning och unga med handikappersättning (till viss del överlappande grupper) har en svag ställning på svensk arbetsmarknad. Sedan tidigt 1990-tal har utvecklingen varit negativ och sett över hela tidsperioden har anknytningen till arbetsmarknaden kraftigt försvagats för denna grupp.

13.3 Sysselsättningsutvecklingen

- Ungdomars eventuella arbetsmarknadsproblem hänger inte på något påtagligt sätt samman med att sysselsättningsutvecklingen har varit särskilt negativ i branscher med traditionella ungdomsjobb.
- Andelen unga med tillfälliga anställningar och deltidsanställningar har ökat kraftigt sedan tidigt 1990-tal.

13.4 Avslutande reflektioner

Vår analys innehåller lärdomar för den ekonomiska politiken både om vad som sannolikt är mindre lämpliga insatser och vilka målgrupper insatser i första hand bör riktas till.

Vi har argumenterat för att arbetslöshetstalet inte är ändamålsenligt för att få ett mått på hur ungdomars svårigheter på arbetsmarknaden, och därmed behovet av insatser, utvecklas över tid. Vill man använda något enkelt sammanfattande mått på hur dessa svårigheter har utvecklats över tid, och som därför kan vara en grov indikator på behovet av riktade insatser till unga, är andelen unga som varken studerar eller arbetar (NEET) mer ändamålsenligt. Eftersom det enligt vår analys inte finns många tecken på att ungas situation på den svenska arbetsmarknaden skulle ha försämrats över tid och att övergången från skola till arbetsliv för de flesta unga inte ser påfallande problematisk ut riskerar insatser som riktas till samtliga unga att ha begränsade effekter. Ett exempel på detta är att effekterna av sänkta arbetsgivaravgifter för (samtliga) unga enligt tillgängliga skattningar endast hade måttliga effekter. Tillgängliga utvärderingar tyder också på att tidigt placera samtliga unga arbetslösa i arbetsmarknadspolitiska program riskerar att förlänga tiden till arbete.

Vad vi däremot också ser är att vissa (delvis överlappande) grupper av unga har väsentligt sämre arbetsmarknadsutfall än de typiska. Dessa grupper är unga med funktionsnedsättningar, unga med utländsk bakgrund och unga utan fullständiga gymnasiebetyg. Särskilt problematisk ser situationen ut att vara för unga med funktionsnedsättning, där utfallen inte bara är svaga utan också tenderar att försämrats över tid. Eftersom grupper av unga med en problematisk situation kan identifieras på ett relativt rättframt sätt kan riktade insatser för grupper av unga vara träffsäkra.

Här kan vi identifiera ett antal marginaler där politiken kan göra skillnad. En sådan marginal är andelen ungdomar som lämnar grundskolan utan behörighet för nationella gymnasieprogram. Vi ser tydligt i vår analys att denna grupp (oavsett om vi talar om inrikes eller utrikes födda eller unga med respektive utan funktionsnedsättningar) löper en förhöjd risk att möta problem längs vägen från skola till arbetsliv. Generellt pekar problemen på denna marginal på

ett behov av tidiga insatser: tidig upptäckt av vilka som riskerar att misslyckas i skolan och tidiga insatser för att minska risken för misslyckande. Vi vet också att unga med utländsk bakgrund, unga med funktionsnedsättningar och unga från hem med mindre studievana är överrepresenterade bland dem som misslyckas i skolan. Kunskap om vilka grupper som riskerar att misslyckas i skolan kan utnyttjas när resurser fördelas mellan olika skolor.

En annan marginal är den som handlar om problem med att klara gymnasiet med fullständiga betyg. Här redovisar vi forskning som tyder på att såväl ett stort teoretisk innehåll i de yrkesförberedande gymnasieprogrammen som de målrelaterade betygen kan utgöra hinder. Det finns också forskning som pekar på att övergången från skola till arbetsliv underlättas av att yrkesutbildningen är arbetsplatsförlagd, vilket den svenska yrkesutbildningen på gymnasienivå är i relativt liten utsträckning (Lindahl, 2011). Detta hänger delvis samman med att man ofta har beviljat dispens från kraven på arbetsplatsförlagd praktik. Om ingen sådan dispens skulle beviljas får man dels en större del arbetsplatsförlagd yrkesutbildning, dels styr man utbudet av utbildningsplatser till program där det går att anordna arbetsplatsförlagd praktik. Det senare är i viss utsträckning en garant för att det finns en efterfrågan på dem som valt en viss yrkesinriktning – åtminstone verkar det sannolikt att utbildningar där det är svårt att anordna arbetsplatsförlagd utbildning är utbildningar där det inte är någon stor efterfrågan på de som är färdigutbildade.

När det gäller arbetsmarknadspolitiken är en första insikt att de flesta unga huvudsakligen behöver söka jobb på ett ändamålsenligt sätt för att övergången från skola till arbetsliv ska bli någorlunda smärtfri. Andra insatser än att hjälpa och förmå unga att söka jobb riskerar i själva verket att fördröja övergången till arbete för de flesta unga. Våra kunskaper om arbetsmarknadspolitiken effekter är att vi normalt kan förvänta oss att insatser som praktik, utbildning, intensifierad arbetsförmedling eller subventionerade jobb kan underlätta för dem som annars riskerar att bli eller är långvarigt arbetslösa. Det lilla vi vet om kommuner som huvudmän för arbetsmarknadspolitiska insatser för unga tyder på att Arbetsförmedlingens program historiskt har haft bättre effekter.

Befintliga utvärderingar av arbetsmarknadspolitiken tyder i allmänhet på att arbetsmarknadsutbildning som bäst har måttliga effekter för unga. Detta är naturligt, då de flesta unga, även unga utan fullständiga gymnasiebetyg, har utbildningar där bäst föredatum inte har passerats. Praktik tycks fungera bäst för dem som står relativt nära arbetsmarknaden – praktiken erbjuder arbetsökande att visa upp sina färdigheter för presumtiva arbetsgivare. De två typerna av insatser som enligt tillgänglig forskning tycks vara mest effektiva

för dem som står långt ifrån arbetsmarknaden är intensifierad arbetsförmedling och subventionerade anställningar.

Kraftigt intensifierade förmedlingsinsatser har enligt ett par svenska studier haft goda effekter för personer relativt långt från arbetsmarknaden (Åslund och Johansson, 2011; Liljeberg och Lundin, 2010). Sannolikt beror detta på att då varje arbetsförmedlare får färre arbetslösa att hantera har de tid att via egna arbetsgivarkontakter hjälpa de långtidsarbetslösa som själva ofta har bristfälliga kontaktnät på arbetsmarknaden. Ett experiment i den danska arbetsmarknadspolitiken med mer frekventa tidiga kontakter mellan arbetsförmedlare och arbetslösa har också påvisat goda effekter på övergången från arbetslöshet till arbete. Ytterligare ett experiment med än mer frekventa möten för unga gav dock inga statistiskt säkerställda sysselsättningseffekter (Maibom, Rosholm och Svarer, 2014). Man bör dock notera att det då gällde nyinskrivna unga där rimligen andelen unga med arbetsmarknadsproblem inte är stor.

Subventionerade anställningar är enligt tillgänglig forskning ett effektivt sätt att hjälpa personer långt från den ordinarie arbetsmarknaden till ordinarie jobb. Sannolikt är mekanismen här att insatsen subventionerar arbetsgivaren för den risk (faktisk eller upplevd) som tas vid anställning av en person som varit långvarigt utan arbete. Eftersom subventionerade anställningar tränger undan anställningar utan subventioner är det viktigt att denna typ av insats reserveras för dem som står längre från arbetsmarknaden.

Vår genomgång av forskningen kring anställningsskydd och lönebildning tyder på att det finns negativa effekter av ett strikt anställningsskydd och höga minimilöner på ungas etablering på arbetsmarknaden. Däremot finns det ingenting i den forskning vi känner till som pekar på att dessa effekter skulle ha någon större betydelse. Ett ganska påtagligt uttryck för detta var de modesta (eller små) sysselsättningseffekter som reducerade arbetsgivaravgifter för unga tycks ha haft.

Vi vill även påpeka att det faktum att det går sämre på arbetsmarknaden för unga utan fullständiga gymnasiebetyg inte nödvändigtvis innebär att insatser som syftar till att unga som misslyckats i skolan ska förmås att gå tillbaka till skolan och skaffa fullständiga gymnasiebetyg är en effektiv väg att gå. Vi har inga skattningar av effekten av att i efterhand läsa in den skolkompetens man inte lyckades få under ordinarie skolgång.

Slutligen vill vi återvända till den bekymmersamma situationen för unga med funktionsnedsättningar. Eftersom kunskaperna om hur det går för denna grupp på arbetsmarknaden är begränsade och det inte är känt vad som kan förklara den negativa utvecklingen som vi dokumenterar i den här rapporten tror vi att det finns skäl att gå vidare och fördjupa kunskaperna ytterligare.

Referenser

- Andersson Joona, P. och L. Nekby, (2009a), "Kan introduktionsprogrammen förbättras?", Ekonomisk debatt 37(6), 6–17.
- Andersson Joona, P. och L. Nekby (2009b), "TIPping the scales towards greater employment chances? Evaluation of a trial introduction program (TIP) for newly-arrived immigrants based on random program assignment", IZA discussion paper no. 4072, IZA, Bonn.
- Angelov, N. och M. Eliasson (2014), "The effects of targeted labour market programs for job seekers with occupational disabilities", Working Paper 2014:27, IFAU.
- Björklund, A., P. Fredriksson, J-E. Gustafsson och B. Öckert (2010), "Den svenska utbildningspolitikens arbetsmarknadseffekter: vad säger forskningen?", Rapport 2010:13, IFAU.
- Cahuc, P. (2011), "Det svenska anställningsskyddet", Bilaga 6 till LU2011.
- Calmfors L., A. Forslund och M. Hemström (2004) "The effects of active labor-market policies in Sweden: What is the evidence?" i Agell J., M. Keen och J. Weichenrieder (red), Labor Market Institutions and Public Regulation, MIT Press.
- Card, D., J. Kluve och A. Weber (2010), "Active labour market policy evaluations: A meta-analysis", The Economic Journal 120, F452–F477.
- Carling, K. och L. Larsson (2005), "Does early intervention help the unemployed youth?", Labour Economics 12, 301–319.
- Doucoulagos, H. och T. D. Stanley (2009), "Publication selection bias in minimum-wage research? A meta-regression analysis", British Journal of Industrial Relations 47, 406–28.
- Edin, P-A och B. Holmlund (1994), "Arbetslösheten och arbetsmarknadens funktionssätt", Bilaga 8 till 1994 års Långtidsutredning, Fritzes, Stockholm.
- Egebark J. och N. Kaunitz (2013), "Do payroll tax cuts raise youth employment?", Working Paper 2013:27, IFAU.
- Erikson, R., O. Nordström Skans, A. Sjögren och O. Åslund (2007), "Ungdomars och invandrades inträde på arbetsmarknaden 1985–2003", IFAU Rapport 2007:18.

- Eriksson, S. (2011), "Utrikes födda på den svenska arbetsmarknaden", Bilaga 4 till LU2011.
- Finanspolitiska rådet (2014), "Svensk finanspolitik. Finanspolitiska rådets rapport 2014".
- Forslund, A, L. Hensvik, O. Nordström Skans och A. Westerberg (2012), "Kollektivavtalen och ungdomars faktiska begynnelselöner", IFAU Rapport 2012:19.
- Forslund, A., L. Hensvik, O. Nordström Skans, A. Westerberg och T. Eliasson (2014), "Avtalslöner, löner och sysselsättning", Rapport 2014:8, IFAU.
- Forslund A. och O. Nordström Skans (2006), "Swedish youth labour market policies revisited", IFAU Working Paper 2006:6.
- Forslund, A. och J. Vikström (2011), Arbetsmarknadspolitikens effekter på sysselsättning och arbetslöshet – en översikt, Rapport 2011:7, IFAU.
- Fredriksson P. och J. Vlachos (2011), Reformer och resultat: Kommer regeringens utbildningsreformer att ha någon betydelse?, Rapport till Finanspolitiska rådet 2011/3.
- Försäkringskassan (2013), "Tio år med aktivitetsersättning", Socialförsäkringsrapport 2013:2, Försäkringskassan.
- Hall, C. (2012), "Does making upper secondary school more comprehensive affect dropout rates, educational attainment and earnings? Evidence from a Swedish pilot scheme", The Journal of Human Resources 47, 237–269.
- Hall, C. (2013), "Does more general education reduce the risk of future unemployment? Evidence from labor market experiences during the Great Recession", Working Paper 2013:17, IFAU.
- Hall, C. och L. Liljeberg (2011), "En jobbgaranti för ungdomar? Om Arbetsförmedlingens ungdomsinsatser", Rapport 2011:1, IFAU.
- Hensvik, L. och O. Nordström Skans (2004), "Networks and youth labor market entry", IFAU Working Paper 2013:23.
- Holmlund, H., m.fl. (2014), "Decentralisering, skolval och fristående skolor: resultat och likvärdighet i svensk skola", Rapport 2014:25, IFAU.
- ISF (2013), "Unga förtidspensionärer. Studie av sju europeiska länder", Rapport 2013:7, ISF.

- Johansson, P. och O. Åslund (2006a), "Virtues of SIN – effects of an immigrant workplace introduction program", Working paper 2006:7, IFAU, Uppsala.
- Johansson, P. och O. Åslund, (2006b), "Arbetsplatsintroduktion för vissa invandrare – teori, praktik och effekter", Rapport 2006:6, IFAU, Uppsala.
- Konjunkturinstitutet (2007), "Lönebildningsrapporten 2007", Konjunkturinstitutet, Stockholm.
- Konjunkturinstitutet (2010), "Lönebildningsrapporten 2010", Konjunkturinstitutet, Stockholm.
- Larsson, L. (2003), "Evaluation of Swedish youth labour market programmes", Journal of Human Resources 38, 891–927
- Liljeberg, L. och M. Lundin (2010), "Jobbnätet ger jobb: effekter av intensifierade arbetsförmedlingsinsatser för att bryta långtidsarbetslöshet", Rapport 2010:2, IFAU, Uppsala.
- Lindahl, L. (2011), "Den gymnasiala yrkesutbildningen och inträdet på arbetsmarknaden", Bilaga 2 till LU 2011.
- Maibom, J., M. Rosholm och M. Svarer (2014), "Can active labour market policies combat youth unemployment?" IZA DP No. 7912 Januari 2014.
- Martinson S. och K. Sibbmark (2010), "Vad gör de i jobb- och utvecklingsgarantin?", Rapport 2010:15, IFAU.
- Neumark, D. och W. L. Wascher (2007), "Minimum Wages and Employment", Foundations and Trends in Microeconomics 3:1–2, Now Publishers, Hanover, MA.
- Niknami, S. och L. Schröder (2014), "Bakom siffrorna – unga som varken arbetade eller studerade", Skrifter från Temagruppen Unga i arbetslivet 2014:2
- Nordström Skans, O. (2004), "Scarring effects of the first labour market experience: A sibling based analysis", IFAU Working Paper 2004:14.
- OECD (2010), "Sickness, disability and work: Breaking the barriers – A synthesis of findings across OECD Countries", OECD Publishing, Paris.
- Olli Segendorf, Å. och T. Teljosuo (2011), "Sysselsättning för invandrare – en ESO-rapport om arbetsmarknadsintegration", Rapport till Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi 2011:5.

- PSFU (2012), Underlagspromemoria om andelen av öppet arbetslösa och deltagare i program som får ersättning, stencil Parlamentariska socialförsäkringsutredningen.
- Regné, J. (2014), "Effekter av yrkesinriktad arbetsmarknadsutbildning för deltagare med funktionsnedsättning, 1999–2006", Rapport 2014:13, IFAU.
- SCB (2013), "Ungdomsarbetslöshet – jämförbarhet i statistiken mellan ett antal europeiska länder", Bakgrundsfakta till arbetsmarknads- och utbildningsstatistiken 2013:1.
- SCB (2014), "Situationen på arbetsmarknaden för personer med funktionsnedsättning 2013", Information om utbildning och arbetsmarknad 2014:1.
- Sibbmark, K. och A. Forslund (2005), "Kommunala arbetsmarknadsinsatser riktade till ungdomar mellan 18 och 24 år", Rapport 2005:9, IFAU.
- Skedinger, P. (2005), "Hur höga är minimilönerna?", Rapport 2005:18, IFAU.
- Skedinger, P. (2006), "Minimum Wages and Employment in Swedish Hotels and Restaurants", *Labour Economics*, 13: 259–90.
- Skedinger, P. (2008), "Effekter av anställningsskydd. Vad säger forskningen?", SNS Förlag.
- Skedinger, P. (2011), "Effects of increasing minimum wages on employment and hours: evidence from Sweden's retail sector", Working Paper No. 869, IFN. Under utgivning i *International Journal of Manpower*.
- Socialstyrelsen (2010), "Alltjämt ojämlikt. Levnadsförhållanden för vissa personer med funktionsnedsättning", Rapport från Socialstyrelsen.
- Ungdomsstyrelsen (2000), "En på hundra. Utvecklingsgarantins tredje år", Ungdomsstyrelsens utredningar nr 23.
- Wolfson P. och D. Belman (2013), "What does the minimum wage do?" Kalamazoo: Upjohn Institute for Employment Research, under utgivning.
- Åslund O. och P. Johansson (2011), "Virtues of SIN: can intensified public efforts help disadvantaged immigrants?", *Evaluation Review* 35, 399–427.
- Östros, T. (1994), "Do minimum wages matter? The case of Swedish mining and manufacturing" i Holmlund, B (red.), *Pay, productivity, and policy. Essays on wage behavior in Sweden*. FIEF, Stockholm.

IFAU:s publikationsserier – senast utgivna

Rapporter

- 2015:19** Blind Ina, Matz Dahlberg och Olof Åslund ”Som på räls? Förbättrade pendlingsmöjligheter och individens arbetsmarknad”
- 2015:20** Fredriksson Peter, Lena Hensvik och Oskar Nordström Skans ” Rätt man på rätt plats? Matchning, ingångslöner och separationer”
- 2015:21** Fredriksson Peter, Hessel Oosterbeek och Björn Öckert ”Hur reagerar föräldrar på resursneddragningar i skolan?”
- 2015:22** Hensvik Lena och Olof Rosenqvist ”Sjukfrånvaro och anställningar till unika positioner”
- 2015:23** Assadi Anahita, Caroline Hall, Martin Lundin och Kristina Sibbmark ”Erfarenheter och effekter av satsningar på lärare i skolor med låga elevresultat”
- 2015:24** Johansson Per, Lisa Laun och Mårten Palme ”Kan vi jobba tills vi blir 75? Vad säger mikrodata om hälsa och arbetskapacitet bland de äldre i arbetskraften?”
- 2015:25** Vikström Johan ”Effekter av sekvenser av arbetsmarknadspolitiska program”
- 2016:1** Engdahl Mattias och Anders Forslund ”En förlorad generation? Om ungas etablering på arbetsmarknaden”

Working papers

- 2015:24** Norén Anna “Childcare and the division of parental leave”
- 2015:25** Åslund Olof, Ina Blind och Matz Dahlberg “All aboard? Commuter train access and labor market outcomes”
- 2015:26** Fredriksson Peter, Lena Hensvik och Oskar Nordström Skans “Mismatch of talent: evidence on match quality, entry wages, and job mobility”
- 2015:27** Fredriksson Peter, Björn Öckert och Hessel Oosterbeek “Parental responses to public investments in children: evidence from a maximum class size rule”
- 2015:28** Hensvik Lena och Olof Rosenqvist “The strength of the weakest link: sickness absence, internal substitutability and worker-firm matching”
- 2015:29** Johansson Per, Lisa Laun och Mårten Palme “Health, work capacity and retirement in Sweden”

Dissertation series

- 2015:1** Egebark Johan “Taxes, nudges and conformity. Essays in labor and behavioral economics”
- 2015:2** Blind Ina “Essays on urban economics”